

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tajda Pirih

**Socialni tabor za mlade Centra za socialno delo
Ljubljana Center**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tajda Pirih

**Socialni tabor za mlade Centra za socialno delo
Ljubljana Center**

Diplomsko delo

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2018

ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila mentorju doc. dr. Milku Poštraku. Hvala za vse hitre odgovore, čas, pomoč in za usmerjanje ob pisanju diplomskega dela.

Zahvala gre tudi Janku Cafuti, ki me je spoznal s konceptom tabora ob reki Dragonji. Hvala za spodbude, ideje in pomoč pri organizaciji fokusne skupine.

Zahvalila bi se tudi svoji družini in svojemu fantu. Hvala, ker ste mi tekom študija stali ob strani, verjeli vame, mi pomagali in me podpirali.

Zahvalila bi se še vsem ostalim, ki ste mi kakor koli priskočili na pomoč in pripomogli k nastanku diplomskega dela.

POVZETEK

Naslov: Socialni tabori za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Center

Povzetek:

V svojem diplomskem delu proučujem socialni tabor za mlade ob reki Dragonji v okviru CSD Ljubljana Center. V začetnem delu najprej povem nekaj o otroštvu in mladostništvu. Pišem o tem, s čim se otroci in mladostniki v današnjem svetu soočajo, kaj jih dela ranljive in občutljive. Dotaknem se globalizacije, individualizacije življenjskih potekov, zdravja in pričakovanj mladostnikov.

V nadaljevanju predstavim socialno delo z mladimi in doživljajsko pedagogiko, na podlagi katere temeljijo socialni tabori za mlade ob reki Dragonji. Največ pozornosti sem nato namenila samemu pristopu Centra za socialno delo Ljubljana Center k mladimi in konceptu tabora ob reki Dragonji, ki ga izvajajo.

V empiričnem delu sem izvedla fokusno skupino s prostovoljci, ki so ali pa še hodijo na tabore ob Dragonji in so tako pristen vir dogajanja, ki ga sama proučujem. Skušala sem ugotoviti, kje oni vidijo učinke taborov na otroke in mladostnike. Preko fokusne skupine sem skušala izvedeti, kaj so zanje cilji tabora, kakšen pristop uporabljajo, kakšni so odzivi otrok na njihov pristop in kakšni so učinki na otroke in mladostnike.

Rezultati so pokazali, da se cilji pogosto preoblikujejo glede na dinamiko, ki se ustvari. Učinek je večji v tistih primerih, ko se otrok oz. mladostnik tabora udeležuje kontinuirano dlje časa, v veliki meri pa se kažejo na način, da posameznik kompetence, pridobljene na taborih, zna uporabiti v svojem vsakdanjem življenju. Pomembna značilnost pristopa je, da je ta drugačen od tistih, kot so jih otroci in mladostniki vajeni iz svojih domačih okolij.

Ključne besede: ranljivi otroci in mladostniki, socialni tabor, programi Centrov za socialno delo za mlade

ABSTRACT

Title: Social Camps for Youth by Social Work Centre Ljubljana Center

Summary:

This diploma thesis studies the Dragonja River social camp for youth, organized by Social Work Centre Ljubljana Center. At the beginning, some general properties of childhood and adolescence are discussed, namely what problems children and adolescents encounter in these two periods, and what makes them vulnerable and sensitive. Globalization, the individualization of life courses, health, and adolescents' expectations are also touched upon.

Next, social work with youth is presented, as well as experiential pedagogy, which is the basis for the Dragonja River social camps for youth. The most attention was paid to the approach to working with adolescents, taken by Social Work Centre Ljubljana Center, and to the concept of the Dragonja social camp.

In the empirical part, a focus group with volunteers who have participated in the aforementioned social camps has been carried out. These individuals are a first-hand source of the subject of this research. The aim was to discover where participants see the effects of these social camps on children and adolescents, and what these participants think are the aims of these social camps. Additionally, we wanted to know what kind of approach is used, what the reactions of children to the approach are, and what the benefits of this approach on children and adolescents are.

The results have showed that the aims often change according to the dynamic of a particular group. The effect is greater when children or adolescents participate in the camps in a continued manner over a longer period of time. Signs of the benefits of social camps can be observed when individuals are able to use the competences acquired in the camps in their everyday lives. An important feature of this approach is that it is different to those that children and adolescents are familiar with from their home environment.

Key words: vulnerable children and adolescents, social camp, programmes of Social Work Centres for Youth.

Kazalo vsebine

UVOD	1
1 ODRAŠČANJE.....	2
1.1 OTROŠTVO	3
1.1.1 Otroštvo in starši	5
1.2 MLADOSTNIŠTVO	6
2 MLADI DANES	9
2.1 GLOBALIZACIJA IN INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA	10
2.2 INDIVIDUALIZACIJA ŽIVLJENJSKIH POTEKOV	12
2.3 Mladi in zdravje.....	12
2.4 Osamljenost	14
2.5 Pričakovanja mladih	15
3 OBLIKE STROKOVNEGA DELA Z MLADIMI	17
3.1 SOCIALNO DELO Z MLADIMI.....	17
3.2 DOŽIVLJAJSKA PEDAGOGIKA	22
3.2.1 Načela doživljajske pedagogike	24
3.2.2 Cilji doživljajske pedagogike	26
3.3 PROGRAM ZA MLADE V OKVIRU CSD LJUBLJANA – CENTER.....	27
3.3.1 Aktivnosti	28
3.3.2 Nameni in cilji programa.....	28
3.3.3 Učinek delovanja.....	29
3.3.4 Tabori za otroke in mladostnike, ki jih organizira CSD Ljubljana – Center	30
3.3.4.1 Zgodovina taborov	30
3.3.4.2 Prostor	31
3.3.4.3 Namen in cilj taborov.....	31
3.3.4.4 Predhodna srečanja udeležencev.....	32
3.3.4.5 Dogajanje	33
3.3.4.6 Evalvacija tabora.....	34
4 FORMULACIJA PROBLEMA	35
5 METODOLOGIJA.....	36
5.1 Vrsta raziskave	36
5.2 Merski instrumenti in viri podatkov	36
5.3 Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec	36
5.4 Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva	36
5.5 Obdelava gradiva.....	37

6	REZULTATI.....	38
7	RAZPRAVA	45
8	SKLEPI	49
9	PREDLOGI.....	50
10	SEZNAM UPORABLJENIH VIROV IN LITERATURE	51
11	PRILOGE.....	55
11.1	VPRAŠANJA ZA PROSTOVOLJCE.....	55
11.2	TRANSKRIPIT FOKUSNE SKUPINE IN DOLOČITEV ENOT KODIRANJA.....	56
11.3	ODPRTO KODIRANJE.....	75
11.4	OSNO KODIRANJE.....	108

Kazalo shem

Shema 1: Specifika pristopa	42
Shema 2: Delovanje izvajalcev tabora	44

UVOD

»Nekaj potrpežljivosti.

In skromnosti.

Mirno srce.

In nekaj tišine.

Lahna, a nenehna pozornost.

Malo inteligence, obzira do »drugega«.

Ah! ... Skoraj bi pozabil!

Potrebna je tudi

ljubezen.«

Frédérick Leboyer

Zgornji citat narekuje, kako delati z dojenčki, z otroki. Sliši se prav enostavno. Način, ki temelji na potrpežljivosti, skromnosti, umirjenosti, pozornosti, malo pameti, obziru do drugega in ljubezni. V resničnem življenju pa marsikateri otrok ni deležen takšnega odnosa s strani njemu pomembnih drugih. Za takšne otroke, ki kasneje postanejo mladostniki, je nujno potrebno poskrbeti. V nasprotnem primeru se lahko pojavijo mnogotere težave, ki so odraz neustreznega ravnanja pomembnih drugih.

Otroštvo in mladostništvo sta obdobji odraščanja, ki za posameznika predstavljata občutljiva leta, v katerih je še vedno zelo odvisen od drugih. Še zlasti pri mladostnikih je tako, da so morda na videz že videti kot odrasli, vendar pa še vedno potrebujejo skrb in pomoč skrbnikov.

Odgovornost za otroka vedno nosijo najprej odrasli in šele nato otrok. Eden od primerov skrbi za ranljive mladostnike je pristop Centra za socialno delo Ljubljana Center, ki med drugim organizira vsakoletni tabor ob reki Dragonji za otroke in mladostnike, ki se tekom svoje življenjske poti srečujejo z najrazličnejšimi problemi in zapletenimi situacijami. Poskuša se jim pomagati na socialno delavski način.

Zgornji citat pa prav dobro velja za vsakršen medčloveški odnos in ne le za odnos do otrok. Če bi ga ljudje vsaj skušali upoštevati, bi bil naš svet za odtenek lepši.

1 ODRAŠČANJE

Definicij, kaj je otroštvo, mladostništvo in odraslost, je več in se skozi čas in prostor tudi spreminjajo. Slovenija je podpisnica Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, kjer se kot otroka smatra vsakega posameznika, ki je mlajši od 18 let (Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, 1999).

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) določa, da je otrok oseba, ki je stara 19 let ali manj, odrasel pa oseba, ki je starejša od 19 let. Določa tudi, da je otrok, ki je mlajši od enega leta, dojenček, otrok, ki spada v starostno skupino od 10 do 19 let, pa adolescent (World Health Organization, 2013). Kot mladostnike WHO določa osebe, ki spadajo v starostno skupino 15 do 24 let. Kot mlade pa določa vse, ki spadajo v starostno obdobje 10 do 24 let (World Health Organization, 2018b).

Markham (1999) z izrazom otroštvo ocenjuje posameznike, ki so stari do enajst ali dvanajst let, ker so ti otroci posebno dojemljivi za besede in dejanja drugih ljudi, za dogodke, ki se pojavljajo, in razmere, v katerih živijo.

Prav tako pa se z razvojem posameznika ukvarja tudi razvojna psihologija, ki se osredinja na psihološki razvoj. Povezuje se tudi z drugimi znanstvenimi vedami zunaj psihologije, kot so biologija, medicina, sociologija, antropologija ipd. zaradi tesne povezanosti psihičnega in telesnega razvoja človeka. Človekov razvoj je večrazsežnosten zaradi tega, ker se odraža na različnih, med seboj povezanih področjih (na primer na telesnem, intelektualnem, čustveno-osebnostnem in socialnem področju, ki so najbolj temeljna področja razvoja). Razvojna psihologija deli razvoj posameznika na osem razvojnih obdobj. Prvo razvojno obdobje se imenuje prenatalno razvojno obdobje in zajema osebe od spočetja do rojstva. Drugo je obdobje dojenčka in malčka, ki zajema osebe od rojstva do treh let. Tretje obdobje je poimenovano zgodnje otroštvo, ki zajema otroke, stare od treh do šestih let. Temu obdobju sledi srednje in pozno otroštvo, ki zajema posameznike od šestega leta starosti do pubertete. Sledi obdobje mladostništva, ki traja od začetka pubertete do nekje med dvaindvajsetim in štiriindvajsetim letom. Šesto obdobje se imenuje zgodnja odraslost, ki je med dvaindvajsetim in štiriindvajsetim letom do nekje med štiridesetim in petinštiridesetim letom. Sledi srednja odraslost, ki zajema posameznike nekje med štiridesetim in petinštiridesetim letom ter petinšestdesetim letom. Zadnje, osmo razvojno obdobje, pa se imenuje pozna odraslost, ki zajema osebe med petinšestdesetim letom in

smrtjo. V odraslosti ni zelo jasnih telesnih in socialnih kriterijev in obdobja niso strogo kronološko zamejena (Zupančič, 2009).

Na podlagi prebranega sem se odločila, da bom v nadaljevanju izraz otrok uporabljala za osebe do dopolnjenega petnajstega leta, izraz mladostnik za osebe med petnajstim in petindvajsetim letom ter izraz mladi tako za otroke kot mladostnike.

1.1 OTROŠTVO

Vsak otrok je rojen v določen geografski kontekst, v katerem svetovni nazor ožje skupnosti vpliva na vzgojo otrok, kar je lahko dobro in slabo (Boylan, 2012). Današnja družba je v veliki meri usmerjena na otroke in tako se vedno bolj govori o otrokocentrični družbi in starših. Pojem je širok in še ni dodelan, v glavnem pa pomeni usmerjeno pozornost do otrok in ukvarjanje z različnimi vidiki vzgoje. Nekateri avtorji otrokocentričnosti pripisujejo pozitivno, drugi pa negativno konotacijo. Gre za to, da so potrebe otrok postavljene pred potrebe staršev, pozornost je na otrocih in pomembna je zaščita otrok. To promovira tudi politika, ki za zagotavljanje blaginje naroda pripisuje velik pomen otrokocentričnosti (Narat in Boljka, 2017). V prvih treh ali štirih letih otroci od staršev dobijo najpomembnejše orodje za življenje, še vedno pa je prispevek staršev zelo pomemben naslednjih šest ali sedem let. Odgovornost staršev je, da v družini ustvarjajo takšno ozračje in tako kakovostne interakcije, v katerih lahko vsak raste in napreduje (Juul, 2008).

Juul (2008) navaja, da so otroci kompetentni, kar pomeni, da so tudi oni zmožni česa naučiti odrasle in da gre za proces vzajemnega učenja (s povratnimi informacijami lahko odrasli vzpostavijo lastno kompetentnost in zavržejo svoje neprimerne vedenjske vzorce). Za učenje pa je potrebno z otroki razviti osebni dialog, ki temelji na enakovrednosti. Vedenje staršev je pomembno za razvoj in zdravje otrok, prav tako pa je tudi vedenje otrok pomembno za razvoj in zdravje staršev (Juul, 2008). Tudi Andolšek in Tomšič (2010) navajata, da je sproščena in odprta medosebna komunikacija ena bistvenih sposobnosti za kakovostno življenje, še posebej takrat, ko se posameznik znajde v različnih, težko obvladljivih situacijah tudi izven družinskega kroga.

Vsak posameznik na poti odraščanja doživi marsikaj, kar vpliva na njegovo nadaljnje življenje in njegov način doživljanja samega sebe. Zelo pomembne so različne izkušnje, ki jih vsak posameznik doživi v prvih letih življenja. Kar oseba doživi v otroštvu, ima nanj

vpliv tudi kasneje v življenju, ko je že odrasel, kar pomeni, da vsakega določa vzgoja, katere je bil deležen. Ker pa imajo tudi otroci različne osebnosti, pa lahko tudi podobni dogodki na vsakega posameznika vplivajo drugače. Tekom otroštva se prav tako oblikuje ideja o »normalnem« družinskem življenju in tudi, če oseba kasneje v življenju ugotovi, da to ni najbolj običajno, misli, da si je to zaslužila (Markham, 1999). Za osebnostni, čustveni in socialni razvoj otroci in mladostniki potrebujejo usmeritve, vodenje in podporo staršev. Sočutnost in odzivnost staršev otrokom in mladostnikom pomaga, da se nanje varno navežejo in se naučijo poiskati varnost tudi v drugih medsebojnih odnosih ter v odnosu do sebe. Otroci začutijo, ko starši ne zaupajo vase in se na to različno odzivajo. Včasih se odzovejo agresivno do staršev, do drugih avtoritet, imajo težave z zaupanjem odraslemu, imajo željo po uveljavljanju lastne volje ter pomanjkanje motivacije za doseganje lastnih ciljev. Takšne otroke in mladostnike se opazi, ker delujejo nezrelo, niso tako samostojni kot njihovi vrstniki, ne znajo poskrbeti zase in podobno (Jurič Šenk, 2016).

Juul (2008) trdi, da za interakcijo med otrokom in odraslim (starši, odrasli v šolah, vrtcih in družbi) vedno nosi odgovornost za kakovost interakcije odrasli. Razlog za to pa je moč, ki jo odrasli posedujejo. Gre za moč nad interaktivnim procesom, ki določa otrokov razvoj in kakovost življenja, dokler ne odrastejo. Juul (2008) omenja tudi, da otrokovo (samo)destruktivno vedenje ne izvira iz otroka, ampak se začneja pri odraslih, ki ga obkrožajo, a se v večini primerov ne zavedajo svojega vedenja. Otrokovo (samo)destruktivno vedenje pa se oblikuje več let. S tem se strinja tudi Cafuta (2017), ko navaja, da je otrok odziv odnosov v svoji družinski in širši skupnosti in zato odgovornost za neprilagojeno vedenje otroka nosijo vedno najprej tisti, ki ga vzgajajo, in šele nato otrok. Kanduč (2017, str.: 30) trdi, da je (tudi dobronamerno) intenzivno ukvarjanje z otrokom včasih pretirano in ima potencialno ali dejansko lahko negativne posledice. S tem kot primere navaja čustveno zadušljivo ozračje, nadziran razvoj, vsiljevanje visokih pričakovanj in razvajenost.

Z vzgojo otrok se ukvarja laična javnost, politika s pomočjo organiziranih oblik vzgoje, idejne družbe v obliki gibanj, ekonomija, ki želi ustvariti potrošnika svojih proizvodov in znanost, katere cilj je razumeti vplivne procese in ustvariti čim bolj humane/primerne vzgojne koncepte, kar je prisotno v celotni zgodovini človeštva. Za uspešno vzgojno vplivanje je med osebnimi lastnosti posameznika pomembna sposobnost uživanja in komunikacijske sposobnosti, s katerimi se vzpostavi čustven odnos z otrokom. Pomembno je tudi poznavanje osnovnih zakonitosti moralnega razvoja in ustrezni vzgojni prijemi. Ko

govorimo o vzgoji, ne moremo mimo brez, da bi omenili besedo avtoriteta. S to besedo se namreč pojasnjuje vzgojna načela in načela otrokovega moralnega razvoja. Z avtoriteto označimo moč, s katero posameznik vpliva na otrokov razvoj in brez nje si ne bi bilo moč predstavljati vzgojnih učinkov. Vzgoja je določena oblika vodenja otroka in določanje ali razkrivanje vrednostnih okvirov, ki predstavljajo temelj načrtni dejavnosti. Odnos do avtoritete zna biti problematičen, ker je avtoriteta kot moč vplivanja za vzgojo nujna, a lahko tudi nevarna. Otrok v (zgodnjem) otroštvu še ni sposoben, da bi lahko živel samostojno življenje in si posledično zagotovi podreditev avtoriteti pomembnega Drugega, saj si tako zadosti potrebo po varnosti. Nasprotni potrebi otroka pa sta potreba po samostojnosti in iskanju lastne identitete. Če posamezniki, ki vzgajajo, vzgajajo ustrezno, bo otrok postopoma lahko razvil samostojno osebnost in avtonomno moralo. Iz vzgoje avtoritete ni mogoče odpraviti, posamezniki pa lahko vplivajo na njeno obliko (Kroflič, 1999).

1.1.1 Otroštvo in starši

Starši v Sloveniji navajajo, da imajo težave z usklajevanjem starševstva s plačano zaposlitvijo, s partnersko zvezo in z lastnim prostim časom. Starši pa so se pripravljani obrniti po nasvete, ki zadevajo starševstvo in skrb zase, k prijateljem, tudi k strokovnjakom, na internet in priročniško literaturo (Kuhar, 2011). Juul (2008), ki je med drugim tudi družinski terapevt, navaja, da so vsi starši, ki jih je kadar koli srečal, imeli radi svoje otroke in da so bili vsi otroci navezani na svoje starše. Dodaja pa tudi, da v veliko primerih medsebojnih ljubečih občutkov ne znajo izraziti z ljubečim vedenjem in da tudi na splošno ne znajo vsi dobro izražati svojih čustev. Pravi, da so nekateri odrasli mislili, da so izredno ljubeči in skrbni, a to niso bili, nekateri pa so si prizadevali, da bi bili ljubeči, a je bil le namen premalo. Da se otroci naučijo izražati verbalno svoje občutke, morajo biti najprej »uzrti«. Starši si morajo vzeti čas za opazovanje in tolmačenje tega, kar otroci izrazijo in čutijo. Izražanje ljubezni pri otrocih je izredno pomembno zato, ker je ključni dejavnik pri razvoju samospoštovanja. Najpomembnejše je, da otrok to občuti. Tudi Cafuta (2017) opaža, da starši svojim otrokom želijo dobro, četudi sami morda z njimi ravnaajo drugače. To kažejo s tem, ko vključujejo otroke v različne programe, ki jim lahko pomagajo.

Pravilen način vzgoje ne obstaja, saj ne obstajajo pravila, ki bi bila univerzalno dobra za vse otroke. Obstaja proces vzajemnega učenja. Starši morajo biti zvesti sami sebi in se izražati osebno in neposredno. Za to je najpomembnejše upoštevanje otroka, staršev in njihovega medsebojnega razmerja (Juul, 2008).

1.2 MLADOSTNIŠTVO

Mladostništvo je prehodni čas med otroštvom in odraslostjo. Mladostniki so med puberteto in adolescenco v fazi velikih fizičnih in psihičnih sprememb. Hitro se razvijajo biološko, poleg tega pa zanje postanejo pomembna vprašanja o njihovi identiteti, o njihovih lastnih življenjskih ciljih in vrednostnih sistemih. Njihova vloga in status vplivata na njihove negotovosti, ki jih želijo premagati s samostojnimi dosežki. Tekom te življenjske faze potrebujejo raznolike aktivnosti, možnosti eksperimentiranja na telesnem in socialnem področju. S tem izražajo iskanje samega sebe in iskanje osebne identitete (Ziegenspeck, 1992 v Kranjčan, 2007, str.: 43). Obdobje mladostništva je ključno za razvoj in oblikovanje življenjskega sloga in glavnih navad, ki zaznamujejo vsakega posameznika za celo življenje. Življenjski slog in navade vplivajo na potek in kakovost posameznikovega življenja, njegovo uspešnost in zdravje. Mladost kot prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo se pogosto poimenuje adolescence. V zadnjih desetletjih se področja našega življenja močno preoblikujejo zaradi številnih sprememb, ki smo jih deležni. To vpliva tudi na otroke in mladostnike. Na mladostnike vplivajo nove negotovosti, med katerimi sta med najpomembnejšimi na primer negotovosti na področju šolanja in zaposlovanja ter drugi vedno večji problemi, ki se pojavljajo na pomembnih področjih njihovih življenj. Zaradi tega postajajo otroci in mladostniki vse bolj ranljivi in občutljivi (Zupančič in Jeriček Klanšček, 2013).

Tudi Bradford (2012) trdi, da je mladost od vedno razumljena kot prehod iz otroštva v odraslost. Pravi, da se v razvitem svetu mladost podaljšuje in da je prihodnost mladih zmeraj manj jasna v smislu gotovosti. Ule (2000) pa pravi, da je mladost svoja biografska dimenzija, ki je zelo odvisna od samodefinicije posameznika ali posameznice. Poštrak (2015) povzema, da je življenjski svet mladih opredeljen iz množice vidikov, ki na življenjski svet posameznika vplivajo na različne načine – ogrožajoče ali varovalno. Poimenuje se jih lahko na različne načine, med drugimi tudi kot dejavnike odraščanja. Nekateri avtorji govorijo o dejavnikih odraščanja, ki so spol, družina, šola, vrstniki in

vrednote, nekateri pa o individualnih značilnostih posameznika, družini, šoli in skupnosti. Mikuš Kos (2017) trdi, da varovalni in ogrožajoči dejavniki vplivajo na otrokov ali mladostnikov odziv na izkušnje, ki ga čustveno prizadevajo in predstavljajo tveganje za nastanek duševnih motenj. To pomeni, da je moč s pozitivnimi vplivi in dobrimi izkušnjami zmanjšati ali celo preprečiti otrokovo poškodovanost zaradi slabega, četudi se slabega ne da odpraviti. Vsak posameznikov podsistem lahko vsebuje ogrožajoče in varovalne dejavnike. Ogrožajoči dejavniki ali dejavniki tveganja večajo verjetnost, da se pojavijo pri posamezniku težave v psihosocialnem razvoju (kot na primer motnje na področju čustvovanja, vedenja, na kognitivnem področju ...), varovalni dejavniki pa to verjetnost zmanjšujejo in tako ščitijo pred ogrožajočim vplivom izpostavljenega posameznika. Pomembno je tudi izpostaviti, da so med posamezniki velike razlike v psihični odpornosti. Tako so nekateri bolj ranljivi, nekateri pa bolj psihično odporni posamezniki. Danes je razvijanje in krepitev psihične odpornosti vse bolj v ospredju pri strategijah varovanja duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Juul (2008) pravi, da mnogi najstniki dajejo občutek, da so grobi in surovi, v resnici pa to niso in so zelo ranljivi. Če se začnejo obnašati (samo)destruktivno in jim odrasli vzbujajo občutke krivde, ostanejo v svojem vedenjskem vzorcu. Zato je na tem mestu pomembno, da odrasli prevzamejo svoj del odgovornosti. To ravnanje mladostnikom omogoči, da izgrajujejo samospoštovanje in zopet začnejo lepo ravnati s sabo.

Adolescenca je čas za razvoj znanja in spretnosti, učenje upravljanja čustev in odnosov ter pridobivanje atributov in sposobnosti, ki so pomembne za uživanje v mladostnih letih in prevzemanje odraslih vlog. Adolescenca je obdobje, ki ga je s številko težko zamejiti, čeprav je starost priročen način za opredelitev. Starost je pogosto bolj primerna za ocenjevanje in primerjavo bioloških sprememb (npr. pubertete), ki so precej splošne kot socialni prehodi, ki se bolj razlikujejo glede na družbeno-kulturno okolje. Čeprav se zdi, da so spremembe univerzalne, se pojavijo različno pri vsaki osebi. Na spremembe vplivajo tako značilnosti posameznika (npr. spol) kot zunanji dejavniki (npr. neustrezna prehrana, okolje). Psihosocialne in čustvene spremembe ter povečanje kognitivnih in intelektualnih sposobnosti so povezane s potekajočimi hormonskimi in nevrorazvojnimi spremembami. V drugem desetletju mladostniki razvijejo močnejše sposobnosti razmišljanja, logično in moralno razmišljanje, ter postanejo bolj sposobni abstraktnega razmišljanja in racionalnih sodb. Spremembe, ki se odvijajo v okolju mladostnika, vplivajo in so vplivane s strani notranjih sprememb adolescence. Ti zunanji vplivi, ki se med kulturami in družbami

razlikujejo, vključujejo družbene vrednote in norme ter spreminjajoče se vloge, odgovornosti, odnose in pričakovanja tega obdobja življenja (World Health Organization, 2018a). Ule in Miheljak (1995) pravita, da je adolescenca psihološki pojem, ki je povezan s procesi dozorevanja osebnosti in se razlikuje od pojma mladosti, ki je sociološki oziroma socialno psihološki pojem. Mladost namreč označuje življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo.

Ule in Miheljak (1995) predstavita model, ki ima adolescenta za produktivnega predelovalca in producenta realnosti na treh ravneh. Na ravni osebnostnega razvoja se razvijejo duševne in fizične sposobnosti, na katere vplivajo dejavniki iz socialnega okolja. Na medosebni ravni gre za razmere v medosebnih odnosih v posameznikovem okolju (na primer družina, vrstniške skupine ...). Na družbeni ravni pa gre za spremembe v ekonomiji, politiki in kulturi, ki imajo lahko velike posledice za posameznika in njegovo življenje. Ena izmed najpomembnejših sprememb je podaljševanje adolescence in moratorija v mladosti.

2 MLADI DANES

Mladostniki v večini primerov nimajo problema le na enem področju, ampak se ta med seboj povezujejo, so kompleksna in medsebojno odvisna (Payne, 2009, str.: 219). Mladi, ki prihajajo iz bogatejših družin, imajo prehode bolj zaščitene in razširjene kot mladi, ki prihajajo iz manj premožnih okolij. Slednji imajo več možnosti, da v najstniških letih ali zgodnjih dvajsetih letih zapustijo izobraževanje, zapustijo starševski dom, pridobijo zaposlitev in si začnejo ustvarjati družino (Bynner, 2005 v Wood in Hine, 2009, str.: 249). Glasser (2002) govori o tem, da se otroci upirajo staršem, ampak da do pubertete nimajo dovolj moči in tako vedno »izgubijo«, kar pa se kasneje spremeni. Najstniki imajo več moči in se upirajo uspešnejše. Čas za vzgajanje otrok je ob prihodu pubertete že mimo, saj za posameznike postanejo pomembni sovrstniki, drugi odrasli in lastno notranje življenje (Juul, 2008).

Za otroke in mladostnike je potrebno in vredno skrbeti na kar najboljši možni način. Mladi so ranljiva skupina in si težko pomagajo sami, ko so v težavah zaradi neustreznega odnosa do njih samih v svoji družini. Vzgoja je v večini prepuščena staršem, kar je ustrezno, dokler je delovanje družine v otrokovo korist. Če so otroci in mladostniki neprimerno obravnavani v lastnih družinah, potrebujejo pomoč s strani institucij države. Za otroke in mladostnike je pomembno, da so potrebe vseh članov enakovredno upoštevane, saj to vpliva na razvoj zdrave osnove, ki omogoča dobro odraščanje. V mnogih družinah mladostniki ne morejo, ne smejo in ne znajo izraziti svojih potreb in želja. Ob uveljavljanju svojih potreb in želja niso primerno upoštevani in učinkoviti, kar se kasneje odraža v težjem odraščanju, ko so soočeni z izzivi, ki jim niso kos. Posameznik staršev kasneje pogosto ne bo poslušal, upošteval in se držal omejitev prav zaradi slabega medsebojnega odnosa. Tak otrok, ki svojih težav ne razreši, lahko razvije neustrezne vedenjske vzorce. Mladostnik lahko postane nagnjen k depresivnosti ali k samomorilnosti, lahko poseže po psihoaktivnih substancah, posledice se lahko kažejo s prestopniškim vedenjem ali pa v prezgodnjem zapuščanju doma ... Posameznikovo vedenje se tako kasneje odraža tako v odnosu do samega sebe kot do drugih (Cafuta, 2017). Otroci in mladostniki s svojim vedenjem opozarjajo nase in se z njim uveljavljajo. Vedenje je lahko tudi agresivno, impulzivno, neprilagojeno in lahko škodi njim ali okolici. Takšno vedenje razvijejo otroci zaradi različnih vzrokov, na primer zaradi neustreznih razmer v družinah, biološke osnove ali pa reaktivno pogojenih težav (Miklavžin, 2010).

2.1 GLOBALIZACIJA IN INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA

Svet je povezan kot še nikoli do sedaj, saj lahko na primer preko interneta komuniciramo z ljudmi, ki so na drugem koncu sveta, v vsakem trenutku na praktično vsakem koraku. Temu pravimo globalizacija – proces, s katerim smo bolj povezani. Njegove glavne karakteristike bi lahko razdelili na komunikacijsko in informacijsko tehnologijo, globalno izmenjavo, politiko in kulture (Jo Aubrey, 2009, str.: 40). Začetek uporabe interneta sega v začetke devetdesetih let dvajsetega stoletja, a je bil dostop še zelo omejen. Zdaj so univerze opremljene s takojšnjim možnim dostopom do interneta, preko katerega se lahko učimo, izmenjujemo znanja in lahko uporabljamo različna komunikacijska omrežja, kot so na primer Instagram, Facebook, Snapchat (Jo Aubrey, 2009, str.: 40). Globalizacija je neposredno povezana z mladimi, ki predstavljajo prihodnost, kar pomeni, da je zanje to veliko pomembnejše kot za osebe, ki niso več mlade. Prav tako ima globalizacija pomembne posledice tako za doživljanje mladosti kot za naravo. Globalizacija na nek način vpliva na univerzalnost mladosti s podobnimi interesi in povezanostjo, iz drugega zornega kota pa deli mlade z ustvarjanjem neenakosti. Ta se pokaže v smislu možnosti dostopnosti do kulturnih in ekonomskih prednosti (Bradford, 2012, str.: 180, 185). Računalnik je sodobno tehnično sredstvo, ki se ga uporablja za različne stvari, kot so ustvarjanje, komunikacija, zabava in raznolike neskončne oblike preživljanja prostega časa, med katerim sta najpogostejši obliki računalniške igrice in socialna omrežja. Ko je oseba povezana s svetovnim spletom, mora biti previdna in skrbeti za lastno varnost, saj je podvržena različnim nevarnostim, med drugimi tudi vdoru zunanjih informacij. Socialna omrežja pa najstniki najpogosteje izrabijo za osebna obračunavanja, t. i. cyberbulling, kjer gre za nadlegovanje drugih preko spleta. Igranje računalniških igric je lahko stimulatивно in vznemirljivo, a ima tudi negativne učinke ob preveliki uporabi. Računalniške igrice lahko osebe zasvojijo in v zgodnjih letih tudi škodujejo socialnem razvoju. Oseba se ne nauči številnih veščin, kot so prilagajanje in sodelovanje z drugimi, reševanje zapletov v živo, razvijanje empatije, postavljanja zase, kako prositi za pomoč, kako prevzeti odgovornost, se opravičiti za napake, kako ostati osredotočen na skupni cilj, četudi posameznik v tem ne vidi smisla itd. Računalnik nima meje za uživanje – ne časovne, ne prostorske in prav tako ni potrebna nikakršna fizična aktivnost, da se doseže užitek. Držanje računalniške miške zatira razvoj fine motorike, kar vpliva na razvoj intelektualnih funkcij, za razliko od fizičnih aktivnosti, ki vplivajo na razvoj in aktivnost možganskega delovanja in večjo ustvarjalnost (Mrgole in Mrgole, 2013). Tudi Cafuta (2017) opaza, da

raznvrstne možnosti, ki jih ponuja informacijsko-komunikacijska tehnologija, pogosto in v veliki meri pritegnejo veliko mladostnikov. Preko računalnika imajo občutek, da so povezani s celim svetom, hkrati pa se oddaljujejo od vrstnikov iz soseske. Veliko mladostnikov preživi veliko časa ob računalniku, kar jih pogosto ovira pri prepoznavanju lastnih potreb in interesov ter jih tudi oddaljuje od razvijanja lastnih potencialov. Mikuš Kos (2017, str.: 51) pravi, da so se s tehnološkim razvojem pojavile različne duševne motnje, na primer zasvojenost z računalniškimi igrkami. Globalizacija ima močan vpliv na mlade ljudi kot potrošnike, ne glede na to, kako premožni so. Nekateri produkti na trgu so namenjeni predvsem mladim potrošnikom in so tako tudi oglaševalne strategije usmerjene proti mladim. Ljudje, ki delajo z mladimi in učitelji govorijo o tem, da imajo mladi radi znamke in zbadajo in nadlegujejo druge, ki imajo poceni blago iz veleblagovnice ali stil, ki ni moderen. Samopodoba in svoj lasten zgled sta pomembna prav toliko kot sami produkti. Mladim se sporoča, da niso dovolj dobri, lepi, postavni in se jim ponuja različne produkte, ki bi jim mogoče pomagali doseči, da bodo takšni kot modeli na naslovnica (Jo Aubrey, 2009, str.: 43, 44).

Ule (2000) pravi, da več dejavnikov, kot so na primer menjavanje življenjskih prostorov, novo razumevanje mobilnosti, mešanje več perspektiv, stilov pri posameznikih in brisanje psihičnih preprek in meja med narodi, religijami, kulturami, kontinenti itd. in vključitev teh razlik v vsakdanje življenje, daje moč občutiti globalizacijo v vsakdanjem življenju. Tudi Belec (2010) pravi, da internet nudi kadar koli komur koli neomejene možnosti za komunikacijo in zabavo ter je zato kot medij priročen in privlačen. Trdi, da je splet tudi informativen in poučen ter da je za tiste, ki ga znajo uporabljati na varen način, nekaj koristnega, sproščujočega in prosocialnega. Pravi, da nekateri strokovnjaki trdijo, da ni medij razlog za srečevanje s težavami zaradi pretirane uporabe spleta, ampak je glavni vzrok nekje drugje in je prisoten že prej. Raba interneta je škodljiva, ko zatekanje v virtualni svet postane kompulzivno vedenje in se osebi poslabša vsakdanje življenje, odnosi z družinskimi člani, prijatelji, uspešnost v šoli ali pri delu. Škodljiva je tudi, ko se pojavijo zdravstvene težave in oseba vseeno ne zmore uvideti, omejiti in nadzorovati uporabe. Najbolj ranljivi so tisti mladostniki, pri katerih vse šibke točke mladostniškega obdobja sovpadajo z njihovo osebno občutljivostjo ter so zato potrjeni, čutijo tesnobo, osamljenost in zapostavljenost ter so nezadovoljni. Tudi preko interneta lahko posameznik pade v slabo družbo. Ko Hung (2009 v Belec, 2010, str.: 102) pravi, da je zaradi različnih vidikov interneta, kot so neomejen dostop, nestrukturiran čas, anonimnost, da ni

neposrednega nadzora in omejitve ter skoraj nobene odgovornosti za storjene problematične stvari, lahko ogrožen razvoj otroka in tudi preoblikovan njegov pogled nase in na okolje.

2.2 INDIVIDUALIZACIJA ŽIVLJENJSKIH POTEKOV

Mladi so v današnjem času tudi pod pritiskom, da si morajo pridobiti čim več in čim višjo izobrazbo, poleg tega pa še kakšna druga formalna in neformalna priznanja, kar kasneje vpliva na njihove kariere, privilegije, moč v družbenem prostoru itd. Uspešnost v šoli in zunajšolskih dejavnostih je merilo uspešnosti družin. Prednost v boju za najboljše položaje imajo tisti, ki imajo več izobrazbe in kulturnega kapitala, česar se zavedajo vsi sloji in generacije in vpliva na podaljševanje mladosti. To vidimo v vedno zgodnejšem izobraževanju kot tudi v podaljševanju izobraževanja. Premik izobraževanja vedno bolj v otroštvo ima nekatere negativne učinke, kot je na primer preobremenjenost otrok. Poleg tega, da se nekateri življenjski poteki premikajo vedno bolj v kasnejša leta, pa se nekateri poteki vedno bolj premikajo v zgodnejša leta, npr. avtonomno oblikovanje življenjskih stilov. Temu pravimo individualizacija življenjskega poteka, ki lahko mladim predstavlja tveganje, prav tako pa je predmet pogajanja mladostnikov in staršev (Ule, 2000). Beck (1998 po Ule, 2000, str.: 31,32) govori o tem, da individualizacija primarno zadeva dimenzijo osvobajanja, dimenzijo odčaranja in dimenzijo nadzora oziroma reintegracije. Gre za to, da so se posamezniki in posameznice osvobodili od zgodovinsko preddoločenih družbenih oblik, izgubili tradicionalne gotovosti, kako kaj storiti, in začeli z novimi vrstami družbenih povezav in odnosov. Individualizacija omogoča več in bolj kakovostne opcije, torej možnosti in alternative, ki so na voljo posameznikom v določenih situacijah, a hkrati povzroča mnogo pritiskov v vsakdanjem življenju zaradi občutka negotovosti, nekompetentnosti in zgodnjih pritiskov na dolgoročne izbire (Ule, 2000).

2.3 MLADI IN ZDRAVJE

»Zdravje otrok in mladostnikov je po mnenju številnih raziskovalcev pomemben napovednik zdravja odraslih in celotne populacije, po drugi strani pa je povezano z doseganjem razvojnih nalog mladostništva, pa tudi s šolsko uspešnostjo, z odnosi s starši in vrstniki itn. Dobro zdravje mladih je tako osnova za dobro zdravje odraslih in

dolgoročni ekonomski razvoj družbe in blagostanje» (Zupančič in Jeriček Klanšček, 2013, str.: 23).

Težave, s katerimi se mladi soočajo, vplivajo in se odražajo tudi v zdravstvenih in socialnih problemih. Zdravje je mladim pomembno, a jim predstavlja tudi vir negotovosti (Zupančič in Jeriček Klanšček, 2013).

V adolescenci se povečajo možnosti za določene zdravstvene težave, duševne bolezni in poškodbe. Pojav nekaterih zdravstvenih težav v adolescenci lahko odraža tako biološke spremembe v puberteti kot socialni kontekst, v katerem oseba odrasča. Stanja, kot je na primer povečana verjetnost določenih nalezljivih bolezni, lahko izhajajo tudi iz vsakodnevnih dejavnosti mladostnikov v tem obdobju njihovega življenja. Veliko vedenj, ki so povezana z zdravjem in se pojavijo v mladosti, vplivajo na sedanje in prihodnje zdravje in razvoj (na primer uporaba alkohola in debelost v zgodnjem mladostništvu ne ogrožata le razvoja mladostnika, ampak tudi napovedujeta zdravje, h kateremu uporaba alkohola in debelost v poznejšem življenju prisostvujeta in ga ogrožata). To ima tudi posledice za javno zdravje (World Health Organization, 2018a).

Mikuš Kos (2017) govori o dejavnikih, ki pomembno vplivajo na duševno zdravje otrok in mladostnikov. Zdravstveno-bolezensko komponento predstavlja odsotnost simptomov bolezni. Čustveno komponento predstavlja notranje psihično stanje, ki je sestavljeno iz različnih vidikov, kot je posameznikovo zadovoljstvo, sreča, dobro počutje ... Storilnostna komponenta predstavlja delovanje in njegovo uspešnost, kjer gre za posameznikovo uspešnost na raznolikih področjih – od doma, kjer je potrebno obvladovati vsakdanje naloge, do šole, raznih interesnih aktivnosti in drugih aktivnosti. Socialno komponento predstavlja kakovost medčloveških odnosov – gre na primer za sposobnost navezovanja, razvijanja in vzdrževanja dobrih in vzajemno zadovoljujočih osebnih odnosov. Pomembno je tudi upoštevanje značilnosti razvoja ali odklonov. Pri tem se upošteva kakovost in potek čustvenega, intelektualnega, socialnega in duhovnega razvoja. To pomeni, da se razvoj doseže v pričakovanem času z odsotnostjo motenj in zmožnostjo, da se raznolike izkušnje (tako pozitivne kot negativne) uporabi za pozitiven osebni razvoj. Družbeno komponento predstavlja aktivna pozitivna udeležnost v družbenih dogajanjih. Pomembna pa je tudi psihična odpornost, kjer gre za posameznikovo zmogljivost obvladovanja težav in izzivov ter ohranjanje duševnega zdravja kljub težavam. Vse te komponente so med seboj povezane, se prekrivajo, prepletajo in so v vzročno-posledičnih soodvisnostih.

Nekatere komponente lahko bolj vplivajo na posameznike, nekatere manj, kar pa je prav tako odvisno od časa, torej od starostnega obdobja, v katerem je otrok. Poleg tega je zelo pomemben celoten splet odnosov med posameznikom in okoljem – posameznikove osebne lastnosti, njegova družina, institucije, s katerimi stopa v kontakt, skupnost, politika, država in kakovost vsakodnevnega življenja. Na čustveno dobrobit močno vpliva individualno procesiranje zunanjih vplivov, to so družina, šola, vrstniki, možnosti za aktivnosti, zdravstveno stanje, širše družbene okoliščine, ekonomsko stanje, ekološke okoliščine in drugi zunanji vplivi. Psihosocialni razvoj in duševno zdravje otrok sta odvisna torej od preteklih izkušenj, sedanjih okoliščin, bioloških dejavnikov, okoljskih dejavnikov in otroka, ki je udeležen v dogajanja in nanje tudi vpliva (Mikuš Kos, 2017).

2.4 OSAMLJENOST

Mladostniki si ob nezadoščenju potrebe po pripadnosti, ki naj bi jo dobili s strani družine, šole in družbeno-socialnega okolja, poiščejo umetne možnosti za pripadnost. Iz obupa vzpostavijo razmerja z drugimi preko pripadnosti in navezovanja različnih odnosov, vključevanja v tolpe, mladostniške kulture, ali pa gredo v drug ekstrem – postanejo osamljeni, od vseh se oddaljijo, do drugih so previdni, nezaupljivi in nevezani. Pogosto se zgodijo odtujitve tudi znotraj družin (Kranjčan, 2007). Mnogi mladi občutijo osamljenost oziroma socialno izključenost, ki jo lahko delimo na socialno in emocionalno osamljenost. Pri socialni osamljenosti gre za pomanjkanje socialnih stikov posameznika z drugimi, ob čemur posameznike prevzemajo občutki dolgočasje, brezciljnosti življenja, marginalnost posameznika in pomanjkanje priznanja od drugih ljudi. Pri emocionalni osamljenosti pa gre za odsotnost tesnih emocionalnih povezav posameznika z drugimi, ob čemur posameznik občuti zavrženost, praznino, strah in tesnobo. Mladostniki svojo osamljenost neradi priznavajo in je dobro ne prenašajo. Na osamljenost se odzivajo na različne načine – na primer z izrazito željo po velikih skupinah, z agresivnostjo, z izstopanjem ali prilagajanjem ... Mladim je zelo pomembno, da imajo pomembne druge, s katerimi imajo globlje odnose ter da v stikih z drugimi in ob raznih dejavnostih vidijo globlji smisel ter da pridobljene izkušnje gradijo občutek življenjske povezanosti (Ule, 2000). Glasser (2002) govori o petih osnovnih potrebah, ki so vgrajene v genetsko strukturo vsakega posameznika, če želi biti srečen. Govori o preživetju, ljubezni in pripadnosti, moči, svobodi in zabavi ter da bo posameznik srečen, če se nauči zadovoljevati te potrebe brez oviranja drugih.

2.5 PRIČAKOVANJA MLADIH

Problematičen otrok je pogosto otrok, pri katerem v družini niso razviti ustrezni medosebni odnosi. To pomeni, da se otrok, ki je v stiski, izraža tako, da je njegovo vedenje »neprilagojeno« in njegovo vedenje tudi okolica označi kot napako otroka in ne posledico neustreznega ravnanja staršev in družbe (Cafuta, 2017).

Tudi otroci in mladostniki si, tako kot odrasli, prizadevajo pridobiti potrditev drugih ljudi. Pomembno je, da je zadovoljena otrokova potreba po pristojnosti, saj to povečuje motivacijo za doseganje nadaljnjih, večjih dosežkov. Pogosto mladi, ki niti ne dobijo priložnosti, da bi bili uspešni, svojo nezadovoljstvo in razočaranje izrazijo s »težavnim« vedenjem ali umikom v nebogljenost in manjvrednost. Kranjčan navaja, da fokus ne bi smel biti na posredovanju občutka pristojnosti in posledičnega zadovoljstva, temveč bi moral biti fokus na postavljanju konkretnih nalog. Tako bi se otrokom pojasnilo, da pomanjkanje pristojnosti ni nujno slabo, saj zaradi neizpopolnjenosti lahko predstavlja motivacijo za uspehe. Tako se otroci naučijo, da lahko naredijo napako ali kdaj odpovedo in da je tudi to v redu. Za mlade je zelo pomembno tudi to, da imajo možnost razviti sposobnosti in samozaupanje, kar vodi v pozitivno vedenje in discipliniranje samega sebe ter je zato tudi bistvenega pomena. Tako postanejo samostojni in odgovorni. Otroci razvijejo občutek lastne vrednosti po zadovoljitvi potrebe po pomoči drugim, saj se preko tega naučijo uživljati v druge. Ne postavljajo se več v središče pozornosti, hkrati pa tudi sebi dokazujejo lastno vrednost in čutijo, da tudi sami lahko doprinesejo pozitiven vložek v življenje nekoga drugega (Kranjčan, 2007).

Mladi cenijo in pričakujejo od mladinskih delavcev, da se bodo lahko zabavali, da bodo imeli varen prostor za sprostitve. Pričakujejo, da bodo s poslušanjem in ustvarjanjem priložnosti za poglobljen pogovor pokazali osebni interes. Mladi cenijo in pričakujejo prijaznost, skrb, empatijo, poštenost, zaupanje, da se jih ne bo obsojalo, da bodo imeli izzive in podporo (fizično, duševno in čustveno), da bodo mladinski delavci znali svetovati in podati informacije (Tyler, 2009, str.: 239). Pričakovanja mladih o delu z njim so pomembna in legitimna. Na nekaterih mestih se prekrivajo in dopolnjujejo z različnimi vlogami različnih delavcev, ki delajo z mladimi, kot so na primer ti, ki se ukvarjajo s poučevanjem, socialnim delom in mentorstvom. Večina mladih ima zasedena in zahtevna življenja, ker se ukvarjajo z učenjem in preučevanjem pričakovanj, ki jih imajo drugi zanje.

Ukvarjajo se tudi s pritiski s strani družine, vrstnikov in potrošniške kulture, ki ima velik pomen za oblikovanje identitete mladih v sodobnem svetu (Furlong in Cartmel, 2007 v Tyler, 2009, str.: 240). Življenja mladostnikov se lahko bistveno razlikujejo. Nekateri mladi imajo pomembne odrasle, ki kažejo interes zanje, nekateri imajo tesne kulturne omejitve glede svojega prostega časa in mnogi doživljajo vsakodnevno diskriminacijo na osebnih, kulturnih in strukturnih ravneh. Nekateri to doživljajo na vseh, nekateri pa le na nekaterih ravneh (Thompson, 2006 v Tyler, 2009, str.: 240). Nekateri mladi so resno podvrženi izkoriščanju, nekateri pa odgovorijo z izbiro drugačnih življenjskih slogov, kot ga ima večinska družba. Ti so lahko zelo tvegani, kot npr. nezakonita uporaba drog, prostitucija ali kriminal (Tyler, 2009, str.: 240). Vrednote mladinskega dela vodijo k potrebi po fleksibilnosti in vlaganju časa in skrbi, da bi z mladimi sodelovali na njihovih poteh odkrivanja in razvoja. To še posebej velja pri delu s tistimi mladimi, ki so že doživeli precejšnjo diskriminacijo in škodo s strani svojih družin, skupnosti ali družbe (Tyler, 2009, str.: 240).

3 OBLIKE STROKOVNEGA DELA Z MLADIMI

3.1 SOCIALNO DELO Z MLADIMI

V socialnem delu sta pogovor in osebni odnos osrednjega pomena. Zato je jeziku potrebno posvečati posebno pozornost, saj je to glavni prostor, kjer se raziskujejo in soustvarjajo želene spremembe, premiki in rešitve. V pogovoru se osredotoči na sedanjost, skupaj se določijo vloge posameznikov (kjer ima vsak svoj delež), prostor, čas in cilje pomoči. Tukaj in zdaj se soustvarja rešitve. Besede, ki se jih uporablja, morajo biti pozitivne. Ko ljudje v medsebojnem stiku uporabljajo pozitivne besede, to sogovornika opogumlja, mu daje moč in ga vključuje. Prav zato so tudi mladi eksperti iz izkušenj in socialni delavci so njihovi spoštljivi in odgovorni zavezniki (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2011). Socialni delavci odgovornost dosežejo s kompetencami, sposobnostmi, znanji za delo z mladimi in z razumevanjem ter poznavanjem vidikov in potreb mladih, ki jih obdobja mladosti prinašajo (Poštrak, 2015). Goldstein (1990 v Kranjec, 2007, str.: 144) prav tako opozarja, da se velik del literature nanaša na negativne vidike in odklonska vedenja (bolezen, kriminalnost, psihopatologija, agresija itd.) in problematizira to, da je večina fokusa na načinu, kako nekaj popraviti ter da bi bilo potrebnega več fokusa na spodbujanju krepitve moči. Tudi Dinkmayer in McKay (1996 v Poštrak, 2015, str.: 272) govorita o jeziku, ki otroke ali mladostnike opogumlja in podpira. Tekom celotnega dosedanjega študija se je pri več predmetih poudarjalo, kako ključnega pomena je jezik in besede, ki jih uporabljamo, kar smo lahko tudi sami občutili tekom prakse. To je potrebno upoštevati pri delu z vsemi ljudmi, še zlasti pa moramo biti pozorni pri skupinah, ki so ranljivejše, med katere spadajo tudi otroci in mladostniki.

Otroci in mladostniki potrebujejo potrpežljive sogovornike, ki jih istočasno slišijo in jim omogočajo soudeležnost. Otroci in mladostniki predstavljajo iznajdljive državljane, ki so sposobni pomagati graditi boljšo prihodnost. Njihovo mnenje in sodelovanje pri stvareh, ki se jih zadevajo, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo, mora biti spoštovano in upoštevano, hkrati pa jim je potrebno omogočiti tudi varen prostor, da sodelujejo in govorijo. Otroci in mladostniki potrebujejo izkušnje povezanosti, bližine, ljubezni in prijateljstva za razvoj samosvojesti, avtonomije, neodvisnosti, za učenje obvladovanja konflikta, kako se pogovarjati in razvijati svoje lastne vrednosti (Čačinovič Vogrinčič, 2008). O'Hanlon (1993 v Čačinovič Vogrinčič, 2008, str.: 14) predstavlja zgodovino konceptov pomoči v psihoterapiji in nastanek postmoderne paradigme, kar prav tako velja

za socialno delo. Prvi val v psihoterapiji oziroma v socialnem delu je temeljil na patologiji, drugi val je bil usmerjen na problem in reševanje le-tega, tretji val je bil usmerjen v rešitve in iskanje le-teh. O'Hanlon še ni imel imena za četrti val. Čačinovič Vogrinčič (2008) četrti val interpretira kot postmodernizem. V ospredju so značilnosti odnosa in procesa med udeleženi v procesih pomoči. Gre za partnerstvo z uporabnikom, v katerem se soustvarja dobre izide.

Različni avtorji različno opredeljujejo socialno delo. Zastrow (1990 v Milošević in Postrak, 2003, str.: 101) govori o metodah socialnega dela, ki se jih uporablja na mikro, mezo in makro ravni. V kategorijo mikro ravni uvršča socialno delo s posameznim primerom in vodenje primera. V mezo raven uvršča delo s skupino, skupinsko terapijo in družinsko terapijo. V makro raven pa uvršča skupnostno socialno delo in upravljanje. Diaz (1985 v Milošević in Postrak, 2003, str.: 101) najprej loči metode socialnega dela na tradicionalne ali klasične, v katere uvršča socialno delo s posameznim primerom, delo s skupino in skupnostno delo. Metode naprej loči na integrativne, v katere uvršča metodo ozaveščanja, enotno in generično metodo, ter na sodobne metode, med katere šteje metodologijo akcije, transformacije, intervencij v stvarnosti, materialistično metodo ter metodo boja in kompromisa. Flaker (2012) deli socialno delo na neposredno oziroma direktno in posredno oziroma indirektno socialno delo. Cilji neposrednega oziroma direktnega socialnega dela so: delovati neposredno, biti z ljudmi, upiranje ekonomizaciji vsakdanjega življenja in odnosov med ljudmi ter delati skupaj. Namen direktnega socialnega dela je mobilizacija socialnih delavk in delavcev, uporabnic in uporabnikov ter vseh, ki bi si želeli tako delati. Namen je ukrepati zagovorniško, delovati v obliki akcije. Mandat, poslanstvo in odgovornost pri direktnem delu dajo uporabniki sami ter so posledično socialni delavci tudi sami odgovorni za direktno ravnanje. Kot posredno socialno delo Flaker (2012) uvršča delo kot kontrolo, kjer so socialni delavci upravljavci tveganja, uradniki. Določiti morajo, če je tveganje sprejemljivo ali ne, ko se možnosti ljudi zmanjšujejo namesto povečujejo. Mandat, poslanstvo in odgovornost je pri posrednem socialnem delu dano s strani države, usmiljenja ali kapitala, gre pa za sistem, ki je v prvi vrsti odgovoren za delovanje. Postrak (ustni vir) bi ohranil delitev na mikro, mezo in makro raven, a bi metode razporedil drugače. Beseda »terapija« se mu ne zdi primerna, saj ne spada na generalno raven. Delo s skupino bi uvrstil na mikro raven, skupnostno socialno delo bi uvrstil na mezo raven in mod makro raven bi spadala socialna politika, mladinska

politika in mladinski svet. Odločila sem se, da se bom oprla na Zastrowa, saj se tabori, o katerih bom pisala v nadaljevanju, nanašajo na delo s skupino.

Skupinsko delo je premišljeno delo s skupino. Namen je zbližati temeljno človeško skupino ali omogočiti skupini učenje nekega vidika za delo in sožitje v skupinah v osebнем življenju ali v družbeni skupnosti. Cilje se dosega s primernim programom dejavnosti in vodenjem. Iz ljudi skupinsko delo potegne in potrjuje, kar je najboljše v njih. Prepričanje temelji na tem, da ima vsak posameznik moč in vedenje, da lahko prispeva nekaj v življenje drugih. Skupinske oblike dela so učinkovite, ko ljudje sodelujejo, se spodbujajo, razumejo, spoštujejo, cenijo ... Vključitev v skupinsko delo otrokom, ki imajo težave na področju socialnih veščin, predstavlja možnost učenja in razvijanja novih vzorcev vedenja, komunikacije in izražanja sebe v varnem in terapevtsko naravnem – vodenem okolju. Različni kreativni mediji (npr. risanje, oblikovanje gline ...), izkustvene tehnike (socialne igre, interaktivne vaje ...) in razreševanje konfliktnih situacij pripomorejo k omogočanju teh možnosti. Učinke skupinskega dela se v glavnem opazi v boljši samopodobi, tolerantnosti za medsebojne razlike ter v večji asertivnosti (Andolšek in Tomšič, 2010). Socialno delo s skupino je metoda socialnega dela, katere cilj je ustvarjanje kakovostnega skupinskega življenja, kjer posamezniki zadovoljujejo socialne in emocionalne potrebe ter izvršujejo konkretne naloge. Pomoč je namenjena vsakemu v skupini in tako lahko oseba v skupini preko sodelovanja razvije svoje najvišje potenciale (Milošević Arnold in Postrak, 2003).

Delo z mladimi je zelo raznoliko in večplastno, saj deluje na različnih krajih, je sestavljeno od nenačrtovanih do načrtovanih dejavnosti in programov, zajema zelo raznolike posameznike, se dotika različnih tem in se povezuje z veliko disciplinami. Ta vsestranskost predstavlja eno izmed prednosti in moči, ki jih delo z mladimi prinaša. Mladi odrastejo v različnih situacijah, fleksibilnost dela z mladimi pa omogoča, da se na različne mlade različno odziva (Thole, 2000 v Coussée, 2009, str.: 7). Wood, Westwood in Thompson (2015) trdijo, da je dobra komunikacija pomembna za proces dela, saj mladim daje moč in glas. To še posebej velja za mlade, ki so marginalizirani (na robu družbe) in izključeni. Če komunikacija ni ustrezna (na primer, ko gre za ukazovanje, grožnje, obtoževanje, moraliziranje ...), lahko predstavlja prepreko v delu z mladimi.

Mladinski delavci se v svojem delu srečujejo z več vlogami, ki jih morajo prilagajati in sprejemati glede na pogoje, potrebe mladih in zahteve trenutka. Tako so lahko vloge

mladinskega delavca na primer prijatelj, učitelj, svetovalec, trener, zagovornik, mentor ... (Merton et al. 2004:41 V Payne, 2009, str.: 225).

Izraz delo z mladimi predstavlja široko paleto praks, tradicij, kontekstov in vlog, saj je to področje zelo obsežno in raznoliko (Harrison et al., 2007 v Payne, 2009, str.: 214). Dobro mladinsko delo lahko močno vpliva na mlade, zlasti če se mladi sami odločijo za sodelovanje. Mladinski delavci so lahko velik vzor tako mladim kot manj izkušenim kolegom (Tyler, 2009, str.: 243). Mladi so aktivni partnerji v procesu dela, kjer se jih spodbuja, da razmišljajo kritično o situacijah in okoliščinah ter se vanje tudi aktivno vključujejo in zavzemajo za spremembe (Wood, Westwood in Thompson, 2015). Mladinsko delo je raznolik niz praks, ki so jih v različnih smereh in različnih časovnih obdobjih ustvarili različni interesi. Mladinsko delo potrebuje različne oblike in se vzpostavlja kot raznolik odgovor na različne potrebe mladih. Tak koncept o tem, kaj je mladinsko delo, zahteva, da se mladinsko delo definira v kvalitativnem smislu – glede na naravo odnosa med delavcem in mladostnikom, s procesi, ki jih vodijo. Namen dela je opredeljen z vrednotami in načeli ravnanja (Bradford, 2005 v Payne, 2009, str.: 217). Praksa dela z mladostniki je zgrajena iz treh elementov: vsakdanjih interakcij med delavci in mladimi; socialne politike, ki pogosto določa cilje; in teorije prakse, ki vodi delo. To je pojasnjeno preko pogajanj o namenu, metodah, načelih in vrednotah ter njihovem kontekstu. Kontekst ima lahko duhovni namen, kar je povezano z mladinskim delom verskega gibanja, lahko pa je predmet sekularne mladinske organizacije ali mandata, ki ga država zagotavlja za določeno službo. Ko načela in vrednote v praksi postanejo neločljivo povezane z določenim kontekstom in načinom dela, te opredeljujejo mladinsko delo. Na konkretni ravni se tako mladinsko delo loči od drugih praks (Payne, 2009, str.: 221). Razvoj mladine v skupnosti je opredeljen kot namerno ustvarjanje okolij, ki zagotavljajo konstruktivno, pozitivno in spodbudno razmerje, ki se kontinuirano vzdržuje z odraslimi in vrstniki. Hkrati ponuja številne priložnosti, ki mladim omogočajo, da gradijo svoje kompetence in sodelujejo kot partnerji pri lastnem razvoju in razvoju skupnosti (Perkins in Borden, 2003 v Perkins, 2009, str.: 106, 107). Mladinski delavci morajo delati z mladimi zelo občutljivo, še posebej z najbolj marginaliziranimi, ki morda niti ne želijo sodelovati z organizacijo in uradništvom. Mladinski delavci morajo najti načine za organizacijo in merjenje dela, saj se od njih pričakuje, da se bodo odzvali na namene mladih in tudi dosegali vladne načrte. Morajo biti inovativni, a tudi doseči cilje s predhodno načrtovanimi dejavnostmi. Mladinski delavci morajo biti učinkoviti in dosegati določeno količino in

kakovost dela na omejenih sredstvih. Učinki se morajo videti kratkoročno, čeprav se nekatere cilje in razvoj doseže z dolgoročnim ukvarjanjem z mladimi (Tyler, 2009, str.: 240). Tako socialno delo kot poučevanje sta primera, kjer je treba proces obravnavati kot rezultat in ne ločeno od njega (Haynes, 2003 v Tyler, 2009, str.: 241). Osebe, ki delajo z mladimi, se morajo zavedati specifičnosti in medsebojne povezanosti zatiranja in kakšen vpliv ima to na življenje ljudi. Potrebno se je namreč spoprijeti z diskriminacijo, neenakostjo in nepravilnostjo na vseh ravneh. Ideje, misli in mnenja so ustvarjene in razvite v socialnih strukturah in procesih, na katere vplivajo zgodovina, politika, ekonomija in drugi socialni faktorji (Everitt et al., 1992 v Chouchan, 2009, str.: 73). Kjer je mogoče, morajo osebe, ki delajo z mladimi, ustvarjati in razvijati nove in alternativne diskurze za spoprijemanje z obstoječim statusom in kritično pogledati na svet. Reflektiranje in evalviranje praks zagotavlja relevantnost dejanj in tako doseže želene spremembe za posameznike in skupine, s katerimi se dela (Chouchan, 2009).

Napredno mladinsko delo se nanaša na delo z mladimi na način udeležbe in sodelovanja, da imajo možnost razširjati svoja obzorja. Gre za podpiranje mladih, da presežejo demoralizacijo, enoznačen pogled na njihovo prihodnost in pogosto videnje samega sebe v vlogi žrtve. Te konstrukcije, ki jih mladinski delavci skušajo pomagati preseči, izhajajo iz revščine, pomanjkanja priložnosti in izključenosti. Zato je pomembno zavedanje družbenih struktur, ki so pregledne tudi mladim. To spremeni osredotočenost iz problematičnih ljudi na probleme, s katerimi se ljudje srečujejo, in jim omogoča, da vidijo priložnosti za razvoj v veliko več možnostih za ukrepe in spremembe (Arches in Fleming, 2006 v Boeck, 2009, str.: 101). Proces dela je najpomembnejši pri delu z otroki in mladostniki, vendar pa imajo bistveno vrednost tudi dejavnosti, lokacije in delovanje. Gre za medsebojne interakcije, ki so enako pomembne za ustvarjanje želenih rezultatov kot javno razglašene in jasne vsebine. Pogovor je ključen element pri delu z mladimi, kar pa ne sme prekriti kompleksnosti vloge: pogovor je nujen, a ne zadosten v večini oblikah dela z mladimi. Mladi pripisujejo ključen pomen toploti, prijateljstvu, spoštovanju in sprejemanju, ki ga dobijo od delavcev. Odrasli, ki mladim zaupajo, svetujejo, pomagajo, jih spodbujajo, se sprašujejo, razmišljajo, ki so v stiku s potrebami in skrbmi mladih in delujejo v njihovem interesu in ne samo govorijo, so tisti, ki naredijo razliko v življenju mladostnikov (Payne, 2009, str.: 225).

Gordon (1974) trdi, da je za delo z otroki in mladostniki pomembna uporaba kombinacije pristopa z jaz sporočili in pristopa aktivnega poslušanja. Pri jaz sporočilih gre za to, da

oseba prevzema nase odgovornost za to, kar čuti in ne obtožuje drugega ter mu prepusti odgovornost za svoja dejanja. Jaz sporočila so sestavljena iz treh delov. V prvem delu oseba pove, kaj je tisto, kar ji predstavlja problem. Pomembno je, da oseba tega ne vrednoti, ampak navaja dejstva, objektivno stanje. Najbolje je, če se jaz sporočila začenjajo z besedo »kadar«. S tem oseba pove, da določena občutja niso stalna, ampak le v povezavi z nekim dogodkom ali vedenjem. V drugem delu jaz sporočila oseba opiše resnične povzročene posledice zaradi okoliščin, ki jih je opisal v prvem delu sporočila. V tretjem delu sporočila pa oseba drugemu pove čustva, ki jih ob tem doživlja. Ko se drugi odzove, mora biti oseba pripravljena na aktivno poslušanje. Pri aktivnem poslušanju gre za pravilno razumevanje sporočila, kjer oseba sodeluje v pogovoru. Gre za omogočanje drugemu predelati lastna čustva, razumevanje in sprejemanje čustev. Z aktivnim poslušanjem se lahko olajša reševanje problemov, saj drugi pove svoj problem, o njem glasno razmišlja in ga predela. Sam nosi odgovornost in pridobi občutek, da je sprejet, da je njegovo mnenje cenjeno in upoštevano. Osebi se z aktivnim poslušanjem lahko bolj povežeta in tako razvijeta boljše samovrednotenje, ki povzroči ustrežnejše vedenje (Gordon, 1974).

Eden izmed načinov pristopa k mladim je Cafutov program taborov ob reki Dragonja, ki temelji na doživljajski pedagogiki in ga bom kasneje še podrobneje opisala.

3.2 DOŽIVLJAJSKA PEDAGOGIKA

»Cilji doživljajske pedagogike so vzgojni cilji, usmerjeni v otrokov motorični, socialni, osebnostni, kognitivni in čustven razvoj« (Kranjčan, 2007, str.: 9).

Doživljajska pedagogika je znanstveno utemeljena pedagoška disciplina, ki pomeni celosten pedagoški pristop, ki zbudi v osebi (najbolj zastopani skupini oseb sta otroci in mladostniki) vse receptorje in jih uporabi v vzgojno-izobraževalne namene, kateri predstavljajo dopolnitev tradicionalnih in uveljavljenih metod vzgoje in izobraževanja. Predstavlja tudi obliko ukrepov vzgojne pomoči otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami, zlasti tistim, ki imajo težave na vedenjski in čustveni ravni, težave z vključevanjem v okolje ali pa so na kakšen drugačen način marginalizirani, torej postavljeni na sam rob družbe ter zaradi težkih socialnih razmer iščejo način, kako se usmeriti v življenje. Doživljajska pedagogika temelji na pedagogiki doživetja, ravnanja, avtentičnosti in se jo razume kot metodo, ki je usmerjena k aktivnosti in delovanju ter preko tega oblikuje vzgojni proces preko učnih procesov, kjer so fizično, psihično in

socialno mladi ljudje izzvani, da osebno rastejo in se na tak način prispeva k njihovi odgovornosti za lasten življenjski svet. Posameznik skozi doživetja in delovanje v naravi s skupnostjo na čas in prostor pogleda z drugačne perspektive, kar pripomore k doseganju pedagoških ciljev. Cilji so lahko enaki tistim, ki se jih želi doseči v institucijah, a je bistvena razlika v učnem procesu. Doživljajska pedagogika vključuje naravno-športne, kulturne, umetniške, glasbene in tehnične dejavnosti, ki dvigujejo osebne kompetence posameznikov. Pomemben je poudarek, da doživljajska pedagogika ni ne trening preživetja, ne skavtsko ali taborniško izobraževanje, ampak da je pomoč pri vzgoji (in je predvsem vzgoja), izobraževanju, terapiji in pri preventivi. Socialno-vzgojna moč mora biti pri vseh načrtih in v vseh okoliščinah opredeljena, utemeljena, jasna in vidna. Za doživljajsko pedagogiko je ključnega pomena več dejavnikov. Potreben je čas, saj ta udeležencem da možnost, da predelajo svoje vtise. Čas in prostor za refleksijo sta ključna za delovanje doživljajske pedagogike in v tem je tudi bistvena razlika od prostočasne, kratkotrajne pedagogike, kjer se kaj več kot impulze ne pričakuje. Doživljajska pedagogika tako povezuje doživetje in pogovor. Doživljajsko pedagogiko je mogoče diferencirati glede na specifične programe (usmerjena na naravo in šport, umetnost in kulturo ali pa je usmerjena tehnično). Lahko se jo diferencira glede na uporabnike (kdo so posamezniki ter ali gre za skupino ali posameznike) in pa glede na časovni okvir (ali gre za krajše/daljše obdobje izvajanja, pri čemur se upošteva nivo znanja in že pridobljene izkušnje). Pomemben dejavnik je tudi ta, da delo z naravno-športno zasnovano doživljajsko pedagogiko vsebuje doživetje in izkustvo narave. Tako kot se naravo uporablja, je potrebno zanjo tudi skrbeti in jo varovati. Udeleženci so soodgovorni za uspeh projekta, ki uči potrebna znanja in ravnanja, potrebna za uspeh projekta, delo pa vzpostavlja socialne odnose na podlagi projekta. Za delo je pomembno, da so k osebju vključeni tudi drugi posamezni strokovnjaki in ne le pedagogi. Delo mora biti zasnovano vzgojno in vsebovati določeno tveganje, ki ga je po vseh najboljših močeh in vesti mogoče nadzorovati in zadrževati, a ne popolnoma izključevati. Naloga doživljajske pedagogike je, da priključuje oblike in načine življenja, ki jih sodobni čas jemlje. Tako se znova odkrivajo in razvijajo znanja, sposobnosti in lastnosti, ki ponujajo smisel. Metode doživljajske pedagogike so del pedagoškega procesa in so ciljno usmerjene k dvigovanju občutka lastne vrednosti, predelavi razvajanosti, svojih samoumevnosti, razvijanju občutka pripadnosti, vadbi v samoodgovornosti ter so vzgoja za življenje. Pomembna intenzivna izkušnja vseh, ki uporabljajo metodo doživljajske pedagogike, je, da se skupina spozna v različnih situacijah, kjer se sprejemajo novi odnosi z ljudmi. Delo na videz ni nič posebnega –

kuhanje, pogovarjanje, druženje, a ta vsakdanja opravila ustvarjajo pomembno možnost za ustrezno strokovno spremljanje. Vsakdanja bližina ni namenjena sama sebi, ampak služi ciljem. Odnos ima v sebi veliko vzgojno moč, ki premosti razdaljo, ki odtuja doživljajskega pedagoga in udeleženca, saj se pojavi domačnost in strokovnjak lahko varovanca potegne v smer svojega dela. Velika prednost je, če se skupine po projektu ne razpustijo in so dolgoročneje. To lahko pozitivno vpliva na udeležence, ker se novo naučeno znanje lahko še vnaprej utrjuje in spodbuja. Doživljajska pedagogika bi morala predstavljati del vsakdanjega pedagoškega pristopa. Vsak projekt, ki se izvede, je unikaten in neponovljiv (Kranjčan, 2007).

3.2.1 Načela doživljajske pedagogike

Celostnost je načelo doživljajske pedagogike, ki se trudi za skupno udeležbo telesa, duše in duha ob vsakem dogajanju ter ne loči teorije in prakse, ampak ju povezuje. Telesno področje ima pri učenju pomembno vlogo, poleg tega pa so si čustveni, umetniški, spretnostni, socialni in kognitivni učni elementi enakovredni, kar je v nasprotju s prevladujočim načinom učenja (Kranjčan, 2007).

Naravnost k delovanju je načelo, ki omogoča in je usmerjeno k nujnosti samoaktivnosti in zavrača le pasivno pridobivanje doživetij iz druge roke, saj to ne nadomesti samoosvojenih in intenzivno doživetih izkušenj. Preko delovanja zbirajo uspehe vsi, tudi posamezniki, ki redkeje dobijo priznanja (Kranjčan, 2007). Gibbons in Hopkins (1980 v Kranjčan, 2007, str.: 34) pravita, da so dejanske izkušnje, ki jih posameznik pridobi, odvisne od stopnje, s katero je bila izkušnja posredovana. Odvisne so tudi od tega ali je udeleženec vključen v planiranje in izvedbo izkušnje, ali je udeleženec odgovoren za to, kar se je zgodilo v izkušnji in za obvladovanje izkušnje do najširšega možnega obsega ter ali izkušnja omogoči udeležencu rast v zanj koristne smeri.

Naravnost k skupini je načelo, ki govori o tem, da je doživljajska pedagogika neposredno vezana na obliko skupinskega dela. Projekti so oblikovani tako, da je nujno sodelovanje in komunikacija, saj je to pomembno za razdelitev nalog, skupinsko lotevanje dela in skupinsko sodelovanje, kjer je pomemben odnos med udeleženci, katerih naloga je tudi ustvarjanje dnevnega načrta. Pomembna pa sta tudi odgovornost in zaupanje, saj je v nasprotnem primeru lahko ogrožena varnost vseh ali kakšnega posameznika. V skupini je zelo pomemben stil vodenja. Ta se lahko tekom dogajanja spreminja glede na situacijo

oziroma fazo, v kateri je skupina. Skupine gredo skozi različne faze: fazo oblikovanja, fazo viharosti, fazo vodenja, fazo izvrševanja in fazo odlaganja. Sprejemljivi stili vodenja so avtorski, demokratični in popuščajoci stili, medtem ko vsedopuščajoci (laissez-faire) in ukazovalni stil nista primerna. Soodločanje in sooblikovanje dajeta občutek, da gre za posameznikovo stvar in posamezniku dajeta odgovornost. Pri mladih, ki živijo v normiranem in urejenem okolju, lahko doživljajsko-pedagoški projekt predstavlja eno redkih izkušenj, na katero lahko vplivajo in je prek nje njihovo sodelovanje moč vrednotiti. Prav tako pa se tudi v skupini zaradi novih in nepričakovanih vlog ter situacij pojavi možnost za spremembo nastalih razmerij in vzorcev vlog ter vzpostavitev novih razmerij med mladimi ter med mladimi in pedagogi. To je mnogo bolj verjetno kot v urejeni instituciji. Vsi udeleženci v doživljajski skupini se med seboj drugače doživljajo. Mladi spoznajo vzgojitelja kot človeka s slabostmi in krepostmi, vzgojitelji pa so razbremenjeni (Kranjčan, 2007).

Naravnost na potrebe mladih je načelo, ki v doživljajski pedagogiki daje možnosti, da se potrebe mladih, ki se jih drugje ne more, tukaj pogosto zaradi prepovedi zadovolji. To so na primer preizkušanja poguma ter tekmovanja v moči in spretnostih. Mladi imajo možnost spoznavati svoje meje, svoje telo in mišljenje o samemu sebi. Tu je previdnost nujna, da ne pride do nevarnosti in tako do telesne ali duševne škode. Rast se mora dosepati tako ob uspehu kot porazu (Kranjčan, 2007).

Naravnost k naravi je načelo, ki govori o tem, da se doživljajska pedagogika usmerja in odvija v naravi, ki s svojo avtoriteto prispeva k vzgojni usmerjenosti projekta. Pomembno je, da mladostnik razvije zdrav odnos do narave, kar pa je mogoče z neposrednim, čutnim stikom z naravo (Kranjčan, 2007).

Nevsakdanje pa je načelo, za katero Ziegenspeck (1992 v Kranjčan, 2007, str.: 45) pravi, da omogoča posamezniku oddaljitev in izločitev iz svojega vsakdanjega življenja, v katerem so v ospredju vrvež, mediji, promet ... Potrebno se je prilagoditi naravnemu življenjskemu ritmu, uporabiti improvizacijo in kreativnost namesto potrošništva, vzpostaviti bolj preprost način življenja in tako dalje. Doživljajska pedagogika omogoči, da se posamezniki umirijo, spoznajo, delajo na sebi (Kranjčan, 2007).

3.2.2 Cilji doživljajske pedagogike

Cilji se nanašajo na osebno, socialno, motorično oziroma spretnostno in kognitivno področje. Pomembno pri doživljajski pedagogiki je, da udeleženci naučeno dejavno uporabijo kasneje v vsakodnevnem življenju, kar pomeni, da se morajo udeleženci sami naučiti, kako prenesti to znanje v drugačne situacije. Slednjega doživljajska pedagogika ne uči in je zato to stvar vsakega posameznika. To je tudi razlog, da doživljajska pedagogika ni metoda dela, kjer se stoodstotno uresničijo učni cilji na pedagoško-terapevtskem področju. Včasih je lahko uspeh samo začasen ali prehodni. Kasneje v vsakodnevnem življenju udeleženci najpogosteje uporabijo naučeno, če je situacija podobna izkušeni situaciji. Pomoč udeležencem je uspešna šele, če se pedagogi posvečajo udeležencem tudi kasneje, jim nudijo podporo, svetovanje in spodbujanje. Brez tega lahko teden doživljajske pedagogike proces spodbudi, a ga ne naredi gotovega. Potrebna je vaja, da se integrira izkušnje v lastna življenja, saj je v štirinajstih dneh nov odnos moč spoznati, prisvojiti in radikalno spremeniti pa se ga ne da. Da se znanje, pridobljeno tekom projekta, lahko prenese v vsakdanje življenje, je nujna refleksija o razlikah med vsakdanjimi in doživljajsko-pedagoškimi situacijami (Kranjčan, 2007).

Na osebni področji gre za *»krepitev samozaupanja in pripravljenosti za sodelovanje, doživetja uspeha, spodbujanje izkustva in odkrivanje samega sebe, podpiranje izgradnje identitete, učenje, kako potrebe odložiti na kasnejše priložnosti, gradnjo vzdržljivosti, spodbujanje kreativnosti in zmožnosti improviziranja (socialna in spretnostna fantazija), pridobitev sposobnosti povezovanja in zaupanja drugih oseb, spodbujanje komunikacijskih spretnosti (kako posredovati veselje in bojazen, izraziti potrebe, sodelovati pri skupinskih odločitvah), prevzemanje odgovornosti zase in za druge, spoznavanje in motivacijo za drugačno preživljanje prostega časa, ponovno vzpostavljanje pozitivne naravnosti do učenja, spodbujanje samoiniciative (razvoj občutka za kompetentno delovanje), posredovanje vtisov in lepih doživetij, ki ostanejo«* (Ziegenspeck, 1992; Breß, 1985; Fischer, 1994; Kranjčan, 2006 v Kranjčan 2007, str.: 47).

Na socialnem področju gre za to, da udeleženci razvijejo občutek za skupino, občutek pripadnosti, solidarnost, pripravljenost pomagati, sodelovanje, razvijanje pravil in njihovo upoštevanje, odkrivanje kompromisov, razumevanje in tolerantnost do šibkejših, drugačnih, sprejemanje nalog in odgovornosti za skupino, razvijanje senzibilnosti za občutke in potrebe drugih (Kranjčan, 2007).

Na motoričnem oziroma spretnostnem področju gre za »razvijanje grobe in fine motorike z različnimi športnimi aktivnostmi in ročnimi dejavnostmi, učenje tehnik različnih športov« (Kranjčan, 2007, str.: 48). To področje želi povečati stik posameznikov z lastnim telesom, z izkušnjami z njim. Posamezniki so motivirani za športne in ročne dejavnosti, razvijajo sposobnosti za smiselno preživljanje prostega časa, kar naj bi imelo vpliv tudi po koncu doživljajsko-pedagoškega projekta (Kranjčan, 2007).

Na kognitivnem področju pa gre za učenje znanj, ki nastanejo iz situacij in vprašanj, ki se porajajo. Gre za praktično uporabo učnih vsebin (Kranjčan, 2007).

Kadar se uporabnik in strokovni delavec povežeta, je odnos bolj kakovosten, omogoča uspešno pomoč ter daje uporabniku znak, da se lahko zaupa (Kranjčan, 2007).

Kranjčan (2007) pravi, da disciplina s strahom in grožnjami, ki skriva v sebi protest in težnjo po ključnosti, ni pravi način, s katerim se dosega cilje.

Pryor (2005 v Miklavžin, 2010) govori o tem, da veliko strokovnjakov poudarja pozitivne učinke, ki jih imajo aktivnosti v naravi na dobro počutje in zdravje ljudi, saj namreč ljudje nagonsko iščemo stik z naravo, da se napolnimo z energijo, si povrnemo moči in si odpočijemo od vsakdana.

3.3 PROGRAM ZA MLADE V OKVIRU CSD LJUBLJANA CENTER

Centri za socialno delo imajo formalno in dejansko moč za poseganje v družinska razmerja. Zaposleni strokovnjaki znajo prepoznati različne vzroke za neprimerna vedenja otrok in mladostnikov. Javna pooblastila in pravila upravnega odločanja določajo, kaj se vodi na centrih za socialno delo. V glavnem se izvajajo različne obravnave v obliki pomoči in svetovanja. Pogosto se zgodi, da ni možnosti, da bi tekom sodelovanja strokovnjaki na centru za socialno delo ustvarili dovolj velik vpliv na mladostnika in njegovo družino, ki bi pomagal uporabnikom pri nadomeščanju neproduktivnih vzorcev vedenja s produktivnimi. Zato so potrebne možnosti za izvajanje aktivnosti, ki spodbujajo zdrav osebni razvoj otrok in mladostnikov, ko je ta oviran. Otroci in mladostniki potrebujejo več kot občasne svetovalne pogovore. Posamezniki morajo biti deležni zadosti pomoči, s katero se doseže globina ranjenosti. Pomoč jim prav tako mora biti razumljiva. Aktivnosti v sklopu mladinskega programa predstavljajo tudi možnost sodelovanja centra za socialno delo in uporabnikov na manj obremenjujoč način kot je sodelovanje na sestankih. V program se

mladi vključijo na različne načine. Nekateri se srečajo tekom dela na centru za socialno delo, nekateri so napoteni s strani šole, nekateri pa pridejo preko mladostnikov, ki se dejavnosti že udeležujejo. Večji del mladostnikov ima manjše ali večje težave v odraščanju, najpogosteje pa so vključeni zlorabljeni posamezniki. Pogosto imajo osebe določene primanjkljaje na ravni doživljanja, čustvovanja in vedenja. Nekateri pa se ne razlikujejo od povprečnih vrstnikov. Velik del vključenih mladostnikov izhaja iz socialno šibkih družin ali družin, ki so kako drugače prikrajšane. Tekom srečevanja z mladostniki se vzpostavlja stik tudi s starši – preko redne dejavnosti centra za socialno delo, z vsakdanjimi situacijami, z organiziranjem skupine za starše ter s posebnimi priložnostmi, kot so na primer prireditve. Preko srečanj s celotno družino se vsi med seboj spoznajo, hkrati pa se omogoči uvid v medosebne odnose in interakcije z okoljem ter stiske, ki se pojavljajo (Cafuta, 2017).

3.3.1 Aktivnosti

Mladostnikom so na Centru za socialno delo Ljubljana Center ponujene aktivnosti, ki bi jih morda zanimale. Organizirane so različne delavnice za otroke in mladostnike. Gre za ustvarjalne, igralske, glasbene, fotografske in druge delavnice. Poleti je vsako leto izveden en enotedenski tabor in en nekajdnevni tabor v dolini reke Dragonje. Poleg tega se v času šolskih počitnic poleti izvaja poletni program. Namen poletnega dela programa je s skrbno izbranimi dejavnostmi približati mladim družbeno in kulturno dogajanje v mestu. Gre za ogled galerij, muzejev, knjižnice, kopališča, športnih parkov in podobno. Tekom šolskega leta pa se izvajajo učno motivacijske aktivnosti, ki so namenjene podpori pri šolskem delu. Gre za srečevanje posameznih prostovoljcev s posameznimi mladostniki. Skupaj se družijo in skupaj soustvarjajo rešitve za morebitne težave na različnih področjih, s katerimi se soočajo (Cafuta, 2017). Ker so udeleženci med seboj zelo raznoliki, vsak od njih na taboru lahko najde nekaj svojega, kar imajo za posebno doživetje. Ravno zaradi tolikšne pestrosti aktivnosti je mogoče, da vsak dobi nekaj zase, nekaj, česar ne dobi v domačem okolju (Jelen, 2017).

3.3.2 Nameni in cilji programa

CSD Ljubljana Center organizira program za mlade, ki se izvaja v okviru storitve socialne preventive in je dopolnilo drugim storitvam in javnim pooblastilom. Pri izvedbi je

vključenih tudi veliko prostovoljcev. Glavni namen aktivnosti je zmanjšanje socialne izključenosti mladostnikov in njihovih družin ter je eden izmed načinov, kako se pridružiti uporabnikom. Mladostniki, ki so v stiku s CSD, večinoma ne izkoristijo raznolikih možnosti za aktivno preživljanje prostega časa, ki jih nudi mesto, saj jih nihče, razen šole, ne pelje tja. Tako se morda ne naučijo, kako koristiti mnoge dobrine, ki bi lahko naredile njihovo življenje bogatejše, in s tem padejo v depriviligiran položaj v družbi. Druge mladostnike v to večinoma vpeljejo starši. Pri programu za mlade gre za neposreden, večplasten pristop k delu z mladimi in njihovimi družinami, s katerim se skuša manjšati obseg depriviligiranega položaja. Program za mlade skupaj z rednim delom na CSD predstavlja povezan pristop k podpori in pomoči uporabnikom. Preko programa za mlade se službe vključijo v sodelovanje glede težav, s katerimi se soočajo otroci in mladostniki. V programu je udeležencem nudena pomoč, človeška bližina in aktivnosti. Z vključitvijo mladostnika se namerava zmanjšati tveganje, da bi zašel v težave. Namen aktivnosti je, da bi udeleženci ostali notranje ustvarjalni, produktivni, živi. Tekom redne dejavnosti na centru za socialno delo se sreča s posamezniki, ki že imajo velike težave. Socialni delavci se takrat ukvarjajo z »gašenjem požara«, namesto da bi prej imeli moč delati na tem, da do »požara« ne bi prišlo. To je tudi eden izmed namenov mladinskega programa: preventiva. Za otroka je to potrebno in koristno, saj je v kasnejši fazi razvoja osebnosti mladostnik manj dostopen za resno strokovno delo. Mladostnik je veliko bolj dostopen za sodelovanje pred razvojem neprimernih vedenj. Ko gre za hujše fizične, spolne zlorabe ali izrazita zanemarjanja državne institucije, znajo ukrepati zoper starše, česar pa ni moč trditi za psihološko in čustveno zlorabo. V slednjem primeru državne institucije ukrepajo le kot reakcija na posledice zlorab ali pa sploh ne, ker so jim takšne zlorabe nedostopne. Več stika in ukvarjanja z mladimi je potrebnega, da bi bil dostop omogočen. Cilj je oblikovati takšen način pomoči, ki mlade in družine zares doseže. Če ne bi bile organizirane dodatne aktivnosti, bi se izpustilo veliko posameznikov in družin, ki pomoč potrebujejo (Cafuta, 2017).

3.3.3 Učinek delovanja

Zaradi vzpostavljenega zaupanja, občutka varnosti ter razumevanja, ki se vzpostavi z ustvarjenim stikom, se tako mladostniki kot starši kasneje lažje aktivno vključujejo v bolj uradne sestanke na CSD. Ustvarja se odnos, v katerem se dobi nekaj vpliva na otroke in mladostnike, poleg tega pa uporabljen čas za nekatere izpodriva čas, ki bi ga sicer preživeli

na drugačen, pogosto manj produktiven način. Mladostniki se pogosto na prostovoljce navežejo in jih doživljajo kot svoje pomembne druge, saj odnos pogosto postane osebni. Mladostnik vidi interes prostovoljca in dobi občutek, da mu je pomemben in da se lahko nanj tudi zanese, če bi to potreboval. To pozitivno vpliva na samozavest in samopodobo posameznika. Največji učinek je pri mladostnikih, s katerimi se v družinah ne ukvarjajo ali pa mladostniki najprej zadovoljujejo psihološke in čustvene potrebe svojih staršev in zatem svoje lastne. Mlajši so udeleženci, več imajo koristi, saj je več možnosti, da ne razvijejo ali utrdijo tako imenovanih neprimernih vzorcev obnašanja. Ko so odklonska vedenja izoblikovana, je težko spreminjati posameznike. Nekateri mladi s pomočjo, ki jo prejmejo, zaživijo z več optimizma, upanja zase, uspeha na različnih področjih ter manj zagrenjenosti, števila kaznivih dejanj itd. Bolj kot je program uspešen in učinkovit, manj je težav z mladimi v skupnosti. Takrat niso niti opaženi, saj se mlade pogosto opazi takrat, ko se v okolju pojavijo kakšne težave, na primer mladostniški vandalizem (Cafuta, 2017). S taborom se mladim poveča kreativno izražanje, izboljša se uspeh v šoli in tudi v lastnem življenju postajajo bolj aktivni, družabni (Jelen, 2017).

3.3.4 Tabori za otroke in mladostnike, ki jih organizira CSD Ljubljana Center

3.3.4.1 Zgodovina taborov

Tabor ob Dragonji organizira Janko Cafuta že vrsto let po zgledu dr. Bernarda Stritiha, ki se je s tabori začel ukvarjati sredi sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Akcijsko-raziskovalni projekti so bili ena izmed njegovih osrednjih inovativnih aktivnosti na področju razvijanja skupinskih oblik pomoči otrokom in mladostnikom, kjer je razvijal tudi teoretične okvirje. Mnogi udeleženci so imeli težke življenjske zgodbe in bili na robu v življenjskem položaju. Na taborih si je prizadeval za poglobitev dela z izkušnjami in kakovostjo terapije kot samopomoči, ki so jo razvijali v skupini za samopomoč. Namen je bil vključiti doživetja skupine za samopomoč v vzorec skupnega življenja tabora. Skupinsko delo je razumel kot možnost dialoga o vseh pomembnih vprašanjih življenja (družinski problemi, odnosni in vzgoji problemi v institucijah, eksistencialne stiske) (Stritih, 1992). Miklavžin (2010) navaja, da izkustvene aktivnosti v naravi, tabori in doživljajski projekti veliko pripomorejo k vzpostavitvi kakovostni odnosov in h kakovostnemu načinu učenja. To pripomore tudi k izboljšanju socialnih in družbenih kompetenc udeleženih otrok in mladostnikov.

3.3.4.2 *Prostor*

Tabore za otroke in mladostnike se že več let zaporedoma organizira na najeti gozdni jasi ob reki Dragonji, kjer je ugoden vpliv narave, ki pri udeležencih pogosto sproži dobro razpoloženje. Pomembno je, da prostoru sledi nadgradnja. Blagodejni učinki narave namreč ne vzdržujejo visokega motivacijskega potenciala udeležencev projekta (Cafuta, 2017). Aktivnosti v naravi imajo izredno pozitivne učinke na dobro počutje in zdravje ljudi, saj si ljudje v naravi odpočijejo in naberejo novih moči (Miklavžin, 2010). Pred samim taborom je zato potrebno, da se prostor uredi. Organizirane so delovne akcije, kjer se uredi cesto do prostora, dostop do pitne vode, travnik, spalni prostori in različne novosti, kot so na primer tlakovana tla, streha itd.

3.3.4.3 *Namen in cilj taborov*

Namen taborov je, da tako mladostniki kot odrasli lahko poiščejo nove poglede na lastna življenja in dobijo spodbude za nadaljnji osebni razvoj. Vzpostavi se intenzivna dinamika, kar čutijo vsi udeleženci – mladi in odrasli, kar vsem predstavlja izziv. Poleg mladih tudi odrasli opazujejo lastna vedenja, kar podaja možnost, da se lahko tudi sami naučijo česa novega. Ko se dogodke z mladimi skupaj interpretira, ti dobijo večji vpogled v lastno vedenje. Na taboru se pokažejo vedenjski vzorci posameznikov, ki jih mladi sami ne razumejo v celoti. Vzpostavljen je primeren prostor in na voljo je čas, da se mladostnika lažje usposobi in se mu pomaga razvijati produktivnejše oblike vedenja. Samo pogovor, brez izkušnje, ne bi imel toliko učinka, kar bi predstavljalo manjšo korist za udeležence. Z mladimi se vstopa v stik preko načinov, ki so jim blizu in so jim razumljivi. Cilji tabora so zelo splošni. Gre za to, da bi mladi preživeli dober teden z vrstniki in odraslimi na način, ki bi bil prijeten, koristen in kakovosten, hkrati pa bi s seboj odnesli tudi kakšno novo znanje, spretnost ali veselje. Na taboru se od mladostnikov pričakuje aktivno sodelovanje. Namenoma se vnaša v interakcije med posamezniki tudi globlje socialno pedagoške in psihoterapevtske cilje. Če mladi vidijo, da so odrasli resnično odprti v odnosu, jim pogosto sledijo. Od njih se učijo, kako ravnati s sabo, kako biti odprt, odkrit in iskren tako s sabo kot z drugimi, kako sprejeti nova spoznanja in jih uporabiti v lastnem vedenju. Odrasli so s svojim vedenjem zgled mladim, kar je izjemnega pomena. Če se doseže uspeh na tej ravni, je tabor uspešen (Cafuta, 2017).

Tudi Jelen (2017) našteje namene tabora za udeležence, ki se ji zdijo ključnega pomena. Tabor vidi kot možnost varnega in brezskrbnega okolja, kjer se udeleženci odklopijo iz vsakdana in se povežejo z naravo. Tekom tabora lahko rešujejo in se spopadajo s svojimi težavami, se učijo socialnih spretnosti ter spoznavajo in sprejemajo sebe in druge, ki so lahko tudi drugačni. Mnogi mladostniki dobijo občutek pripadnosti z vključenostjo v skupino. Tudi ona vidi namen tabora v tem, da se udeleženci srečajo s sprejemanjem odgovornosti ter da se naredi premik na boljše v komunikaciji z drugimi in s sabo (tudi ko se znajdejo v konflikatih). Udeleženci imajo možnost, da se svobodno izražajo in imajo na voljo različne osebe za pogovor. Udeleženci se tekom tabora urijo v različnih stvareh kot je organizacija, asertivnost, samodisciplina, pomoč pri vsakdanjih opravilih in različne nove stvari. Tabor nekaterim udeležencem predstavlja bolj pestre počitnice, ki si jih sicer ne bi mogli privoščiti. Mnogim tabor koristi, ker nimajo dobro razvitih socialnih veščin ali pa veliko časa preživijo za računalnikom. Zaradi tega, ker na taboru ni vzpostavljenih strogih formalnih mej med mladostniki in strokovnimi delavci ter prostovoljci, so otroci in mladostniki v sproščenem okolju bolj odprti in dostopni. Ranljivim mladostnikom tabor predstavlja varen prostor, v katerem je pristop drugačen kot v izobraževalnih ustanovah, v zavodih, na centrih za socialno delo, na sodiščih in podobno. Otroci, mladostniki, prostovoljci in strokovni delavci se med seboj spoznajo v čisto drugačni luči, kar vsem omogoča dopolnitev in obogatitev medsebojnega odnosa. Kot težavo Jelen (2017) navaja to, da posamezniki v veliko primerih vzorcev, ki so jih razvili v varnem okolju, v starem okolju ne znajo uporabiti.

3.3.4.4 Predhodna srečanja udeležencev

Tabora se udeleži veliko različnih ljudi – različne starosti, različnih interesov, različnih znanj, karakterjev in tudi različnih poklicev. Ta raznolikost omogoča, da vsak posameznik najde nekoga, ki mu ustreza, kar pa sodelovanje olajšuje in omogoča boljše rezultate. Skupna jim je želja po sodelovanju, pomoči mladim in pomoči pri organizaciji tabora, spodbujanju soljudi, deljenju lastnih znanj, kakovostnemu preživljanju prostega časa, pripravljenosti za pogovor, nujenju varnosti in podpore itd. Skupina prostovoljcev se spozna tekom delovnih akcij in različnih predavanj, ki se odvijajo na CSD Ljubljana Center, s čimer se skupaj pripravijo na tabor. Prostovoljecem se pove, kateri mladostniki se bodo tabora udeležili in na kratko opiše, kakšno je njihovo ozadje, da se celotna skupina pripravi, na kaj je potrebno biti pozoren, saj so vključeni otroci in mladostniki med seboj

zelo različni. Udeleženci so različne starosti, prihajajo iz različnih okolij in so preživeli različne izkušnje. Da se vsi – otroci, mladostniki, njihovi starši in prostovoljci – med seboj spoznajo, je malo pred pričetkom tabora organizirano srečanje na CSD. Vsak posameznik ima možnost, da dobi še kakšen odgovor na morebitna vprašanja. Na srečanju se prebije led, vsi sodelujoči se vidijo in pridobijo kontakte drug drugega. Starši ter otroci in mladostniki pridobijo zaupanje v prostovoljce, ko jih vidijo in z njimi govorijo.

3.3.4.5 Dogajanje

Dan na taboru je sestavljen iz različnih aktivnosti. Vsak dan se kopa v tolmunu reke Dragonje, odvijajo se različne delavnice – na primer glasbene, igralske, likovne in druge. Vsi udeleženci so vključeni v pripravo obrokov, pomivanje posode, pripravo in urejanje prostora, pospravljanje za seboj ter v vse ostalo, kar je potrebno postoriti. Vsak je odgovoren tudi za lastno obnašanje, ki ne sme predstavljati večje ovire pri dobrem počutju ostalih udeležencev in nemotenem poteku življenja v skupnosti. Tako se vsi učijo sodelovanja. Posameznik dobi občutek, da je za delovanje skupnosti pomemben delež vsakega izmed udeležencev. Na taborih so čisto vsakdanje situacije, v katerih so realne obveznosti, kar predstavlja mladostnikom tudi smiselno zaposlitev. Po nekaj dnevih skupnega življenja se dogajanje interpretira s položaja soudeležencev. Interpretacija dogodkov in vedenj posameznikov ima večjo vrednost zaradi tega, ker vsi udeleženci sodelujejo v istih dogodkih. To jim daje poklicanost in upravičenost do posredovanja svojih opažanj, stališč, predlogov in zahtev dejanskim posameznikom (Cafuta, 2017).

Na kratko bom še sama opisala dogajanje, ki sem ga spremljala preko udeležbe na taboru. Prostovoljci vsak dan vstanejo ob sedmi uri in se dobijo na sestanku, ki poteka približno eno uro, dokler se otroci in mladostniki ne zbudijo. Sledi kratka telovadba, ki predstavlja začetek dneva, tej pa sledi skupen zajtrk, po kateremu se pove, kaj se bo dogajalo tekom dneva, skupinam pa se razdeli morebitne naloge. Otroci in mladostniki lahko tudi izrazijo svoje misli v obliki predlogov ali nestrinjanja. Tekom dneva so organizirane raznolike aktivnosti, kot so likovne delavnice, kopanje v bližnjem tolmunu, lov za zakladom, pohod v bližnjo vas na sladoled, na tabor pa pridejo tudi enodnevni obiski različnih gostov (na primer nekaj zaposlenih iz CSD, dr. Bernard Stritih, ki izvede supervizijo, glasbenik Edi, pilot, prostovoljec iz pravične trgovine Tri muhe itd.). Ob večerih se mladostniki igrajo družabne igre, pojejo, na humoren način vodijo program v obliki televizijske oddaje. Vsak

večer pa se prižge tudi ogenj, ob katerem poteka druženje in se z mladostniki tudi reflektira dogajanje na taboru.

3.3.4.6 Evalvacija tabora

Po izvedbi vsakega tabora se približno kakšne tri mesece kasneje prostovoljci udeležijo organizirane supervizije, ki jo prav tako vodi dr. Bernard Stritih. Evalvira se dogodke, ki so se zgodili tekom tabora, kjer lahko vsak prostovoljec dobi tudi globlji vpogled v razumevanje sebe in drugih, predvsem pa v razumevanje otrok in mladostnikov. Posameznik ima možnost, da spozna, kaj sta njegova vloga in akcija dodali k soustvarjanju tabora. Pri evalvaciji gre tudi za team building, saj se prostovoljci spoznavajo izven tabora in gradijo medsebojno zaupanje. Flaker (2012) opozarja, da mora biti ob akciji vedno prisotna refleksija dejanj, na katere se pogleda kot na celoto, kjer se razmišlja tako o tem, kaj se je dogodilo, kot to, kje bi bilo potrebno drugačno delovanje, kako delovanje spremeniti ali popraviti.

4 FORMULACIJA PROBLEMA

V prvem letniku študija sem opravljala prakso na Centru za socialno delo Ljubljana Center, kjer sem se поблиžje spoznala z mladinskim programom, ki ga izvajajo. Del mladinskega programa so tudi enotedenski tabori ob reki Dragonji, ki se jih udeležujem od prvega leta študija. Na praksi v četrtem letniku mi je mentor predlagal, da podrobneje analiziram tabor ob reki Dragonji. Tabori me zanimajo od vsega začetka študija, raziskava pa bi zanimala tudi mojo učno bazo (CSD Ljubljana Center) in odločila sem se, da se tej temi še bolj posvetim ter jo podrobneje raziščem. Področje mojega proučevanja je z vidika teorije še skoraj neraziskano, poleg tega gre za tabor s specifičnimi lastnostmi (prostorska in časovna specifičnost), zato bi morebitne ugotovitve imele pozitiven učinek na samo delovanje tabora. Preko raziskave bi ugotovila, kaj prostovoljci, ki so udeleženi na taborih, potrebujejo za več opore. Na prostovoljce sem se fokusirala, ker sem mnenja, da situacijo vidijo drugače kot udeleženi otroci in mladostniki. Nekateri prostovoljci imajo že večletne izkušnje, poznajo zdaj že odrasle otroke in mladostnike (nekoč udeležence tabora) ter tako vidijo delovanje in učinke tabora z drugega zornega kota. Ti prostovoljci imajo celosten pogled na interakcije med mladostniki. Prostovoljci se o tej temi izobražujejo in se na svoje delo pripravljajo. Mlajši otroci svojega doživljanja še ne morejo poglobljeno reflektirati in morda še ne razumejo vsega, kar se jim dogaja. Moj namen je raziskati, kako drugi prostovoljci, med katerimi so tudi strokovni delavci, vidijo vpliv tabora na življenje mladih, ki se tega tabora udeležujejo. Ali vidijo kakšen učinek; če ja, kakšen je in kako se kaže. Zanimalo me je predvsem, kaj takšen način dela resnično prinese posameznikom, ki se aktivnosti udeležujejo.

5 METODOLOGIJA

5.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kvalitativna, saj sem za metodo zbiranja podatkov uporabila izjave prostovoljcev s pomočjo fokusne skupine in podatke obdelala kvalitativno. Raziskava je empirična, saj na novo pridobivam podatke. Raziskava je tudi eksplorativna.

Glavna tema raziskave so učinki taborov. Znotraj tega sem najprej povprašala udeležence fokusne skupine, kaj mislijo, da so cilji tabora. Potem sem raziskovala, če mislijo, da imajo organizirani tabori ob Dragonji učinek na otroke in mladostnike ter kakšen. Tretji sklop vprašanj se je nanašal na to, kako posamezniki pristopajo k mladim.

5.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Za pridobitev podatkov sem imela vnaprej določena vprašanja, ki sem jim dodala še kakšno podvprašanje.

5.3 OPREDELITEV ENOT RAZISKOVANJA – POPULACIJA, VZOREC

Populacija mojega raziskovanja so vsi, ki so kadar koli delali z mladimi na taboru ob Dragonji in je organizator z njimi obdržal kontakt. Vzorec je priložnostni. Velikost vzorca predstavlja sedem ljudi, ki so imeli na določen dan čas in voljo priti in sodelovati v fokusni skupini. Ena izmed udeleženk, ki se ne udeležuje več taborov, trije, ki se jih udeležujejo že od samega začetka, druga, ki se jih udeležuje deset let, tretja tri leta in četrta, ki se jih udeležuje dve leti.

5.4 ZBIRANJE PODATKOV OZIROMA EMPIRIČNEGA GRADIVA

Podatke sem zbrala z izvedbo fokusne skupine, v sejni sobi Centra za socialno delo Ljubljana Center. Fokusno skupino sem organizirala 5. 12. 2017 in je trajala slabi dve uri. Pogovor sem snemala s pomočjo telefona. Za to sem predhodno pridobila ustno soglasje vseh udeležencev. Kasneje sem naredila transkripcijo pogovora. Potem sem vsem udeleženiim preko elektronske pošte poslala transkripcijo in jih prosila za avtorizacijo svojih izjav.

5.5 OBDELAVA GRADIVA

Transkripcijo pridobljenih podatkov sem obdelala kvalitativno. Najprej sem izbrala relevantne dele in izbrala izjave, ki so se navezovala na zastavljena vprašanja. Na ta način sem pridobila enote kodiranja. Nato sem odprto kodirala, ko sem prosto pripisovala pojme. Izjave sem še uredila in poimenovala pojme, kategorije, nadkategorije in teme. Kasneje sem kodirala še osno in odnosno.

6 REZULTATI

V raziskavi je sodelovalo sedem oseb, ki so bili kadar koli prostovoljci na taboru ob Dragonji. Fokusno skupino so sestavljale štiri ženske in trije moški. Trije udeleženci skupine so bili na taboru že 10 let ali več, štirje pa manj kot 10 let. Tekom fokusne skupine sem opazila, da so udeleženci pogosto na neverbalni ravni izkazovali strinjanje drug z drugim.

Z udeleženci fokusne skupine smo se najprej pogovarjali o **ciljih**, ki se jih s tabori želi doseči. Najprej so prostovoljci izpostavili, da se cilji lahko preoblikujejo. *Kakšno leto pa je lahko fokusna dinamika čisto nekje drugje (A14). Ti cilji (...) so bili bolj podvrženi potrebam sobivanja, kjer se stvari dogajajo po dogovoru in sposobnostih (C2).* Cilji tabora se tako spreminjajo skozi leta in tudi skozi odraščanje mladostnikov. Cilji so soodvisni predvsem od udeleženih otrok in mladostnikov, poleg tega pa se prostovoljci posvečajo tudi posameznim primerom, kar povzroča, da so cilji še toliko bolj nepredvidljivi. Za prostovoljce je cilj tudi to, da v taboru vidijo smisel in učinek.

V glavnem pa je cilj taborov omogočanje kakovostnega nadaljnjega življenja in vzpostavljanje kakovostnih odnosov. Na cilje je vezan predvsem zgled, ki ga prostovoljci dajejo otrokom in mladostnikom. *Splošni cilji pa ostajajo znotraj tega: kvaliteten zgled nekega življenja (A15).* Kakovostno življenje je moč vzpostaviti le preko učenja, zato se na taboru postavlja meje, se uči novih spretnosti (tako socialnih kot ročnih). Otroci in mladostniki se učijo komunikacije, ki je drugačna od tiste, kot so je vajeni, poleg tega se skozi življenje na taboru učijo ravnanja v določenih situacijah (npr. konflikti, neprijetna čustva). Otroci in mladostniki, ki hodijo na tabore, so pogosto drugačni od večine in v svojih vsakdanjih življenjih izkusijo veliko neprijetnega počutja. Otroci in mladostniki živijo v drugačnih razmerah, pogosto so izobčeni tudi v družinah in so si na taboru med seboj v nekaterih stvareh podobni. Zaradi tega na taboru ne izstopajo tako, kot v vsakdanjem življenju. *Pomembne so predvsem nove izkušnje (E4), da dobijo druge vzorce vedenja (E5), da spoznajo drugačne načine (E6), drugačne ljudi (E7), da se učijo drugačne komunikacije, kot so je vajeni (E8).* Tako imajo otroci in mladostniki stik z različnimi delavnicami, kjer se spoznajo z novimi tehnikami in materiali, učijo se improvizacije, spreminjajo svoj odnos do narave. Tabor predstavlja izkušnjo, ki je navadno povsem drugačna od vsakdana udeležencev, zato otroci in mladostniki tako pridobivajo drugačne vzorce odzivanja in vedenja ter spoznavajo drugačne ljudi. Tabor udeležencem

omogoča, da tako na sebi kot na drugih opazijo močna področja in kvalitete (veščine, pozitivne osebnostne značilnosti).

Kakovostno življenje temelji na kakovostnem odnosu. Eden izmed temeljev tabora je vzpostavitev osnovnega reda, ki se ga morajo vsi udeleženci držati. Kakovost bivanja daje tudi okolica, ki predstavlja pestro naravno danost (gozd, reka, travnik). Vsi otroci in mladostniki sodelujejo pri izvedbi nalog in tako prispevajo svoj delež k skupnosti. Temeljna vrednota je spoštovanje, ki mora biti izkazano do vsakogar. Prijateljske odnose se znotraj skupine neguje (po potrebi s spodbudo prostovoljcev), nekateri otroci oz. mladostniki se na taboru ob Dragonji celo prvič srečajo s toplino in sprejemanjem in si pridobijo odraslo zaupno osebo. *Za cilj bi rekla to (...), da se na taboru nekateri otroci najbrž prvič srečajo z neko toplino (G2), s sprejemanjem (G3). Vsi mladostniki sodelujejo pri izvajanju nalog (C4), na primer pomagajo nabirati in prinašati drva. To se mi je zdelo zelo pomembno – da tudi mladostniki delajo nekaj, kar prispeva k skupnosti (C5).*

Nadalje smo govorili o tem, kakšne **učinke** imajo tabori na mladostnike, kar je glavna tema moje raziskave, ki me je najbolj zanimala in sem se nanjo najbolj fokusirala. Učinkov, ki jih zaznavajo prostovoljci, je bilo veliko in mnogi zadevajo vse udeležence tabora – tako otroke in mladostnike kot odrasle. Udeleženci fokusne skupine, ki so že deset let ali več prostovoljci, so izpostavili, da se učinek pogosto vidi šele kasneje, ko udeleženi otroci in mladostniki ne hodijo več na tabore in se srečajo, ali pa ko nek posameznik hodi na tabore zaporedoma vrsto let, že od malega. Kompetence bolje razvijejo tisti, ki so dlje vključeni v aktivnosti, saj se do učinkov ne da priti kratkoročno. Učinek prostovoljci vidijo v tem, ko imajo odrasli mladostniki, s takrat težkimi življenjskimi situacijami, zdaj razmeroma kakovostna življenja. *Konkretno se vidi, ko opazuješ in srečuješ odrasle ljudi, ki so nekoč z nami hodili na tabore in situacije niso izgledale rožnato, sedaj pa živijo bolj ali manj normalna, zadovoljna življenja (A51). Ko srečam koga od mladih, ki so bili včasih z nami na taborih, bolj vidim to razliko kakor s temi, ki so še vedno z nami (A23). Kasneje je igral v glasbeni skupini (F35). Menim, da tega ne moreš ponarediti, tako da bi ta proces naredil na hitro, na primer v pol leta (C36).* Prostovoljci so kot učinke navajali pozitivne občutke, kot so sprostitve, vzpostavitev zaupanja in pristnosti ter pridobitev občutka pripadnosti in varnosti. Narava pripomore k temu, da se vsi udeleženci tabora sprostijo, kar otrokom in mladostnikom omogoča, da najdejo toplino, se izrazijo in povedo vse, kar si mislijo. (...) *tako kot imamo večere ob ognju, da je to otrokom izredno všeč in takrat se tudi radi izrazijo (G36).* Otroci in mladostniki začutijo človečnost odraslih, njihovo pristnost,

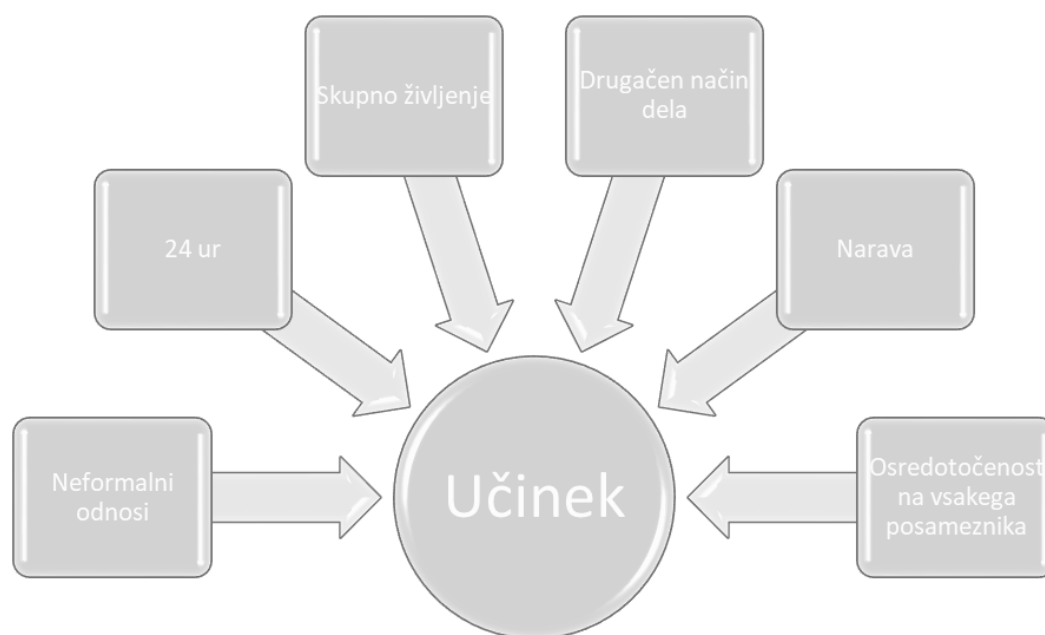
iskrenost. Prav tako pa enako dogajanje tekom let predstavlja vsem varnost in zato možnost, da otroci lahko na taboru izkusijo varno navezanost. *Še en zanimiv učinek se mi zdi, ali pa izkušnja teh otrok, da so začutili tudi to našo človečnost (D36).* Tabor dosega tudi določene pedagoške učinke. Otroci in mladostniki spoznavajo razlike med avtoritetami – med avtoriteto na taboru in avtoriteto doma, učijo se konstruktivne agresivnosti in razvijajo strategije za predelovanje stisk. Na taboru tudi prevzemajo odgovornost za svoj delež. *Pedagoški učinek je to, da smo mi v resnici za njih nekakšne avtoritete, ki nas upoštevajo zato, ker so se oni za to odločili (A34).* Otroci in mladostniki pridobijo tekom tabora tudi kompetence, ki jih uporabljajo v vsakdanjiku. Kot zelo konkretne kompetence so bile izpostavljene igranje kitare, zmožnost nastopanja, vključevanje med prostovoljce na taboru in izkušnje, ki otroku in mladostniku predstavljajo pomemben doprinos pri ustvarjanju lastne družine in organiziranju nadaljnjega življenja. Na taboru namreč vidijo in doživijo to, kar bi si v življenju želeli zase. Tabor ima učinek tudi na starše, saj zgodbe s tabora starše pritegnejo in jim dajejo podporo. Prostovoljci so pri otrocih in mladostnikih opazili spremembe v pogledih na svojo situacijo, nase, na svoje vedenje, na druge, na odrasle. Spremembe so zaznali tudi v njihovem spreminjanju osebnosti, drugačnemu odnosu do higiene, pri napredku v vedenju in vključenosti. Otroci in mladostniki so začeli sprejemati drugačne (na primer dekle z Downovim sindromom), vidijo, da imajo tudi odrasli probleme in delajo napake, ampak jih to ne naredi slabe ljudi. Otroci in mladostniki imajo boljši uvid v svoje vedenje in izkusijo, da so njihove kompetence koristne v skupnosti. Nekatere zaznane spremembe otrok in mladostnikov so, da so začeli pripovedovati o sebi, se smejati, dobili izkušnje telesne bližine, začeli pomagati in se ukvarjati z drugimi otroki. *Tekom tabora pa je začela pripovedovati o sebi (E29), ne skriva se več (E30), druži se z drugimi (E31), pomagala je drugim otrokom, pri tem, kjer je ona dobra (E32).* Učinek taborov se vidi tudi v tem, da pri posameznikih dlje časa ni incidentov in je manj nasilja do vrstnikov, saj ima posameznik večjo kontrolo nad svojim vedenjem. Posamezniki, s katerimi se ukvarja na taboru, imajo kasneje manj deviantnih (nekateri kaznivih) dejanj in imajo večjo sposobnost nadzorovanja svojih impulzov. Tudi iz šol sporočajo učitelji, da se v šoli dogajajo pozitivni premiki na šolskem področju, da je z otroki in mladostniki lažje delati in da se skuša nemir usmeriti v nekaj dobrega. *Mladostnik z našo pomočjo večja sposobnost, da kontrolira svoje impulze, kar se vidi v šoli (F38). To neredko slišim na različnih sestankih na šolah – da je lažje shajati oz. delati z njim (F39).* Otroci in mladostniki na taboru izkusijo vključenost. Prav vsi sodelujejo pri aktivnostih, nastopajo pred drugimi, se pred vsemi izrazijo, se vključijo v

dogajanje s svojimi močnimi področji in navežejo prijateljstva. Mnogi so sprva sramežljivi in zaprti vase, mnogi pridejo iz okolij, kjer nimajo (veliko) prijateljev. V vsakdanjih življenjih so mnogokrat označeni za problematične, na taboru pa imajo možnost pokazati svoje močne strani. (...) *med mnogimi razvijejo prijateljstva, ki res trajajo potem naprej (D27).*

Zatem smo na fokusni skupini govorili o **pristopu**. Pristop taborov ob reki Dragonja vzpostavlja prav specifično situacijo, ki dela pristop drugačnega od drugih podobnih oblik ukvarjanja z otroki in mladostniki. Na taboru ob Dragonji gre za to, da so udeleženci tabora primorani biti skupaj prav vseh 24 ur v dnevu. Vsi izkusijo iste stvari. Skupaj kuhajo, skupaj pomivajo, se umivajo, spijo na istem prostoru in tako dalje. *Gremo čez iste stvari. Lupimo isti krompir, spimo na istih dilah (A28).* Odrasli se otrokom in mladostnikom zelo približajo in tudi njihovim intimnim opraviлом, včasih se jih spozna z osnovno higieno. Otroci in mladostniki vidijo resničnost odraslih, njihovo pristnost. Vse morebitne »maske« padejo in tako so odnosi odkriti. Vzpostavi se odnos, kjer so meje med formalnim in neformalnim zabrisane. Niti ni stroge distance, niti ni strogo določenih vlog na taboru. Dejstvo, da se tabor odvija v naravi, prinese prav poseben čar. V naravi ni distraktorjev, kot jih je moč najti v urbanem okolju in pomembno postane to, kar se dogaja med udeleženci, ki skupaj ustvarjajo skupnost. *Hkrati pa se mi zdi pomembno tudi to, da gre na taborih za izkušnjo življenja v naravi (D18), brez mobilnih, interneta in vseh ostalih distraktorjev, kar spet prinese specifično dinamiko (D19).* Zaradi intenzivnosti, ki jo 24 ur skupnega življenja po celotnem tednu prinese, se na taboru doseže stvari, ki se jih v vsakdanjem življenju ne.

Shema 1 spodaj predstavlja, kakšen učinek naredi pristop na udeležence tabora. Gre za specifičen pristop, ki se vzpostavlja z neformalnimi odnosi, štiriindvajseturno primoranostjo biti skupaj in s skupnim življenjem v naravi, ki zajema vse od prehranjevanja, osebne higiene, skupnega dela, druženja do spanja. Pristop na taboru je tako specifičen, da je način dela povsem drugačen, kot je delo s temi otroki in mladostniki v njihovih vsakdanjih življenjih. Posveti se čisto vsakemu posamezniku, tudi tistim, ki so v vsakdanjem življenju lahko zapostavljeni. Intenzivnost takšnega pristopa omogoča večje učinke.

Shema 1: Specifika pristopa



Pristop prostovoljcev na taboru je tak, da se otrok ne zaustavlja na nespoštljiv način. Nanje se ne kriči, ne daje (neprimernih) kazni. Pristop je drugačen od tistega, ki ga doživljajo doma ali v šoli. Posameznikom se skuša dvigati samopodoba, prostovoljci so usmerjeni v njihove pozitivne lastnosti. Poišče se njihove največje kvalitete, osredotočenost je na določenih predispozicijah. Otroci in mladostniki imajo na taborih svoje funkcije in opravljajo stvari, ki jih imajo radi, jih zanimajo ali pa so v njih dobri in so jim zato v interesu. Otroke in mladostnike se na taboru (ko otrok oz. mladostnik to želi) objame. *Menim, da je za otroke pomembno, da jih pocrkujemo, jih objamemo (G8).* Za tabor je tudi zelo specifično, da se vsakemu posamezniku posveti, nameni pozornost. Vsako jutro imajo odrasli jutranji sestanek, na katerem pregledajo sprotno dogajanje. Pogovorijo se o otrocih, ki bi morda socialno izstopali (ne vključenost med ostale na taboru) in o tem, kdo in kako ter na kakšen način bo pristopil do tega otroka ali mladostnika. Natančno se spremlja, da se nobenega otroka ne prezre. Otroke oz. mladostnike, ki so bolj na robu dogajanja, se opazi, se jim pridruži in se jih vključi. Prostovoljcem se zdi pomembno, da se do posameznikov pristopi, da se jim prisluhne, se z njimi razvija odnos in pogovarja o tem, zakaj se jim določene stvari dogajajo. *Tako, da smo bili vsak dan pozorni, da nekdo stopi k njej (...)* (B42). Ravnanje z otroki in mladostniki se torej vnaprej premisli, o njem pogovori in se usmeri. Skupno bivanje na taboru je bistveno drugačno od srečanj na Centru za socialno delo. Ker so odnosi neformalni, ker se vsi udeleženci sprostijo in ker se spoznajo na osebni ravni, je nato nadaljnje strokovno delo veliko lažje, bolj sproščeno. Tabor namreč

predstavlja priložnost za vzpostavitev kakovostnega delovnega odnosa in omogoča strokovnim delavcem boljši uvid v življenja tako imenovanih uporabnikov, saj se stiki nadaljujejo. *Tabor je bil res izjemna priložnost za nadaljnje delo s temi otroki (D51)*. Na taboru se soustvarja varen prostor, kjer imajo vsi udeleženci možnost evalviranja svojega izkustva.

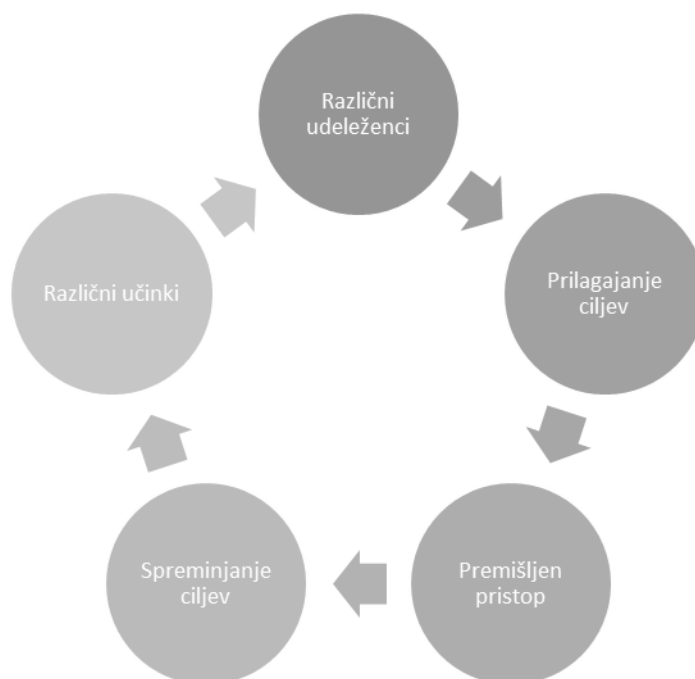
Zelo pomemben način pristopa k otrokom in mladostnikom je dajanje zgleda, ko prostovoljci preko svojega delovanja dosegajo cilje, kot je na primer ta, da otroci in mladostniki vedo, do katerih mej je primerno iti, kje se je primerno ustaviti in zakaj. Na taboru so prostovoljci obeh spolov in različnih generacij – upokojeni, zaposleni in študentje, kar ustvarja dinamiko, podobno tisti v družini. V okviru tabora nastaja specifična kultura, ki se skozi leta bogati in ustvarja skupno identiteto. *S tem vzdušjem ti daš začutiti povabilo mladostniku v nekaj, kar si bo morda zaželel tudi zase. Zato te bo gledal, kako ti to delaš. To se mi zdi zanj pomembno učenje (F47)*. Prostovoljci delajo na taborih tudi tako, da izhajajo iz lastnega dobrega počutja. Pomembno je, da prebudijo občutke varnosti, pravičnosti in spoštovanja. Pomemben vidik pristopa je spoštljiv odnos, ki se vzpostavlja. Posameznike se sprejme ne glede na njihove poglede, z njimi se vzpostavi zaupanje. Prisotna sta iskrenost in spoštovanje drug do drugega, ne glede na posameznikove sposobnosti. *Jaz mislim, da je poudarek na iskrenosti (B14), na spoštovanju (B15)*.

Naslednja tema, ki smo se ji posvetili, je bila, kako prostovoljci vidijo, da se otroci in mladostniki odzivajo nanje, na njihov pristop, torej kakšen je **odziv** udeležencev. Najprej so mi prostovoljci povedali, da so si med seboj udeleženi otroci in mladostniki zelo raznoliki, potem pa so raznoliki tudi odrasli in tako je posledično zelo raznoliko tudi odzivanje otrok na vsakega prostovoljca posebej. *Vsak vsakemu napiše nekaj dobrega (E46)*. Otroci in mladostni se odzovejo na prostovoljce tako, da se obrnejo nanje glede stvari, za katere jih vidijo kot najbolj primerne. K enim prostovoljcem gredo, ko se na primer polulajo, k drugemu gredo, ker so prišli v konflikt z nekom in se ne počutijo dobro, k tretjemu gredo, ko bi se radi objeli in podobno. *Glede reakcij, (...) že po drugem dnevu opažam, da otroci ugotovijo, za katero potrebo, željo, ali nalogo se na koga obračajo (B45)*. Prostovoljci zaznavajo, da jih otroci in mladostniki spoštujejo, upoštevajo in poslušajo. *Mi smo odrasli ljudje, ki nas spoštujejo in nas poslušajo zato, ker smo jim dokazali, da nismo hinavski (A32)*. Otroci in mladostniki tabor cenijo in se imajo na njem dobro. To je moč razbrati tudi v dejstvu, da so na čisto vseh taborih vsi udeleženi otroci in mladostniki ostali od začetka do konca in tako ni nihče predhodno zapustil tabora iz

kakršnih koli razlogov. Veliko mladostnikov več let hodi na tabore in na njih vztraja. *Mi nismo nikoli nobenega mladostnika kazensko poslali domov, niti, ker bi on to hotel, saj so se vselej odločili ostati do konca (A38).*

S shemo 2 je predstavljeno delovanje izvajalcev tabora. Glede na to, kateri otroci in mladostniki se udeležijo tabora, se vzpostavi specifična dinamika. Fokus dinamike je zato vsako leto drugje in cilje se glede na situacijo prilagaja. To, da se cilje prilagaja, povzroči, da je pristop različen in da so cilji vsako leto drugačni in se spreminjajo. O pristopu se vsak dan pogovori na jutranjih sestankih in na superviziji ter evalvaciji. Tako se pri različnih mladostnikih dosega različne učinke.

Shema 2: Delovanje izvajalcev tabora



Kot zadnje vprašanje sem vprašala prostovoljce, če menijo, da imajo vsa **ustrezna znanja** za delo na taboru. Skoraj vsi so odgovorili, da še ne, a da se na tabor ves čas pripravljajo. *Še ne (C51). Po mojem mnenju jih še celo življenje nimaš (B47). Ne (D45). Saj se mi skozi pripravljamo na tabor (B48, G49).*

7 RAZPRAVA

V svoji raziskavi sem zaznala, da je namen skupinskega dela omogočiti skupini učenje sožitja v skupinah v osebnem življenju ali v družbeni skupnosti (Andolšek in Tomšič, 2010). Cilje se dosega s primernim programom dejavnosti in vodenjem (ibid.), za kar so na taboru zadolženi izvajalci tabora, ki se s tem namenom tudi vnaprej pripravljajo. Organizator namreč organizira predhodne priprave za prostovoljce. Vsak posameznik ima moč in vedenje, da lahko prispeva nekaj v življenje drugih (ibid.) in to se mladostnikom pokaže na način, kako prostovoljci pristopajo do njih. Tabor je učinkovit, ko ljudje sodelujejo, se spodbujajo, se razumejo in cenijo, tako kot pri vseh skupinskih oblikah dela (ibid.). S tega vidika skuša tabor ob reki Dragonji doseči ravno to – z vnaprej načrtovanim programom in vključenostjo vseh udeležениh razvijati medsebojno sodelovanje in učenje, ki spodbuja kakovostne medsebojne odnose (fizično delo na taboru, razdelitev zadolžitev idr.). Vključitev v skupinsko delo otrokom, ki imajo težave na področju socialnih veščin, predstavlja možnost učenja in razvijanja novih vzorcev vedenja, komunikacije in izražanja sebe v varnem in terapevtsko naravnem – vodenem okolju. Delo na taboru je za take otroke pogosto nekaj novega, saj teh vzorcev niso vajeni, zato je to dolgoročnejši proces, ki ob kontinuiteti pokaže svoj učinek. Tako je moč zaznati spremembe pri vedenjskih vzorcih mnogih otrok, ki se udeležujejo tabora. Različni kreativni mediji, izkustvene tehnike in razreševanje konfliktnih situacij pripomorejo k omogočanju teh možnosti. Učinke skupinskega dela se v glavnem opazi v boljši samopodobi, tolerantnosti za medsebojne razlike ter v večji asertivnosti (ibid.). Glede na skladnost literature in rezultatov raziskave bi lahko rekli, da se tabori razvijajo v pravo smer. Način dela temelji na spoštovanju, spodbujanju in sodelovanju, kar pa se dosega preko organiziranih dejavnosti na taboru.

Za predelavo lastnih vtisov projekta je potreben čas. Poleg tega, da je potrebno, da preteče nekaj časa, pa je za učinke pomemben tudi čas in prostor za refleksijo. Brez da bi dogajanje razmislili in ozavestili, ni učinkov (Kranjčan, 2007). Na taboru ob Dragonji je čas za refleksijo prostovoljcev vsak dan na jutranjem sestanku, otrok in mladostnikov pa ob večerih in tekom dneva, ko je temu primerna situacija – ko se med udeleženci zgodi nekaj pomembnega. Relevantnost dejanj je zagotovljena preko reflektiranja in evalviranja prakse. Na tak način se doseže želene spremembe za posameznike in skupine, s katerimi se dela (Chouchan, 2009). Refleksija razlikuje prostočasno pedagogiko od doživljajske pedagogike, saj se pričakuje učinke (Kranjčan, 2007). Ves učinek in doprinos v življenja

mladih, ki sodelujejo s Centrom za socialno delo Ljubljana Center, naredi celoten program za mlade, tabori pa vse delo bolj podkrepijo. Samo s tabori ne bi dosegli vsega, kar se doseže s celotnim pristopom k otrokom in mladostnikom, kar je omenil tudi eden izmed udeležencev, ko je izpostavil, da se proces ne more zgoditi v pol leta in da je to proces zorenja. To zajema sodelovanje preko celega leta v različnih oblikah – družabništvo, učna pomoč, delavnice, poletni program, strokovno delo itd. Tako se je potrebno zavedati, da so tabori ob Dragonji del mozaika celotnega programa, ki skuša izboljšati življenja otrok in mladostnikov.

Ule (2000) izpostavlja bistvenost drugih pomembnih oseb v življenju mladostnikov, s katerimi imajo globlje odnose in z njimi gradijo občutek povezanosti. Tako se npr. prostovoljci zanimajo za težave otrok in mladostnikov, jim skušajo biti v oporo in se tako trudijo, da bi otroci in mladostniki uvideli smisel dejavnosti, ki jih na taboru počnejo. Center za socialno delo Ljubljana Center veliko vlaga v ta vidik iskanja kompetentnih drugih. Prostovoljci se iskreno zanimajo za otroke in mladostnike, so odprti za pomoč, pogovor in sodelovanje. Mladi to cenijo in od prostovoljcev pričakujejo, da se bodo imeli lepo, da bodo imeli varen prostor za sprostitev. Pričakujejo, da bodo s poslušanjem in ustvarjanjem priložnosti za poglobljen pogovor pokazali osebni interes (Tyler, 2009). V raziskavi se je izkazalo, da prostovoljci delajo na tem, da gradijo na zaupanju, pristnosti in iskrenosti. Prostovoljci otrokom in mladostnikom dokazujejo, da jim lahko zaupajo, da jih sprejemajo takšne kot so, da se vsakemu posebej posvetijo na način, ki ga vidijo kot zanj primerne in ustrezne. Večina mladih ima zasedena in zahtevna življenja, ker se ukvarjajo z učenjem in preučevanjem pričakovanj, ki jih imajo drugi zanje. Pritiske doživljajo s strani družine, vrstnikov in potrošniške kulture, ki ima velik pomen za oblikovanje identitete mladih v sodobnem svetu (Furlong in Cartmel, 2007 v Tyler, 2009, str.: 240). Na taboru se udeležencem priključi, kjer so, in se jih podpre v stvareh, v katerih so oni dobri. Krepi se njihove dobre in pozitivne lastnosti ter znanja, v katerih so uspešni. Tudi ko otroci in mladostniki naredijo napake, se jih ne kritizira in obsoja, ker ravno to (pre)pogosto počne okolica.

Predvsem takrat, ko se mladi sami odločijo za sodelovanje, ima kakovostno delo z mladimi dejanski učinek na mlade in je zaznavanje vpliva mogoče (Tyler, 2009). Na tabor se mladostniki vključijo prostovoljno in ga lahko tudi zapustijo, če se tako odločijo. Glede na to, da še nihče ni nikoli zapustil tabora, lahko sklepamo, da se mladi res sami odločijo za sodelovanje. Proces dela je najpomembnejši pri delu z otroki in mladostniki, izjemno

pomembne pa so tudi dejavnosti, lokacija in delovanje. Interakcije med udeleženci (med izvajalci ter otroki in mladostniki), so prav tako pomembne za ustvarjanje želenih rezultatov, kot vsebine, ki so jasno formulirane in zadane. Ena izmed glavnih ugotovitev udeležencev raziskave je pomembnost lokacije, ki bistveno vpliva na način dela in stanje vseh udeležencev. Tako tabori vplivajo na vse udeležence. Zelo pomembno za delo z mladimi je, da se z njimi vzpostavlja pogovor, a to še ni dovolj pri večini oblik dela z mladimi. Mladi pripisujejo ključen pomen toploti, prijateljstvu, spoštovanju in sprejemanju, ki ga dobijo od prostovoljcev (Payne, 2009).

Tabori ob Dragonji tako kot vsak projekt, ki temelji na doživljajski pedagogiki, niso trening preživetja, skavtsko ali taborniško izobraževanje. Gre za vzgojo, pomoč pri izobraževanju, pri terapiji in pri preventivi. Doživetje in pogovor sta temelj tako doživljajske pedagogike kot organiziranih taborov v sklopu Centra za socialno delo Ljubljana Center. Doživljajska pedagogika pridobi oblike in načine življenja, ki v modernem času niso več vidne. Smisel je viden v ponovno odkritem in razvitem znanju, sposobnostih in lastnostih. V svoji raziskavi sem zaznala, da tako, kot so metode doživljajske pedagogike del pedagoškega procesa in so usmerjene k dvigovanju občutka lastne vrednosti, predelavi razvajanosti, razvijanju občutka pripadnosti, vadbi v samoodgovornosti ter so vzgoja za življenje (Kranjčan, 2007), lahko tudi iz raziskave zaznamo, da k temu strmi tabor ob Dragonji in temu posveča veliko prostora. Pri metodi doživljajske pedagogike gre za to, da se skupina spozna v različnih (pogosto zelo intenzivnih) situacijah, kjer se sprejemajo novi odnosi z ljudmi. Vsakdanja opravila kot so kuhanje, pogovarjanje, druženje ustvarjajo pomembno možnost za ustrezno strokovno spremljanje. Vzpostavljena vsakdanja bližina služi ciljem in ni naključna. Prostovoljci so tekom fokusne skupne poudarjali pomembnost neformalnosti odnosa. Odnos nosi veliko vzgojno moč, ki premosti distanco med doživljajskim pedagogom in udeležencem. Strokovnjak lahko s pomočjo domačnosti varovanja lažje potegne v smer svojega dela. V primerih, ko so skupine po taborih dolgoročneje in se ne razpustijo, to predstavlja veliko prednost (ibid.). Tudi v tem se besede prostovoljcev, ki so sodelovali na fokusni skupini, skladajo s teorijo. S tem, ko otroci in mladostniki niso udeleženi le na enem taboru, ampak na več taborih ali pa se vključijo v tudi druge dejavnosti v programu, je lahko vpliv na otroka ali mladostnika večji in to predstavlja prednost.

Moja raziskava je v večjem delu pokazala pozitivne in dobre vidike tabora. To kaže na dejstvo, da je program dobro zastavljen in učinkovit. Ob tem se je potrebno zavedati, da

ima fokusna skupine tako prednosti kot tudi slabosti in oboje lahko vpliva na rezultate. Pri fokusni skupini mnenja vplivajo na udeležence. Ko je tekom pogovora nekdo nekaj izpostavil, je zelo verjetno to na druge udeležence vplivalo v smislu, da tega niso ponavljali, čeprav so imeli podobno mnenje o isti stvari, kar so tudi pokazali z neverbalnim strinjanjem. Po drugi strani odgovor enega sogovorca spodbudi asociacijo drugega člana skupine in na tak način sem kot vodja fokusne skupine pridobila več odgovorov, ki so bili med seboj tudi bolj raznoliki. Res da so pridobljeni rezultati pozitivno vrednoteni, kar pa ne pomeni, da so tabori popolni in ni več prostora za izboljšave. Kljub mojemu trudu za široke odgovore in odprto diskusijo bi bilo v mogočih nadaljnjih raziskavah dobro ugotoviti, kaj prostovoljci vidijo kot negativno in kot manko samega tabora, saj v moji raziskavi to ni bilo posebej izpostavljeno. Glede na to, da je bil odziv oziroma pripravljenost za sodelovanje relativno nizka, je možnost, da so bili udeleženci fokusne skupine le tisti prostovoljci, ki so najbolj zavzeti, ki vidijo tabore izjemno pozitivno in so jim tabori všeč. Od starih prostovoljk (prostovoljka, ki ne sodeluje več pri izvajanju taborov) se je fokusne skupine udeležila le ena oseba. Ena izmed možnosti pa je tudi, da udeleženci fokusne skupine niso želeli biti (samo)kritični ali pa se izpostavljati. Morda bi bilo v nadaljevanju smiselno raziskati, kaj so razlogi, da so zapustili tabor prostovoljci, ki ne sodelujejo več pri izvedbi tabora.

8 SKLEPI

- Tabori za otroke in mladostnike imajo različne cilje glede na to, kdo se taborov udeleži.
- Glavni cilj taborov je omogočanje kakovostnega nadaljnjega življenja in vzpostavljanje kakovostnih odnosov.
- Učinkov taborov, ki jih zaznavajo prostovoljci, je bilo veliko, najpogosteje pa se pri vsakem posamezniku pokažejo kasneje. Najpogostejši učinki taborov so primernejše vedenje in spreminjanje otrok in mladostnikov, drugačen pogled mladih nase in na druge, izboljšana samopodoba, vključenost in vztrajnost.
- Vsak prostovoljec na svoj način pristopa k mladim, vsem pa je skupno to, da so do drugih spoštljivi. Prostovoljci k mladim pristopajo z dajanjem zgleda.
- Med prostovoljci so tudi strokovnjaki s področja socialnega dela. O načinu pristopa prostovoljci pogosto premislijo in se o tem prej in potem med seboj pogovorijo na jutranjih sestankih skupaj z izkušenimi strokovnjaki, superviziji in evalvaciji.
- Pomembno težo ima drugačna narava dela (življenje v naravi in štiriindvajseturna povezanost) in to, da prostovoljci delajo na drugačen način, kot so ga otroci in mladostniki vajeni v njihovih vsakdanjih življenjih. Odzivi in ravnanja mladostnikov so drugačni, otroci in mladostniki pa opravljajo zadolžitve, v katerih so dobri.
- Na taboru gre za bolj neformalne odnose, kjer ni vzpostavljene stroge distance med udeleženi, kar tudi omogoča nadaljnje strokovno delo udeleženi strokovnjakom.
- Odzivi otrok so zelo specifični. Vsak otrok se odzove drugače na vsakega posameznika.
- Otroci in mladostniki so s tabori zadovoljni, saj nihče še nikoli ni predhodno zapustil tabora.
- Prostovoljci na taboru nimajo še vseh ustreznih znanj za delo na taboru, a se na tabore kontinuirano pripravljajo in izpopolnjujejo svoje znanje.

9 PREDLOGI

Menim, da je raziskava uporabna na več ravneh. Rezultati so podpora Centru za socialno delo Ljubljana Center za nadaljnje izvajanje taborov. Raziskava bi lahko spodbudila tudi druge Centre za socialno delo za organizacijo podobnih aktivnosti, saj se je izkazalo, da tabori pripomorejo k strokovnemu delu socialnih delavcev. Tabori so eden izmed načinov, kako se ne le otrokom in mladostnikom, temveč tudi staršem, ki jim je sodelovanje s centrom za socialno delo nelagodno, to nelagodje zmanjša, saj se povežejo in spoznajo na prijetnejši način.

V prihodnje bi bilo smiselno raziskati, zakaj so prostovoljci, ki niso več udeleženi pri izvedbi tabora, zapustili sodelovanje. Tudi njih bi bilo smiselno povprašati, kakšno je njihovo mnenje o tej temi.

Eden izmed mojih predlogov bi bil tudi, da se podrobneje razišče pomanjkljivosti taborov in možne izboljšave. Vsa vprašanja so sicer ponujala možnost, da bi udeleženci fokusne skupine lahko posredno ali neposredno povedali tudi lastnosti oziroma vidike tabora, ki še niso zadovoljivi, ni pa bilo postavljenih neposrednih vprašanj v povezavi s pomanjkljivostmi tabora.

Glede tabora bi predlagala, da bi se jih lahko izvajalo večkrat letno, vsaj enkrat še med krajšimi šolskimi počitnicami med šolskim letom. Tako bi bil stik bolj pogost in vezi močnejše, kar bi imelo večji vpliv na otroke in mladostnike. Če bi se izvajal še kakšen tabor več, bi ta morda spodbudil tudi kakšnega posameznika več, da se udeleži še drugih dejavnosti programa Centra za socialno delo Ljubljana Center za mlade.

10 SEZNAM UPORABLJENIH VIROV IN LITERATURE

- Andolšek, I. & Tomšič, J. (2010). Pozitivni vplivi skupinske obravnave otrok s težavami na socialnem in čustvenem področju. V I. Andolšek, & M. Hudoklin (ur.), *Izzivi in pasti otroštva in adolescence: sodobni pristopi k varovanju duševnega zdravja otrok in mladostnikov* (str. 143–155). Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.
- Aubrey, J. (2009). Globalisation and Global Youth Work. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 39–47). Los Angeles: SAGE.
- Belec, B. (2010). Internet in odvisniško vedenje. V I. Andolšek, & M. Hudoklin (ur.), *Izzivi in pasti otroštva in adolescence: sodobni pristopi k varovanju duševnega zdravja otrok in mladostnikov* (str. 100–110). Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.
- Boeck, T. (2009). Social Capital and Young People. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 88–103). Los Angeles: SAGE.
- Boylan, M. (2012). *Dolžnosti do otrok*. Časopis za kritiko znanosti, 40 (249), 53–66.
- Bradford, S. (2012). *Sociology, Youth and Youth Work Practice*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cafuta, J. (2017). *Delo z mladimi v Centru za socialno delo Ljubljana Center*. Socialno delo, 56 (17), 63–70.
- Chouchan, J. (2009). Anti-Oppressive Practice. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 60–74). Los Angeles: SAGE.
- Coussée, F. (2009). The relevance of youth work's history. V Verschelden, G., Coussée, F., Van de Walle, T. & Williamson, H. (ur.), *The history of youth work in Europe: Relevance for today's youth work policy* (str. 7-11). Strasbourg: Council of Europe.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V. (2012). *Direktno socialno delo*. Ljubljana: Založba *cf.
- Glasser, W. (2002). *Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stik z njimi*. Radovljica: Tiskarna in knjigoveznica Radovljica.
- Gordon, T. (1974). *Trening večje učinkovitosti za učitelje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke mladostnike in starše Ljubljana.
- Jelen, J. (2017). *Psihosocialni tabor kot kreativni pristop pri delu z otroki in mladostniki*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Zupančič, T. & Jeriček Klanšček, H. (2013). Uvod in metodologija. V Jeriček Klanšček, H., Koprivnikar, H., Zupančič, T., Pucelj, V., & Bajt, M. (ur.), *Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010* (str. 23–29). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
- Jurič Šenk, S. (2016). *Starševska prizadevanja za otrokovo naklonjenost in stiske otrok*. Psihološka obzorja, 25, 120.
- Juul, J. (2008). *Kompetentni otrok: Družina na poti k temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.
- Kanduč, Z. (2017). Otrok, kapitalizem in družbeni nadzor. V Narat, T. & Boljka, U. (ur.), *Generaciji navidezne svobode: otroci in starši v sodobni družbi* (str. 27–52). Ljubljana: Sophia.
- Kranjčan, M. (2007). *Osnove doživljajske pedagogike*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kranjčan, M. & Miklavžin, P. (ur.) (2010). *Zdravje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- Kroflič, R. (1999). *Med poslušnostjo in odgovornostjo*. Ljubljana: Založba Vija.
- Kuhar, Metka (2011). *Skrb za otroke*. Teorija in praksa, 48(2), 473–490.
- Leboyer, F. (1983). *Rojstvo brez nasilja*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Markham, U. (1999). *Travme iz otroštva: Kako prepoznamo in odpravimo boleče spomine*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

- Miklavžin, P. (2010). Izkustveno učenje v naravi kot alternativna oblika vzgojnega dela z otroki in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami. V Kranjčan, M. & Miklavžin, P. (ur.), *Zdravje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami* (str. 101–128). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- Mikuš Kos, A. (2017). *Duševno zdravje otrok današnjega časa*. Radovljica: Didakta.
- Milošević Arnold, V. & Postrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mrgole, A. & Mrgole, L. (2013). *Izštekanji najstniki in starši, ki štekajo: Starši – tukaj in zdaj*. Ljubljana: Zavod Vežal.
- Narat, T. & Boljka, U. (ur.) (2017). *Generaciji navidezne svobode: otroci in starši v sodobni družbi*. Ljubljana: Sophia.
- Payne, M. (2009). Modern Youth Work: Purity or Common Cause?. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 213–232). Los Angeles: SAGE.
- Perkins, D.F. (2009). Community Youth Development. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 104–126). Los Angeles: SAGE.
- Postrak, M. (2015). *Koncepti socialnega dela z mladimi*. Socialno delo, letnik 54, številka 5, str. 269.
- Stritih, B. (1992). *Skupinsko delo v procesu psihosocialne pomoči*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Tyler, M. (2009). Managing the Tensions. V Wood, J., & Hine, J. (ur.), *Working with Young People: theory and policy for practice* (str. 233–246). Los Angeles: SAGE.
- Ule, M. (ur.) (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Ule, M. & Miheljak, V. (1995). *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS, d. d., Ljubljana in Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Wood, J. & Hine, J. (ur.) (2009). *Working with Young People: theory and policy for practice*. Los Angeles: SAGE.

- Wood, J., Westwood, S. & Thompson, G. (2015). *Youth Work: Preparation for practice*. London and New York: Routledge in Taylor & Francis Group.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (MEKUOP) (1999). Ur. l. RS 86/1999
- Zupančič, M. (2009). Predmet in zgodovina razvojne psihologije. V Marjanovič Umek, L. & Zupančič, M. (ur.). *Razvojna psihologija* (str. 6–27). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Založba Rokus Klett, d. o. o.

Internetni viri:

- World Health Organization. (2013). *Definition of key terms*. Pridobljeno 13. 4. 2018 s <http://www.who.int/hiv/pub/guidelines/arv2013/intro/keyterms/en/>.
- World Health Organization. (2018a). *Adolescent development*. Pridobljeno 13. 4. 2018 s http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/development/en/.
- World Health Organization. (2018b). *Adolescent health and development*. Pridobljeno 13. 4. 2018 s http://www.searo.who.int/entity/child_adolescent/topics/adolescent_health/en/.

11 PRILOGE

11.1 VPRAŠANJA ZA PROSTOVOLJCE

0. Ali veste, kaj so cilji tabora?

1. Ali imajo tabori na Dragonji, ki jih organizira CSD Lj-Center, učinek na otroke in na mladostnike, udeležence taborov?

Če DA:

1.1.) Kakšen učinek zaznavate, da imajo?

1.2.) Ali zaznate kakšen učinek že na samem taboru, če da, kakšen?

2. Ali morda opazate kakšne posebnosti pri učinku tabora na tiste mladostnike, ki se tabora udeležujejo več let?

3. Ali mladostniki kompetence, nova spoznanja, uvide, izkušnje, znanja, pridobljene na taboru, uporabljajo v situacijah izven tabora?

Če DA:

3.1.) Na katerih področjih se vidi učinek te spremembe (torej novo pridobljenih znanj, izkušenj) v mladostnikovem vsakdanjem življenju?

Če NE:

3.2.) Ali lahko poveste razloge, zakaj po vašem mnenju tabor ni imel predvidenih učinkov?

3.3.) Kakšni bi tabori morali biti, da bi imeli učinek?

4. Ali menite, da udeležba na taboru pripomore h kateremukoli vidiku mladostnikovega življenja?

Če DA:

4.1.) Na kateri vidik mladostnikovega življenja najbolj vplivajo tabori?

5. Na kakšen način pristopate ali ste pristopali do mladih na taboru?

6. Kako bi opisali specifikko svojega pristopanja k mladim?

7. Kako ocenjujete reakcijo otrok na svoj pristop?

8. Ali menite, da imate vsa ustrezna znanja za delo prostovoljca na taboru?

ČE NE:

8.1.) Ali bi želeli, da se ta znanja vključijo v program priprave na tabor?

11.2 TRANSKRIPT FOKUSNE SKUPINE IN DOLOČITEV ENOT KODIRANJA

Datum: 5. 12. 2017

TAJDA: Vsem se zahvaljujem, da ste se odzvali na vabilo. Delam evalvacijo, ki jo bom uporabila pri svoji diplomski nalogi. Prosim vas, da odgovarjate na vprašanja, ki vam jih bom zastavila in da ste pri odgovorih čim bolj konkretni in da poveste svoje mnenje, kaj si mislite o tem, kar vas sprašujem. Vsi se še ne poznamo (saj so bili na sestanek povabljeni tisti, ki se še udeležujemo taborov in tisti, ki so se jih pred leti), zato predlagam, da se v krogu predstavimo. Vsakega prosim, da ob predstavitvi pove še koliko časa je sodeloval v projektu taborov. Predlagam, da odgovarjate po vrsti, tako kot sedite v omizju. Pri odgovorih lahko uporabite tudi ugotovitve, ki so mogoče že bile izpostavljene na kakšnih predhodnih evalvacijah, če se vam zdi to pomembno.

SINJA: Jaz sem Sinja, sem prostovoljka na Centru, sem študentka 2. letnika na Fakulteti za socialno delo in sem tukaj kot opazovalka, saj se do sedaj še nisem udeležila nobenega tabora.

JOŠT: Jaz sem Jošt in se težko spomnim, kdaj nisem hodil na tabore, saj se jih udeležujem že pol svojega življenja. 2005 je bil v okviru te projektne skupine organiziran prvi tabor v dolini Dragonje in od takrat sem bil na vsakem / (A1).

BEBA: Jaz sem Beba in na tabor hodim deset let in upam da bom šla še na kakšnega / (B1).

BERNARD: Jaz sem Bernard in na tabore hodim že od nekdaj. Ne vem če nisem bil na vseh. Prej sem vodil tabore skoraj 40 let, ampak malo daljše, enomesečne / (C1).

NIKA: Jaz sem Nika, sem zaposlena na Centru za socialno delo in sem bila pred leti zaposlena na programu za mlade, pred tem pa sem bila vključena v projekt že tudi kot prostovoljka. Na taboru sem bila prvič kakšnih 8 let nazaj in sem bila nato aktivna v programu dve, morda tri leta / (D1).

TATJANA: Sem Tatjana. Do sedaj sem se udeležila dveh taborov / (E1). Drugače pa sem se prejšnja leta veliko ukvarjala z otroki, med drugim sem preko Zveze prijateljev mladine nekajkrat peljala skupino Bežigradskih otrok na tabore v Nemčijo.

JANKO: Jaz sem Janko. Prvič sem bil na taboru leta 1985, v okviru projektne skupine, ki jo je vodil Bernard Stritih. S to skupino sem nato, kot študent prostovoljec, hodil na tabore štiri leta / (F1). Ko sem se kasneje zaposlil na centru za socialno delo, na področju dela z mladimi, sem začel voditi različne manjše projekte, namenjene mladi populaciji. Leta 1994 sem šel s skupino mladostnikov en teden kolesarit po Gorenjski. Pred petnajstimi leti sem dve ali tri leta sodeloval s sodelavkama Ireno in Marto / (F2). Organizirali smo nekaj zanimivih vikend taborov za mladostnike – na turističnih kmetijah in v planinski koči v Tamarju. Leta 2005 smo začeli z organizacijo taborov v dolini reke Dragonje, ki še vedno potekajo / (F3). Prvo leto smo izvedli tam dva vikend tabora, od leta 2006 pa so tabori enotedenski.

TAJDA: Za začetek, bi vas vprašala, če veste kaj so cilji teh taborov.

JOŠT: Jaz zase vem kakšni so moji cilji.

TAJDA: In, kakšni?

JOŠT: Na teh taborih sem od leta 2005. Ko sem začel hoditi na te tabore, sem bil star 12 let, tako da so se cilji skozi leta precej spremenili / (A2), čeprav ne toliko spreminjali, kot zoreli skozi leta z izkušnjam, ki smo jih pridobivali / (A3). Jaz sem vedno čutil te tabore zelo osebno, kot moj cilj / (A4). Rad grem tja in vedno sem se tam dobro imel / (A5). Torej sem vedno izhajal iz tega, da se tudi sam dobro počutim v skupini / (A6). Kar se pa tiče splošnih ciljev pa vidim sedaj, ko delam v šoli, kako poteka tabeliran pristop k pedagogiki, kako poteka na dnevni ravni ukvarjanje z mladino, pod pritiskom učnega sistema in to, da si omejen na šolsko stavbo. Preko te nove izkušnje, vedno bolj spoznavam kaj je lepota naših taborov. Menim, da je cilj naših taborov, v veliki meri predvsem to, da gremo tja in se preprosto en teden dobro imamo – ampak ne samo, da se dobro imamo v smislu zabave, pač pa, da skupaj živimo kvalitetno življenje / (A7) in odrasli dajemo s svojim življenjem zgled mladostnikom / (A8). Poleg tega cilja pa je še mnogo ciljev, ki se vzpostavljajo sproti / (A9) in so odvisni od tega, čemu se v določenem obdobju bolj posvečamo / (A10), slednje je odvisno od tega kakšni mladostniki se tabora udeležijo / (A11). Kakšno leto se bolj ukvarjamo s tem, kako učiti mladostnike postavljanja meja / (A12), na način da uporabimo sebe kot vzor do katerih meja je primerno iti in kje se je primerno ustaviti, ter zakaj / (A13). Kakšno leto pa je lahko fokusna dinamika čisto nekje drugje / (A14). Splošni cilji pa ostajajo znotraj tega: kvaliteten zgled nekega življenja / (A15). Ko sem pred začetkom sestanka omenil srečanje z mladostnikom (Vilijem), ki se je pred leti udeležil enega naših taborov, sem povedal kako se je nasmejal, ko je tam sredi sivega zimskega popoldneva na svojem delovnem mestu videl mojo osebno izkaznico (za katero me je kot varnostnik zaprosil, da mu jo pokažem) in rekel »ti si pa od Jankota sin«. Izmenjala sva nekaj stavkov v zvezi s tistim taborom in začutil sem, da ti otroci niso samo tam z nami / (A16). Ti otroci gredo naprej v svoja življenja, toda izkušnja tabora gre z njimi oz. jim ostane / (A17). Vsaj po mojih izkušnjah vidim, da je to neka taka skupna točka, ki jo vsi imamo / (A18) in jo vsi cenimo / (A19) ter nam tudi ostane / (A20). In tukaj se mi zdi, da očitno nekaj delamo prav / (A21), očitno neke cilje dobro izpolnjujemo / (A22).

BEBA: Moj cilj od začetka, prva leta, ko sem se začela udeleževati taborov, je bil prvenstveno v tem, kako bom čim bolj kvalitetno realizirala projekt, ki sem si ga zadala preko ustvarjalnih delavnic / (B2). Potem pa se je začelo iz leta v leto spreminjati / (B3) in širiti na različna področja / (B4) tako, da ni bilo več stroge meje med tem mojim udejstvovanjem, zaradi česar sem bila profesionalno tam in med vsem mojim ostalim udejstvovanjem na taboru / (B5). Vrstile so se nove in nove aktivnosti, ki sem jih vodila, ali v njih sodelovala: taborna televizijo, režijo, sodelovanje v celotni organizaciji tabora ipd.. / (B6) Z leti sem ugotovila, da sem vse bolj polno udeležena povsod / (B7). Od kuhinje, do reševanja najbolj težkih situacij z mladostniki. Fajn se mi zdi, da te mladostniki srečajo nekje na ulici, ali kjerkoli že, kot je, npr., maloprej omenil Jošt, in te z nekim posebnim navdušenjem ogovorijo / (B8). Neredko se mi dogodi, da jih jaz ne prepoznam, ker so vmes zrastle in se spremenili, oni pa me prepoznajo, pridejo do mene in me objamejo, ker se me razveselijo, ko me srečajo. V taki situaciji po tem ugotavljam kdo je, kam spada, kako je že velik, drugačen. Eni so že poročeni. To so zame, tudi za njih, zelo zelo prijetne izkušnje.

TAJDA: Kakšni so torej tvoji cilji?

BEBA: Na začetku je bilo, da izpolnim to zaradi česa sem šla na tabor, to da vodim ustvarjalne delavnice, da izpeljem svoj projekt.

TAJDA: Kaj pa so cilji za mladostnike? Kaj bi s tem dosegli pri mladostnikih, kaj bi za njih pomenilo, da bi bile delavnice zanje kakovostne?

BEBA: Mladostniki ustvarjajo / (B9), spoznavajo nove tehnike, nove materiale / (B10), improvizirajo / (B11), se učijo novih spretnosti, ki jih sicer ne poznajo iz svojega vsakodnevnega življenja, oziroma se z njimi ne srečujejo / (B12).

BERNARD: Moji cilji segajo daleč nazaj. Leta 1968 sem bil en semester na študiju v Švici. Bili so pomladni meseci. Med študenti se je v tistem času oblikovala iniciativa, da bodo oblikovali antiavtoritarni tabor. To so bile ideje v skladu s takratnim širšim študentskim revoltom. Potem, čez nekaj let pa me kliče Anica Kos (iz Svetovalnega centra za otroke mladostnike in starše) in me vpraša, če bi želel delati s skupino študentov, ki delujejo precej revolucionarno in bi želeli delati z mladostniki na neavtoriteren način. Ko sem se prvič srečal s temi študenti, so veliko govorili o antiavtoritarnosti. Sicer so rekli, da ne vedo kako bodo delali, ampak vedo, da ne bodo tako, kot so delali njihovi očetje, kot je bilo v njihovih družinah. Meni se je zdelo to malo tvegano, a sem vseeno pristal. Na tabor je nato prišlo 34 mladih ljudi, bolj kot ne posebnežev. Med študenti je imel glavno vlogo Adam Franko. Na začetku kolonije smo udeležencem povedali, da na taboru ne bo kaznovanja. Seveda je bilo nato na taboru veliko divjanja mladostnikov. Po približno desetih dneh tabora, smo odrasli začeli obupovati in zato razmišljati tudi o tem, da bi tabor prekinili, na kar so mladostniki začeli vneto zagovarjati stališče, da se tabor spelje do konca. Takrat smo se začeli z njimi dogovarjati glede ciljev skupnega tabora. Ti cilji niso sledili ne principom avtoritarne niti permissivne vzgoje, pač pa so bili bolj podvrženi potrebam sobivanja, kjer se stvari dogajajo po dogovoru in sposobnostih / (C2). Na tej osnovi smo nato tabor dobro izpeljali in se razšli zadovoljni, mnogi tudi v solzah. Dve leti za tem smo začeli s tabori, ki smo jih nato v taki smeri vodili vrsto let.

TAJDA: In kakšni so bili potem cilji tabora?

BERNARD: Cilji so bili taki, nekako, kakor vzpostaviti nek osnoven red / (C3). Tako, da vsi mladostniki sodelujejo pri izvajanju nalog / (C4), na primer pomagajo nabirati in prinašati drva. To se mi je zdelo zelo pomembno – da tudi mladostniki delajo nekaj, kar prispeva k skupnosti / (C5). Izhajali smo s stališča, če mladostnik nečesa ne zna, se bo tega morda naučil / (C6). Tako bo lahko tudi spoštoval tiste, ki znajo več / (C7). Vodilo nam ni bilo discipliniranje, ampak tovarštvo, »fair play« / (C8). Na prvi koloniji je namreč izpadlo tako, da je po dveh tednih tabora zgledalo, kot da smo se znašli v suženjskem redu, v katerem smo odrasli sužnji, otroci pa nas maltretirajo. In res je zgledalo tako, da nas mulci izkoriščajo. A iz te situacije smo se veliko naučili. Na vodjih tabora je velika odgovornost / (C9), zato je pomembno, da se učijo to odgovornost sprejeti / (C10) in nalogo na primeren način speljati / (C11), med tem ko se mularija uči spoštovati meje / (C12). O tem sva se tudi z Jankom večkrat pogovarjala – da je v veliko družinah tako, kot je zapisal Jung v rdeči knjigi, da lahko dva zakonca drug drugemu delata pekel. Enak stavek sem prebral tudi v Titovi biografiji, kjer piše, da je Jovanka delala Josipu Brozu domači pekel iz katerega je neke noči odšel (iz Užičke ulice v Beli dvor) in se ni več vrnil k njej. V taborni situaciji je težko pričakovati, da bodo ti otroci imeli dovolj čuta za prijazne medsebojne odnose. Prej kot to, čakajo kdaj bo nastala drama. Cilj tabora pa je, da bi med njimi vendarle prevladovali odnosi v smislu »fair play« / (C13). Na odraslih pa je, da jih učijo kako do tega priti / (C14).

NIKA: Na nek način se mi prepleta, ko govorim o osebnih ciljih in ciljih tabora / (D2). S kakšnimi cilji smo prišli posamezniki na tabor in kakšni so bili ti cilji na koncu? Jaz sem videla tabor kot priložnost, kot zelo usmerjeno priložnost za te otroke / (D3). Šlo je za skupno sobivanje, ki je drugačno, kot so ga ti otroci imeli v srečevanju na Centru / (D4). Tabor poteka 24 ur na dan / (D5) in se odvija v okviru skupnega življenja / (D6), to pa ustvarja neko skupno dinamiko / (D7). To prinese mladostnikom izkušnjo, ki je zelo drugačna od njihovih predhodnih in je v svojem okolju ne morejo dobiti / (D8). Znotraj te dinamične izkušnje, jim je moč pokazati neke drugačne vzorce, kot so jih navajeni doma / (D9). Na nek način je to bivanje na taboru podobno družini, saj se tam razvije podobna dinamika / (D10).

BERNARD: Ker je 24 ur / (C15).

NIKA: Ravno zaradi tega, ker smo prisiljeni v to, a po drugi strani so bili naši odzivi, naša ravnanja in naše oblike intervencije drugačne, kot te, ki so bile doma / (D11). Predvsem pa se mi zdi, da so bile premišljeno usmerjene / (D12). Veliko smo se pogovarjali o njih / (D13) in poskušali v danih situacijah tem otrokom pokazati kako bolje speljati določeno situacijo / (D14). Poleg tega pa mislim, da so cilji tudi, da se otroci počutijo v neki skupnosti dobro / (D15), ker velikokrat te izkušnje znotraj svojega vsakdanjega življenja nimajo / (D16). Na taboru so obkroženi z otroki, ki se srečujejo s podobnimi izzivi v življenju, kot se sami / (D17). Hkrati pa se mi zdi pomembno tudi to, da gre na taborih za izkušnjo življenja v naravi / (D18), brez mobilcelov, interneta in vseh ostalih distraktorjev, kar spet prinese specifično dinamiko / (D19). Ker ni toliko motilcev, ki bi odvrčali pozornost drugam, je ta usmerjena ljudem in dinamiki, ki se odvija na taboru / (D20). Na eni strani so oni in na drugi strani smo mi – prisiljen, da preživimo drug z drugim / (D21). Kaj je moj osebni cilj, na prvem taboru nisem vedela / (D22), drugič mi je bilo že bolj jasno in je bilo že več tega »dajmo skupaj zdržati« / (D23). Pri tem je pomembno, koliko znanja in veščin imaš, da spelješ tabor s temi otroki tako, da vsi nekaj odnesemo od njega / (D24). Vedno je bil odziv teh otrok tak, da so se imeli super, pa čeprav so se vmes stepli, se prepirali, smo se kregali drug na drugega – toda na koncu je bilo res super / (D25).

TATJANA: Do sedaj je bilo že skoraj vse povedano in strinjam se s tem, kar je bilo povedano / (E2). Zdi se mi zelo pomembno, da imajo otroci možnost počitnikovanja / (E3). Pomembne so predvsem nove izkušnje / (E4), da dobijo druge vzorce vedenja / (E5), da spoznajo drugačne načine / (E6), drugačne ljudi / (E7), da se učijo malo drugačne komunikacije, kot so je vajeni (E8). Pa tudi, da pridobijo določene veščine / (E9) in predvsem, da se prepoznajo v čem so dobri / (E10). Da prepoznajo svoja dobra področja / (E11) in da se naučijo ravnati v določenih situacijah / (E12). V življenju so vedno tudi situacije v katerih se aktivirajo močni strahovi ipd. Kakorkoli že, da spoznajo tudi drugačne načine reagiranja / (E13), kot so le avtomatske reakcije na določeno situacijo. Pomembno se mi zdi tudi, da so v naravi / (E14), da spreminjajo odnos do narave / (E15). Pa tudi pri odraslih gre za to, da ustvarjajo neke skupnosti, / (E16) kar je pomembno. Zdi se mi pomembno ustvarjati skupnosti, v katerih je spoštovanje med vsemi prisotnimi / (E17). Večina otrok, ki se udeležuje naših taborov, živi v drugačnih razmerah / (E18), z drugačnim načinom komunikacije / (E19), drugačnim načinom reagiranja / (E20).

JANKO: Glede ciljev taborov težko natančno rečem / (F4), še posebej, ker v celoti ne ločim taborov, ki sem se jih udeležil kot študent in jih je vodil Bernard, od teh naših. Ko sem se kot študent začel udeleževati taborov, je bila moja situacija taka, da sem se zelo oddaljil od svoje družbe iz srednješolskih let na Ptuj.

Moji vrstniki so šli po večini v poklicne šole, se kmalu zaposlili, v Ljubljani pa še prav veliko družbe nisem imel, zato me je še toliko lažje fascinirala združba ljudi, ki sem jo srečeval na tistih taborih. Pa ne samo na taborih, saj smo se srečevali v nizu različnih kontinuiranih aktivnostih, kot so bila zimovanja, poletne šole izobraževanja, priprave na tabore, evalvacijska srečanja idr. Preko kolegice iz te združbe sem dobil tudi prvo službo na šoli, kjer sem se ukvarjal s problemi otrok. Zame je bilo tako samoumevno, da se na način, kot sem se ga naučil v krogu teh ljudi, ukvarjam s problemi mladih. To kar sem se naučil tam, sem prenesel v svoje kasnejše delo z mladimi na centru za socialno delo. Sam glede tega nisem imel velikih dilem. Imel sem idejo kaj in kako pomagati mladim v težavah, kako ustvariti situacije, v katerih lahko mladostniki spreminjajo svoje vedenjske vzorce / (F5), spreminjajo prepričanja / (F6), vrednote / (F7) ipd. Sam zase pa imam seveda cilj, da ima to kar počnem pri opravljanju svojega poklica, smisel in učinek / (F8).

TAJDA: Milena, se nam še ti predstaviš in poveš koliko let si na taboru in če poveš, kaj ti misliš, da so cilji tabora.

MILENA: Jaz sem Milena, na taboru sem zdaj že tretje leto / (G1). Meni je bilo vse to na taboru presenečenje, ker v svojem življenju tega nisem poznala. Kot otrok sem hodila v šolo v naravi, tudi moj sin je hodil v šolo v naravi, drugih podobnih izkušenj pa nimam. Vem pa, da so nekateri otroci problematični in vem tudi, da če bi bil moj sin zdaj mlajši, bi ga poskušala vključiti v tak tabor. Za cilj bi rekla to, kar sta že povedala Janko in Tatjana – da se na taboru nekateri otroci najbrž prvič srečajo z neko toplino / (G2), s sprejemanjem / (G3). Na taboru namreč vse otroke sprejememo, ne glede na to, kako delujejo oziroma, kakšne poglede imajo / (G4). V bistvu se vsakemu posebej poskušamo približati / (G5). Pomembno zanje se mi zdi tudi to, da je na taboru več generacij / (G6), da so študentje, da je Beba, ki je že profesionalno vključena, preko svojih delavnic. Te zelo pripomorejo k doseganju ciljev tabora, saj potekajo že ves čas med letom in jih otroci radi obiskujejo / (G7). Njene delavnice se nato prepletajo skozi cel tabor. Med udeleženci taborov pa smo tudi takšni, kot sem jaz, ki sem samo prostovoljka in razen tega, da sem mama in da imam otroke rada, nimam drugih izkušenj pri delu z mladimi. Menim, da je za otroke pomembno, da jih pocrkujemo, jih objamemo / (G8), da jim damo občutek sprejetosti / (G9). In od vas, mladih prostovoljcev, dobijo še nekaj s čimer vas drugače dojemajo / (G10), kot na primer mene, ki me najbrž dojemajo kot neko mamo. Od vsakega od nas nekaj dobijo / (G11) in se na svoj način odzivajo na vsakega od nas / (G12). Pomembno je tudi, da smo moški in ženske, da dobijo oba aspekta / (G13). Recimo fantje gredo z Jankom, ko nekaj izdeluje, ali vidijo Jošta v kuhinji, ali kjerkoli in to vpliva na odnos med samimi otroci. In so starejši in so mlajši. Gre za nek svoj način, da se tudi med seboj pocrkajo / (G14) in kot je rekla Tatjana, za drug način odnosa / (G15), ne glede na različne reakcije, se vsakemu otroku prisluhne / (G16). Recimo, ko imamo mi odrasli vsako jutro na taboru sestanek, sproti spremljamo to dogajanje / (G17) in o vsakemu otroku, ki »ven izpade«, se pogovorimo / (G18) – kdo bo pristopil do njega / (G19), kako bo pristopil / (G20) in predvsem, da res pristopimo k vsakemu otroku, da ni nobeden prezrt / (G21). Mogoče se v šoli v naravi lahko eni otroci kar malo zgubijo ali pa gredo bolj po robu, se recimo bolj ob strani držijo. Tukaj pa te bolj opazimo / (G22), se jim pridružimo / (G23) in jih vključimo / (G24). Zato smo imeli tudi že primere, ko so otroci želeli domov, pa smo jih vključili v dejavnosti in so bili na koncu vsi radi z nami in so šli težko domov in so bili veseli, da so bili na taboru (G25). Ja tudi narava / (G26) ! To je meni fascinantno. Prvič na taboru mi je bilo, kot da bi bila na drugem planetu / (G27). Zdi se mi, da to sprosti tudi otroke / (G28). Ko prestopiš v tako okolje lahko

tudi malo pozabiš tisti del sebe, kjer so problemi / (G29), ali jih tam na novo doživiš, na malo drugačen način / (G30), k čemur jih tudi spodbujamo / (G31).

TAJDA: Ali imajo omenjeni tabori kakšen učinek na mladostnike in otroke, ki se ga udeležujejo?

JOŠT: Ko srečam koga od mladih, ki so bili včasih z nami na taborih, bolj vidim to razliko kakor s temi, ki so še vedno z nami / (A23), ker se tako ali tako še videvamo in smo veseli, da je tako. S tistimi, ki pa so bili včasih z nami, pa takoj izmenjamo nasmešek, toplino, občutek, ki ga dobim in hkrati dam. Deliva si nekaj, kar je bilo zelo lepo. Če pa govorimo o direktnih učinkih, pa se spominjam primerov, podobnih kot jih imamo zdaj v šoli, kjer sem zaposlen, in vidim kako so nekatere stvari, ki jih poskušajo v šoli neuspešne, ker hočejo nekaj vsiliti otrokom. Zakaj? Zato ker so hinavski. Ker so hipokritski, ker gre učiteljica med odmorom v zbornico, da je čim bolj stran od otrok. Pa zapre vrata, potem jih pa na koncu odmora nadere, ker so vrata odprta – zato ker so šli na hodnik, po njenem pa bi morali biti v razredu. Ona pa gre v zbornico, se umakne, odstrani čim dlje, zamudi začetek ure, potem jim pa očita, da jim je pustila še daljši odmor, pa so vseeno »delali štal«. To kar delamo mi, pa je ravno obratno. Mi se trudimo in kot je nekdo že prej povedal, včasih izgleda kot, da smo sužnji, da nas otroci zlorablajo. Včasih je pri odraslih ta občutek: »zdaj pa mi njim pustimo«, pa ne na način zares zlorabe. Mi jim res pustimo, da nam skoraj karkoli naredijo, ali rečejo / (A24), pa jih ne zaustavljamo na nespoštljiv način / (A25). Menim, da nas ravno zato zares poslušajo / (A26). To je ta primerjava, ki jo imam s svojim delom v šoli. Učiteljic v šoli učenci zares ne poslušajo, pač pa jih ubogajo. Naslednjič bo delal isto stvar, ko ga ne bo gledala. Nas pa poslušajo, zato ker ne pridemo pa ne rečemo »puf«, ampak z njimi živimo na taboru / (A27), gremo čez iste stvari. Lupimo isti krompir, spimo na istih dilah / (A28). Njihovo zaupanje dobimo počasi / (A29). Nekdo, ki pride na novo na tabor, nam prvi dan še ne zaupa in nas prvi dan ne posluša. Prvi dan smo mi za njega le prototip vzgojitelja – vseh vzgojiteljev, ki jih je v življenju srečal. Počasi pa nam uspe vzpostaviti zaupanje in izkušnje kažejo, da smo pri tem uspešni skoraj v vseh primerih / (A30). Z vsemi mladostniki, ki ostanejo na enem, dveh, treh taborih, dosežemo to raven zaupanja, te ne-hinavščine oz. pristnosti in to se mi zdi, če govorimo o učinkih, zelo velik učinek / (A31). Mi smo odrasli ljudje, ki nas spoštujejo in nas poslušajo zato ker smo jim dokazali, da nismo hinavski / (A32). Ker smo tudi mi imeli to priliko, da smo jim dokazali in smo jim dokazali. Jaz vidim v tem glavni učinek tabora. Ta se vidi v toplini, ki se sproži, ko srečaš nekoga, ki je bil deset let nazaj na taboru / (A33). Ta se sproži tako v meni, kot v njem in je zelo močna stvar, ki jo ohranjaš v svojem spominu. Redko s katerim človekom ti ostane nekaj tako toplega kot so spomini, ki jih imaš iz taborov. In druga stvar, ki se mi zdi – pedagoški učinek je to, da smo mi v resnici za njih nekakšne avtoritete, ki nas upoštevajo zato, ker so se oni za to odločili / (A34), odločili so se, da nas bodo upoštevali in poslušali. Ker nas poslušajo, čeprav jim v resnici ne bi bilo treba. Dopustimo jim veliko večjo svobodo, da nas poslušajo, kot jo po navadi dobijo od odraslih / (A35).

TAJDA: A se ti zdi da se ti učinki dosežejo že med samimi tabori ali se dosežejo po več letih?

JOŠT: Jaz mislim da stvar raste / (A36). Pri vsakem posebej raste / (A37). Tako kot sem rekel, ko pridejo mladostniki prvič na tabor gledajo, opazujejo, malo jim je čudno, zato ker so tam eni otroci, ki so že dlje na taboru, pa jim je to normalno, da nas ne gledajo kot vzgojitelje v tem pomenu. Ti, ki pridejo na novo pa nas seveda tako gledajo, ker v nas vidijo odrasle, ki vodijo tabor, kot neko kolonijo, a se mi zdi, da se to spremeni v času enega tedna, ko smo tam. Kakor je rekla Milena, je bilo že velikokrat: »hočem domov«, »kriza«,

ampak mi nismo nikoli nobenega mladostnika kazensko poslali domov, niti, ker bi on to hotel, saj so se vselej odločili ostati do konca / (A38).

BEBA: Mhm.

JOŠT: Nikoli nismo nikomur preprečevali, da bi odšel domov, če bi to hotel, ali ga prisilili, da bi ostal na taboru, čeprav ne bi hotel. Vedno pa smo vložili vse kar smo lahko, da smo jim dali vso svobodo / (A39) in hkrati podporo / (A40), da smo si na dolgi rok pridobili njihovo zaupanje / (A41). Seveda, če želiš direkten odgovor na to vprašanje, je to odvisno od mladostnikov / (A42), od situacije / (A43). Eni so nam prej zaupali, drugi so za to potrebovali malo več časa. Ampak menim, da se prvi preboji po navadi zgodijo že prvič, ko so na taboru, ker so tam tako intenzivne, tako močne scene in relacije in življenje. Glede tega lahko govorimo o mladostnikih, lahko pa govorimo tudi o naših izkušnjah, o sebi / (A44). Na taboru se odvija dinamika, ki ni samo pedagoški proces in tabor se ne dogaja le mladostnikom / (A45). Tabor je za vse nas pomembna izkušnja / (A46). Vsak od nas lahko pove svojo izkušnjo, ko je prvič prišel na ta tabor in bil tam dva, tri, štiri dni, en teden – da se mu zgodi nek preboj, po moje, že prvič ko je tam. Ker je res toliko dogajanja, problemov, situacij.

MILENA: Jaz bi lahko rekla, da ste mene in Tonči že takoj na začetku sprejeli, kot da bi se že poznali ne vem koliko časa. Mislim, da so tudi otroci to začutili. Od otrok bi izpostavila Žana, ki je recimo letos po treh letih, na osnovi izredno intenzivnega tretmaja, ki ga je imela Beba z njim, v zvezi z umivanjem, letos šel do vratu v vodo / (G32) in je z nami sedel in užival, se smejal in zabaval / (G33).

JOŠT: Mi dosežemo v enem tednu stvari, ki jih v šoli ne dosežejo s temi otroki v letih / (A47). Žana v nobeni šoli v naravi ne bi mogel noben učitelj spraviti pod tuš / (A48).

BEBA: Ja, je rekel: »Rajši umrem!« / (B13)

JOŠT: Ja, ni šanse, ni pogojev, da bi ga (Žana) v sklopu šolske situacije spravil do tega, da gre pod tuš. Ta situacija pa je tako specifična, tako intenzivna in tako iskrena iz naše strani / (A49).

BEBA: Jaz mislim, da je poudarek na iskrenosti / (B14), na spoštovanju / (B15), kajti mi se nikoli ne obnašamo tako kot povprečni pedagogi na šolah / (B16). Ne vedemo se kot avtoritete, ki imajo vso pravico, da jih tam kar nekaj »hrulijo in v vogale postavljamo« / (B17). Mi imamo res ta neizmeren občutek, prisluh za njih / (B18). Učinek tega pa je ta, da potem čutijo občutek pripadnosti / (B19), njihova samopodoba se spreminja / (B20), pojavi in krepí se občutek vključenosti (B21). Na ta način nam začnejo verjeti / (B22). Mislim, da je zelo pomemben ta odnos, ki ga gojimo s tem, da ne vzpostavljamo te stroge distance / (B23). Jasno da je tudi razlika med nami / (B24). Ne mora se zdaj nekdo obnašati s tabo enako kot z enim »everglom«, »tamalim«, Tristanom, ampak vseeno na spoštljiv, dostojanstven način / (B25).

BERNARD: Je že človek (C16).

BEBA: Ja.

NIKA: Ja.

BERNARD: Čeprav je še majhen, neizkušen, je že človek in to začuti.

TAJDA: Ali mi lahko poveš še kakšen konkreten primer? Na primer, kje na mladostnikih to vidiš?

BEBA: Konkretno, vidim spremembe zadnja leta, ko pripravljamo televizijsko ozadje, od tistega: »Ne, ne bom, nikoli ne bom šel, besede ne bom rekel, ne bom sodeloval«, ker so sramežljivi, vase zaprti, brez zaupanja, v smislu: »ne pristanem, da se bodo meni zdaj vsi smejali« in jih v tem začutimo, podpremo in na ta način pripravimo do nastopanja / (B26). Lansko leto je bil rekord, ko so sodelovali vsi udeleženci tabora / (B27), vsi do zadnjega in sploh ni bilo važno s kakšno točko. Važno je bilo le, da se je pojavil in mu je s tem takoj zrasla samozavest / (B28). Zaradi tega se je začel že naslednji dan drugače obnašati.

JANKO: Zmore stopiti pred ljudi / (F9).

BEBA: Punce, ene so predimenzionirane, druge se imajo za grde, tretje nekaj, ne vem kaj, in potem so to tako resno vzele – make-up, maska, kot resna scena v teatru ali na televiziji in spet, kako se to spremeni Tajda, s tvojimi modnimi revijami. Vsaka sleherna stvar pripomore k nečemu. Samozavest / (B29), rast / (B30), samopodoba / (B31), občutek pripadnosti / (B32), ta svoboda, da lahko tudi jaz nekaj rečem / (B33). Ti učinki so povratni / (B34). Zame je velik učinek, če se vračajo mladostniki, zdaj že odrasli, že možje in žene, zaljubljeni, sem k nam na Center, zgolj zato da nas pozdravijo / (B35). Ali se srečujemo na cesti in jih velikokrat ne poznam in priteče k tebi ali pa te sreča na Čopovi. Meni se zdi to nekako zelo pozitivno, ker ne vem, če ravno takole učiteljice iz šole ustavljajo in objemajo na cesti.

JOŠT: Konkreten primer: kdaj je nazadnje Urban komu kamen vrgel v glavo? Že zelo dolgo ne / (A50). Konkretno se vidi, ko opazuješ in srečuješ odrasle ljudi, ki so nekoč z nami hodili na tabore in situacije niso izgledale rožnato, sedaj pa živijo bolj ali manj normalna, zadovoljna življenja / (A51).

JANKO: Urban, preden je prišel na tabor, je enkrat udaril učiteljico. Odkar hodi na tabore pa nobene več ni / (F10). Mislim, da je manj nasilen, ima manj teh izpadov, da bi koga udaril, tudi med vrstniki / (F11). Ima večjo samokontrolo nad svojim vedenjem. Vem, ker hodim na sestanke na šolo / (F12).

BEBA: Meni se zdi, da imajo nekateri otroci najbrž edino priložnost in možnost doživeti sebe kot v redu osebe / (B36), saj jih mi na različne načine dvigamo v lastnih očeh, med tem ko jih povsod drugje tako grozno dol tiščijo / (B37). Mnogi naši mladostniki se že sami zavedajo nekaterih svojih neprimernih ravnanj, da delajo nekaj narobe, zaradi česar se že sami počutijo uboge in negotove, potem pa še drugi planejo po njem, da na koncu sploh ne vidijo izhoda iz tega. Mi pa pri njih, kljub temu da kdaj naredijo nekaj zelo narobe, poiščemo tiste njihove največje kvalitete, ki jih imajo / (B38). Ali pa določene predispozicije, ki jih vidimo v njih, nekako poskušamo pospešit ali najti, razviti, podpreti / (B39).

MILENA: Ja, tudi te scene: »napadalec in žrtev«, se mi zdi, da dobro rešujemo. Na primer, letos ta konkretni primer z Domnom in Urbanom. Oba sta dobila prave informacije. Urban je vseeno imel priložnost, da drugače odreagira in se je dejansko tudi pokazal kot bolj razumen in to že za časa tabora / (G34). Opazili smo, da je vzel druge otroke celo v naročje. Domen pa je tudi nekako šel skozi to, da ga ni več tako motilo, ne da bi ga mi pomilovali, vedoč, da je tudi on imel svoj del odgovornosti za njun konflikt in je to tudi prevzel nase, ali se vsaj ni počutil kot žrtev / (G35). Še to bi rekla, da tako kot imamo te večere ob ognju, da je to otrokom izredno všeč in takrat se tudi radi izrazijo / (G36), nekaj povedo, tudi v krogu cele skupine / (G37). Presenetilo me je tudi to, da znajo vsi povedati o drugemu kar precej lepih stvari / (G38). To se mi zdi

ena taka res dobra zadeva – da ti tudi v drugih prepoznaš lepe stvari, ali pa kaj ti je všeč pri tem, kaj drugi zna. Tudi nastopanje / (G39). Nekaterim ljudem je še v službi težko nastopati in otroci res dobijo tu šanso in vsi so napredovali / (G40). Še Žan se je vključil v to.

TAJDA: Ali misliš da so napredovali v tem, da nastopajo?

MILENA: Ja, ja. Da nastopajo, da se izrazijo, da se jih nagovori, da vsak pove kako se počuti ipd. Pa tudi to, da je izrazil lastnosti, ki jih je opazil pri drugem. Ker so tudi o drugih morali govoriti. En večer smo imeli to, da si povedal kakšen vic ali nekaj iz svojega življenja, pa so tudi otroci povedali svoje osebne zgodbe. Tako vse dokazuje, da soustvarjamo varen prostor / (G41), kjer se lahko vsak izrazi in to v precej velikem krogu.

BERNARD: Ta občutek varnosti je res pomemben / (C17). Eno je imeti individualne odnose, drugo pa so odnosi v skupini. Janko je človek, ki pri marsikomu prebudi občutek varnosti / (C18) in neke pravičnosti / (C19). Seveda je pa tako, da je cel tabor kolektiv, velika skupina. Kolektiv je lahko tak, ali drugačen. Lahko je tak, da so ljudje odtujeni med seboj in delujejo bolj kot neka formalna skupina. Na primer v šoli je kolektiv. Ko je, na primer, neka proslava ob dnevu žena, vse poteka po nekem redu, programu, ko ljudje sledijo točkam programa v proslavi, kdo deklamira, kdo bo nastopil za njim ipd., po končani proslavi pa gredo kar hitro narazen. Na taborni situaciji pa je nekoliko drugače. V tej situaciji nastane kolektiv, ki temelji na nečem takem, kot bi rekel Bion, da se rodi neka skupna predpostavka zakaj smo tu in zakaj smo tu povezani in zakaj se dogaja to, da se širi podobna miselnost in podobna stališča. Bion pravi, da je lahko kolektiv tudi to, ko se združijo ljudje iz sovraštva do drugih kolektivov in aktivirajo veliko sovraštva in jeze zoper konkurenčno skupino. Na primer: Maribor igra proti Olimpiji. V skupini se sproži velika energija in je potrebno paziti, da ta energija ne bo preskočila kot iskra, ker bi se lahko zgodilo kaj hudega. No druga možnost pa je recimo veselica, kjer je glasba, kjer se malo pije, kjer smo vsi za to, da se veselimo in kakor da se poraja neka skupna predpostavka: »tukaj smo, ker se imamo vsi radi«. In čeprav nastane taka kolektivna predpostavka, nekateri spet postanejo tisti, ki lovijo kakšno naivno punco, ali se katera pohvali: »mene so vsi vabili na ples, desetkrat sem plesala, vsakokrat z drugim, ona pa je samo z enim plesala«. Takšna dinamika v kolektivu se hitro sprevrže v nekaj takšnega kot je igra na izločanje. Čeprav je skupna predpostavka, da se imamo vsi radi – ampak kdo so zdaj tisti, ki so res del tega jedra, kdo pa so tisti, ki se zraven »šlepajo« in se skušajo nekako notri vriniti. Tukaj na taboru je dejansko tako, da gre ta skupinska dinamika v začetku tako, kakor da ni veliko zaupanja, ni pa tudi veliko strahov. In ni veliko tega »onega se moraš bati, on bo špecal« – in iz tega počasi nastane nekaj takega kot so trenutki ob taborni televiziji. To je trenutek, ki potegne pozornost vseh. Eni nastopajo, Beba je zadovoljna, nekaj dobrega smo pripravili, dobro zgleda, dobro »laufa« vsi smo zadovoljni. Eni pa iz aktivnih preidejo v vlogo gledalca in nastane kolektiv, kjer prevladuje simpatija, prijateljstvo in to ni zgolj forma, ampak je resničnost / (C20). In zdaj, če je človek enkrat to doživel, potem je večja verjetnost, da bo vedel, kaj v življenju išče / (C21). Veliko ljudi je danes tu v Ljubljani, na primer tam pri Tromostovju in iščejo nekaj čarobnega. »Aha, lučke, aha, Janković je letos bolj segel v žep in več lučk je, fino«. »Kako čarobno, to moram fotografirati, da bom za vse večne čase ohranil v spominu.« Dostikrat je to stvar mene, s kom sem bil in stvar trenutnega razpoloženja. Istočasno je lahko ob meni na Tromostovju nekaj ljudi, ki si mislijo kako je lepo, da so eni tako srečni, eni pa smo tako ali tako nesrečni in nas to ne potegne. Tukaj (med nami) se zdi, kot da dosežemo to, da na trenutke za funkcionira ta kolektiv, ta skupina, skupnost, katere cilj je negovati prijateljske odnose, medsebojno simpatijo / (C22). V tej

situaciji potem vsi postanemo lepši. Celo tisti, ki so vzbujali pri mladostnikih kakor nezaupanje, da se lahko malo približajo.

TAJDA: Se pravi, če Vas prav razumem je učinek tabora tudi to, da jim daje nekakšen vzor po čemu bi v življenju hrepeneli, kaj bi si lahko želeli oziroma kakšne občutke dobijo?

BERNARD: Ja, izkušnjo kolektiva, ki deluje na osnovi in predpostavki prijateljstva, medsebojnih simpatij / (C23). To je izkušnja, nujno potrebna človeku, ko si ustvarja svojo družino / (C24). Pomembno je, da v snovanju svoje družine začuti, da je možno: »midva sva se dobila skupaj, dobila bova otroka, lahko se bova tudi med seboj dopolnjevala in podpirala«. V psihologiji ugotavljajo, gre za novejša spoznanja, da nastane nekaj takšnega kot intersubjektivnost. Posameznikova osebnostna struktura je pri tem nekaj med njim in osebo s katero je v tesnem odnosu. Med njima tako funkcionira nekaj takega, »da je notri ona, pa sem notri jaz, pa je tule še nekaj kar ni ne ona in ne jaz.« Neka intersubjektivnost. Tudi v skupini lahko nastane neka intersubjektivnost. Lahko pa nastane kot izraz nekega lažnega jaza, fasadnega jaza. »Mi smo Bežigradska gimnazija, mi smo najboljši«. V takem primeru nimaš občutka, da so oni med seboj zares povezani v nekem prijateljstvu, ampak bolj, da delujejo na osnovi »mi smo boljši od drugih«. Pri tem je v ospredju tekmovanje, zavidanje, ljubosumnost.

NIKA: Veliko ste že povedali, o čemer sem tudi jaz že razmišljala. Tudi jaz mislim, da je učinkov res veliko / (D26) in med drugim tudi to, da se med mnogimi razvijejo prijateljstva, ki res trajajo potem naprej / (D27). Mnogi med njimi imajo malo prijateljev, ali pa jih sploh nimajo. Vem, da so naši mladostniki ohranjali kontakte, tudi preko facebooka. Ostali so v stiku, kar pomeni, da so se res razvila prijateljstva med njimi. Dodala bi še, da mnogi med njimi dobijo tudi izkušnjo glede lastnega telesa, primarnih stvari, da se je potrebno umiti, da si je potrebno umiti zobe, da moramo vsi skrbeti za elementarno higieno / (D28), po drugi strani pa tudi mnogi med njimi dobijo tudi izkušnjo telesne bližine, tudi telesnih dotikov / (D29). Tudi sama sem imela to izkušnjo, da je bilo treba nekoga od otrok umiti ali kaj podobnega, da si se lahko ti, kot odrasel, temu otroku približal in da je on lahko tudi to sprejel. To, da se lahko približaš pri zelo intimnih opravilih / (D30). Nadalje menim, da je učinek taborov in drugih aktivnosti tudi to, kar so že pred menoj povedali drugi, da so mladostniki dobili neke pozitivne odrasle osebe, osebe, ki jim je mar za njih in jim lahko zaupajo / (D31). Med njimi so mnogi, ki nimajo takšnih izkušenj z odraslimi osebami, ampak so povsod obravnavani kot tisti, ki so čudni, ki so grdi, ki so drugačni, ki nagajajo. Tukaj pa se potem tudi srečajo v skupini z otroki, ki so na nek način različni od njih, ampak tudi podobni pri nekaterih stvareh / (D32). Pridejo v skupino, kjer ne izstopajo tako zelo kot izstopajo mogoče v njihovem vsakdanjem v življenju / (D33). To je ta povezanost, sprejetost in to, kar so že povedali drugi pred menoj / (D34).

BERNARD: Pa tudi učenje konstruktivne agresivnosti. Ker ni prepovedano, da ti jaz lahko odgovorim z jezo / (C25).

NIKA: Ja, definitivno / (D35).

MILENA: Meni je to zelo všeč. Na primer, v skupini imamo Patricijo, ki je malo posebna, ker ima Dawnov sindrom. Opazila sem, kako jo otroci v treh letih, kar sem del taborov, že drugače sprejemajo / (G42) in imajo drug odnos do drugačnosti, te njene specifičnosti / (G43). To se mi zdi en tak dober plus, sej je

življenjska realnost taka, da smo ljudje različni, takšni in drugačni, kakšni tudi s handicapom, a so tudi oni del nas, se z njimi družimo in nam lahko tudi oni veliko dajo / (G44).

BERNARD: Imam občutek, da se položaj Patricije na taboru precej spreminja / (C26). Sprva je bilo bolj tako, da je bila sprejeta v smislu: »saj jo pač moramo imeti radi, se z njo ukvarjati«. Potem vem, da so bili trenutki, ko je Urša postala malo vsiljiva. Recimo, na mene je kar pikirala: »boš prebral moj dnevnik, en fant mi je na stranišču hotel modrček odpet« in podobno. Takrat sem dobil vtis, da bi mi želela govoriti o spolnem napadu. Morda je Patricija res kaj takega tudi doživela in to poskuša prekvalificirat v dramo. Puncam se res vse sorte dogaja, fantje so pa zleht. Na tak način je šlo to skozi in na taboru ni bilo več veliko drame okrog tega. Letos, se mi zdi, pa je bila manj opažena in je bolj dihala s taborom. Manj je bilo čutiti tega, da je, ali osamljena, ali poskuša dobiti neko pozornost. Dajala je vtis, da se dobro počuti na taboru. Ne vem, če je to res, ali ni, a tisti en dan na taboru sem imel takšen občutek.

JANKO: Se strinjam.

BEBA: Jaz tudi. Še posebej, ker smo letos še bolj pazili na to, da jo čim bolj vključujemo v dinamiko tabora / (B40). Ostale otroke smo pogosto prigovarjali, naj jo vključijo zraven, razen če je ona sama izrazila željo, da ne bi. Njej je bilo že to pomembno, da je nekdo prišel in rekel »A greš igrat šah?« in je ona rekla »Ne, zdaj berem« / (B41). Ampak to je bilo že dovolj. Boljše, da je bilo to, kot pa da je nihče ne bi nič vprašal. Tako, da smo bili vsak dan pozorni, da nekdo stopi k njej, od teh otrok s katerimi se je dalo pogovoriti, da ni to neka zafrkancija, saj so lahko mladostniki včasih tudi kruti / (B42). Tako, da ja – si imel dober občutek, ker je tako res bilo – drugače.

NIKA: Še en zanimiv učinek se mi zdi, ali pa izkušnja teh otrok, da so začutili tudi to našo človečnost / (D36). To, da so nas videli tudi v vsem tem kar dan prinese. Da smo skupaj. Da so nas videli čisto tako v vsem tem, kar se nam dogaja / (D37).

JANKO: Da smo pristni / (F13).

NIKA: Da smo tudi mi imeli krize, da smo se tudi mi s kom skregali med odraslimi. Se mi zdi, da smo si v bistvu bolj podobni kot mogoče oni mislijo in imajo samo tisto predstavo, da je odrasel tisti, ki je popolnoma različen od njih / (D38).

BERNARD: In nima nobenih problemov / (C27).

NIKA: Točno to. Pa da je pri njemu vse super in pri njemu vse štima, pri meni pa je cel kaos. Se mi zdi, da ta 24 ur na dan prinese, da smo odprti / (D39). Precej več mask pade kot pa pri drugačnem srečevanju / (D40).

BERNARD: To je poseben pomen. Da so 24 ur na dan in več dni. Ne dva dni, ne vikend, ampak nekaj več / (C28).

BEBA: Po dveh dneh se da še kaj »zblefirati«, v celem tednu se pa res ne da. Ker enkrat ti počni (B43).

BERNARD: Ja, in se bolj odpre.

NIKA: Krize pridejo.

TATJANA: Zdaj sploh ne vem kaj bi še povedala. Mislim, da ste v glavnem že vse povedali.

TAJDA: Lahko poveš s čim se najbolj strinjaš?

TATJANA: Skupaj smo vseh 24 ur v dnevu / (E21). Zelo pomembno se mi zdi, da se tudi mi pokažemo takšni kakršni smo / (E22). Torej, da nismo perfektni na vseh področjih, ampak da smo nekje močnejši, nekje pa smo šibkejši, pa ni treba, da se za to ne spoštujemo / (E23). Nekateri otroci prepoznajo pri sebi tudi to, da imajo neka močna področja in da je dobro, da jih poznajo / (E24). Na taboru imajo veliko možnosti, da se najdejo na nekem svojem močnem področju / (E25) in da tistega, kar jim ne gre tako dobro ne usmerijo v negativno, ampak usmerijo svojo pozornost v svoje pozitivne lastnosti / (E26).

NIKA: Ja, to je zelo pomembno / (D41).

TATJANA: In to jim tudi mi lahko pokažemo, kar se mi zdi zelo pomembno. Zdi se mi, da če si vsak dan znaš reči, da si dober na enem področju, se ti življenje začne drugače odvijati. Bolje, kot da se nenehno v sebi nagovarjaš z: »O, pa sem to naredil narobe« in potem reagiraš kakor reagirajo ti otroci, ali pa so reagirali ti otroci v šoli, ko so se jim nagrmadile težave, ali reagirajo njihovi starši, ki so tudi v svojem življenju v krizi in morda tudi oni niso imeli pravih vzorcev. To se mi zdi zelo pomembno. Izmed mladostnikov bi izpostavila na primer Eriko, ki se je zelo spremenila / (E27). Zelo se je razvila / (E28). Jaz sem bila na taborih dvakrat in sem pri njej opazila veliko spremembo. Prav razcvetela se je.

TAJDA: Ali lahko to še malo bolj opišeš?

TATJANA: Sprva je bila zelo zadržana, zavrtta, z gledala je malo avtistična, se mi zdi, čeprav ne vem, če ima kako diagnozo. Tekom tabora pa je začela pripovedovati o sebi / (E29), ne skriva se več / (E30), družijo se z drugimi / (E31), pomagala je drugim otrokom, pri tem, kjer je ona dobra / (E32). Ker, na primer, dobro riše, je otrokom risala stvari, da so potem lahko barvali.

MILENA: Ja / (G45).

TATJANA: Vključila se je s svojimi močnimi področji / (E33). Jaz sem jo pa doživela še tako, da je sprejela sebe, svoje telo, sebe kot žensko / (E34). Zame je uganka, kakšne življenjske izkušnje ima za sabo. Ne vemo vsega, ampak se odpira.

NIKA: Verjetno so imeli tabori na Eriko učinek, zato še vedno hodi nanje / (D42).

BERNARD: Večkrat je imela vlogo črne ovce v družini / (C29).

NIKA IN TATJANA: Mhm, ja / (E35) / (D43).

TATJANA: Tudi pri Žanu opažam neverjetno spremembo, čeprav sem bila le dvakrat na taboru / (E36). Zdi se mi, da je k temu prispevalo tudi to, da opravlja stvari, ki mu ležijo / (E37). Da Janku pomaga ves čas z elektriko in temi zadevami in je res dober na tem področju.

JANKO: Pri teh stvareh je odličen / (F14).

TATJANA: Ja, odličen je, in tukaj se je našel.

BEBA: Ja, on je za televizijo razsvetljevalec in vse pripravi. Ima svojo funkcijo / (B44).

TATJANA: Lansko leto je bil tudi snemalec. Toda lansko leto je bil še umaknjen. Letos pa je bil »čisto notri« v dogajanju, začel se je smejati / (E38) in biti tudi duhovit / (E39), kar je prej skrival / (E40).

JOŠT: Glede pozitivnih učinkov taborov, se mi zdi, da je Žan neke vrste vzor / (A52).

TATJANA: Ja.

JOŠT: Zelo dobro se mi zdi, da se na taborih vsi mi dobro počutimo in se tudi pokažemo v neki pozitivni luči. Toda v roku enega tedna, dobijo mladostniki priložnost videt tudi naše napake / (A53). Vidijo lahko, na primer, ko se Lea včasih za brez veze dere. Vsak ima nekaj svojega.

TATJANA: Ja.

JOŠT: Vidijo naše napake, ampak, po moje, smo mi zanje ljudje, ki se jim zdijo zdravi in dobri / (A54). »Dober človek! Tak človek bi si mogoče tudi jaz želel biti.« V tem vidim priložnost, da si mladostnik reče »ta človek je tako v redu, pa tako dobro funkcionira, kljub temu da ima te napake, mogoče pa lahko tudi jaz.« / (A55) Zdi se mi, da so nenehno obremenjeni v šoli, pa doma, ker se doma njihove napake gleda kot na nekaj, kar je treba izničiti, če želijo veljati za dobre ljudi.

BERNARD: Tako, da bodo pozitivni.

TATJANA: Ja.

JOŠT: Tukaj pri nas pa vidijo, da smo lahko tudi z nekaterimi napakami, ki jih imamo in so kakšne celo precej velike, vseeno uspešni in v redu ljudje, takšni kakor bi si tudi oni želeli biti / (A56). Zdi se mi, da potem, na primer, Žan res dobi možnost se končno osredotočiti ne na to, da slabo piše, ampak na to, da odlično uredi razsvetljavo na taboru. Pa ne samo na plehek način, da jim damo možnost, da pokažejo svoje močne strani, ampak na bolj pristen in fundamentalen, pomenski način / (A57).

TATJANA: Konkreten, a ne / (E41).

BERNARD: Bolj izziv, a ne / (C30).

JOŠT: Kljub temu da imaš ti te svoje slabe lastnosti, kakor jih imamo vsi, ki jih vidiš tudi pri nas. Lahko še vedno narediš marsikaj iz sebe / (A58).

JANKO: Si vreden član skupnosti / (F15). Si svoje kompetence dal v korist skupnosti, da je ta boljša / (F16).

JOŠT: Ja, in ni nujno, da če se ne boš ti zdaj znebil teh svojih slabih stvari, da to pomeni, da ne boš nikoli mogel biti v redu človek, dober član družbe. Da tudi, če jih obdržiš, seveda je vedno dobro delat na nekih slabih stvareh, ampak da smo vsi ljudje, cela mavrica.

NIKA: Pa še to se mi zdi pomembno, da imajo izkušnjo vztrajanja / (D44). Mnogi med vami vztrajajo z njimi / (D45) in vztrajajo tudi oni na teh taborih / (D46). Žan, Erika, Patricija, to so dolgotrajni udeleženci taborov. Mogoče traja 7 let, da se zgodi, da se Erika razcveti, da se Žan razcveti, a do takrat vztrajate vi z njimi in vztrajajo tudi oni, ki vsako leto znova pridejo / (D47).

BERNARD: In to je tako kot se govori o specifični kulturi neke družine, o specifični kulturi nekega delovnega kolektiva. Tukaj nastaja specifična kultura ene skupine ljudi / (C31), okoli Janka in Bebe, ki organizirata in sodelujeta v tej skupnosti. In ta kultura se nekako postopoma bogati / (C32), ima več notranjih povezav / (C33), ima skupne spomine / (C34). Sociolog Luman je svoj čas razvil teorijo, s katero je poskusil vso sociologijo spraviti na temelj teorije informatike. Govoril je o skupni zgodovini, o pomenu mnogih informacij, ki se zakodirajo v celoto in pri tem čas teče naprej. Mi se spreminjamo in te informacije so naša zgodovina, naši skupni spomini, kakor naša identiteta / (C35). Menim, da tega ne moreš ponarediti, tako da bi ta proces naredil na hitro, na primer v pol leta / (C36). Ne, tako kakor v poljedelstvu mora stvar zoreti, da pride do neke stopnje. In tukaj je nekako podobno. Nekaj se mora razvijati, tekom let, kar je zelo pozitivna stvar / (C37).

JOŠT: Še na to sem pomislil, ko je Nika rekla, da se vračajo že leta in leta in vztrajajo. To je dober pokazatelj, da mi »vedno vsi norimo«, da je vedno nekaj novega. Nova služba, nov telefon, čeprav star še dela, nov avto, nenehno neka nova skupina, nekaj novega. Tu grem na eno novo izobraževanje, potem pa pustim to zadaj in grem na naslednjega, da bom še več, da bom na sebi gradil. Tako se mi zdi, da smo uspeli doseči nekaj, saj noben otrok ne bi šel sedemkrat na isti kraj v šolo v naravi. Noben otrok. Se naveliča. Drugič še, če mu je bilo prvič zelo všeč. Ali pa kolonije. Ampak tako dolgo? Mi smo uspeli doseči, da smo združili to varnost, da smo na istem prostoru in je nekaj utečenega s tem, da to novo, po čemur hrepenimo, smo spravili res na ta človeški nivo. Na ta medosebni nivo / (A59).

BERNARD: Vsak dan novi.

JOŠT: Ja. Tako da smo se znebili občutka, da bi morali nujno zamenjati prostor, da bi morali nujno zamenjati dogajanje / (A60).

BERNARD: Ja / (C38).

JOŠT: No, saj se vsako leto majhno drugačne stvari dogajajo, ampak v principu gremo vsako leto gor na sprehod v vasico na sladoled, v četrtek je supervizija in Edijeve delavnice ... To ostaja.

NIKA: To je samo okvir, a ne / (D48).

JOŠT: Če bi človek prebral program tabora, za sedem ali osem let nazaj, bi rekel, da je to dolgčas, da ne more sedem let zapored iti na ta program, ki se tako ponavlja. Ampak v resnici ...

BEBA: Ni niti enkrat enak.

JOŠT: Ravno to. Da smo uspeli spraviti s to energijo in s tem okoljem vse to, kar rabimo novega, to vznemirjenje, na dinamične medosebne odnose. Na to, kar se dogaja med nami / (A61). S tem smo hkrati pridobili tudi to, da gremo vsako sredo, vsako leto, gor v vas na sladoled in imamo vsako leto lov za zakladom in te stvari, ki so konstantne. Vse to nam da dodatno varnost / (A62).

MILENA: Ja, tudi otrokom / (G46).

JOŠT: Ja, seveda. Varnost, ki nas hkrati ne omejuje, ker je novo in vsakič na drugem nivoju, kar nas zadosti – na tem medosebnem.

JANKO: Pojem avtoritete je za družbo in za posameznika pomemben. Po moji oceni, dobijo otroci na taboru uporabno izkušnjo v zvezi s tem / (F17). Pogosto otrokom starši, ki so zanje v vsakem primeru avtoritete, na primer, nekaj rečejo in ko ga on vpraša zakaj, mu starš pogosto odgovori, zato ker sem jaz tako rekel. Starš na tak način nastopi kot avtoriteta, ki uveljavlja svojo moč, nastopi kot iracionalna avtoriteta, če uporabim teoretsko klasifikacijo. Na taboru pa poskušamo dajati otrokom izkušnjo druge vrste avtoritete, racionalno, ki temelji na pridobljenem zaupanju / (F18). Se pravi tisto, ki jo odrasli pridobi s tem, ko je z načinom svojega delovanja in udejstvovanja pridobil otrokovo zaupanje in ga otrok na osnovi tega sprejema kot avtoriteto / (F19). To je pomembna izkušnja, ki jo otroci lahko dobijo na taboru. Na tak način lahko gradijo svojo osebnost / (F20) in avtoriteto, ki temelji na razvoju osebnih kvalitete / (F21) in razvijajo odnose v katerih bodo ljudje pri njih cenili njihove kvalitete in ne le družbeno ali fizično moč / (F22). Na taboru imajo nekaj možnosti, da spoznajo to razliko / (F23). Drugo kar se mi zdi zelo pomembno za naše taborje, je občutek varnosti, ki ga poskušamo dati mladostnikom / (F24). Občutek varnosti je ena temeljnih človekovih potreb. Mnogi mladostniki nimajo občutka varne navezanosti, varne družinske skupnosti, ki bi jim dala osnovo za razvoj čvrste osebnosti, pozitivnih prepričanj ter produktivnih miselnih in vedenjskih vzorcev. Menim, da na taborih mnogi mladostniki dobijo nek nadomestek tega, kar niso dobili v družini – v smeri izkušnje varne navezanosti / (F25). Predpostavljam, da dobijo mladostniki občutek, da so ti odrasli ljudje, ki jih srečajo na taboru, zanje varni. Niso vedno udobni, a se jih da razumeti, saj so odprti in pristni v odnosih. Da se jih začutiti, saj so odprti za bližino z drugimi / (F26). Najdejo toplino / (F27) in razumevanje za druge / (F28). Za otroke, ki odrasčajo v drugačnem okolju, je taka izkušnja pomembna. Take izkušnje ni moč kjerkoli dobiti.

TAJDA: Kje? Imaš kakšen primer?

JANKO: Mladostniki, ki se vključujejo v naše aktivnosti imajo redko kazniva dejanja / (F29), ker so tudi z našo pomočjo razvili neke druge strategije v življenju s katerimi predelujejo svoje stiske / (F30). Pozitivni premiki se pri mnogih kažejo tudi na šolskem področju / (F31). Dober znak je tudi to, kar je rekel Jošt, ko kasneje srečujemo mladostnike, ki so se svoj čas udeleževali naših taborov. Sam sem pred kratkim v trgovini srečal enega teh mladostnikov, ki je pristopil do mene, me pozdravil in mi predstavil svojo punco. Mnogi mladostniki imajo v svoji skatlici spominov izkušnje s taborov, ki so jim bile v pomoč pri oblikovanju lastne identitete / (F32). V spominu nas hranijo kot osebe, ki jih lahko priključijo v spomin, ko jih potrebujejo.

BERNARD: Kot kakšne sorodnike.

JANKO: Ta mladostnik mi je z navdušenjem predstavil svojo punco, s katero si želi ustvariti družino in na posreden način sporočal »nekaj sem tam od teh ljudi dobil in to prinašam v novo skupnost«. Tako jaz to vidim – da so mladostniki nekaj dobili, kar jim je pomagalo, da so si kasneje bolje organizirali svoje življenje / (F33).

TAJDA: Milena, bi še kaj želela povedati o učinkih?

MILENA: Strinjam se z vsem kar so povedali, drugače sem pa povedala že vse kar sem imela v mislih.

TAJDA: Ali zaznavate, da mladostniki ta spoznanja, uvide, znanja uporabljajo v situacijah v svojem vsakdanjiku?

JOŠT: Ja, jaz bi rekel tako / (A63). Dober primer za to so posamezne družine, iz katerih so bili na naše taborne na različne načine vključeni sorojenci. Opazil sem, da so boljše kompetence razvili tisti, ki so bili dlje pri nas in z nami / (A64). To se mi zdi dober primer, saj prihajajo sorojenci iz enakega okolja in se pozna, če je bil starejši pri nas le kakšno leto, nekdo pa je prišel z osmimi leti in se potem več let vračal.

JANKO: Silvo, na primer, se je na taborih in v okviru naših drugih aktivnosti med letom, naučil igrati kitaro / (F34) in je kasneje igral v glasbeni skupini / (F35). To je direktno izhajalo iz tega kar je tukaj dobil. Ena študentka se je ukvarjala z njim in ga učila igrati kitaro, za njo pa še Edi in Jošt. Silvo je žal nesrečno umrl, sicer bi najbrž te pridobljene kompetence koristil še naprej v življenju.

TATJANA: Konkretno bi bilo tudi to, da se vključijo med prostovoljce na taboru / (E42).

JANKO: Ja, tudi Silvo se je želel vključiti kot prostovoljec / (F36). In sem ga počasi pripravljaj na to.

TATJANA: Potem včasih tudi starši poročajo, da tudi oni čutijo podporo tega tabora, kar je prav tako pomembno / (E43). Da tudi oni vstopijo v nek proces spreminjanja ob tem, ko se otrok spreminja / (E44).

BERNARD: Večkrat sem slišal, da mladostniki pripovedujejo doma duhovite zgodbe iz taborov, kar pritegne tudi njihove starše / (C39). Opaziti je bilo tudi, da so se posamezni mladostniki znali v šoli bolje soočiti s frustracijami / (C40). Kakor da so imeli manj treme in so lahko boljši ne glede na to, da mogoče niso imeli veliko več znanja, kot so ga imeli prejšnje leto. Lahko so bili uspešnejši zaradi večje frustracijske tolerance / (C41).

TATJANA: In manj so samoobtoževalni / (E45), če na primer, niso uspeli v šoli.

JANKO: In več samokontrole / (F37). Mladostnik z našo pomočjo večja sposobnost, da kontrolira svoje impulze, kar se vidi v šoli / (F38). To neredko slišim na različnih sestankih na šolah – da je lažje shajati oz. delati z njim / (F39).

BERNARD: Ne izstopa več / (C42).

JANKO: Ja, tako se da več dogovoriti z njim / (F40). Lažje ga je ustavljati, saj tudi sam sebe bolje razume, ker gremo skozi določene procese z njim na taboru. Mladostniki se na taboru enkrat, dvakrat, trikrat stepejo in potem o tem diskutiramo, se pogovarjamo in poskušamo razumeti zakaj se jim to dogaja / (F41). Naslednji dan, v podobni situaciji, lahko na osnovi tega rečeš: »tukaj na tej točki si bil ravno tam kot si bil včeraj, preden je prišlo do izbruha in zdaj lahko razmisliš ali boš udaril ali pa naredil kaj drugega.« Mladostniki imajo možnost evalvirati svojo izkustvo oziroma svoje vibracije, impulze / (F42).

BERNARD: Ja / (C43).

JANKO: Ja, tako, z izbruhi, on na primer nima nadzora nad tem. Zato smo tukaj z njim, se pogovarjamo in to predelujemo. On dobiva uvid v nekaj, kar prej ni imel. Boljši uvid v svoje vedenje / (F43). To je zelo pomembno.

TAJDA: Na kakšen način pristopate ali ste pristopali do mladih na taboru in delavnicah?

BEBA, JOŠT: Saj na to smo ti že odgovorili.

JANKO: Te odgovore smo že dobili, ja.

NIKA: Jaz bi še nekaj dodala. Povedala bi, da je tabor zagotovo pomembna priložnost, kakor bi rekla Gabi, da se vzpostavi nek delovni odnos / (D49). Pri tem mislim na pozicijo strokovnega delavca, ki je po taboru še naprej v stiku s temi otroki / (D50). Tabor je bil res izjemna priložnost za nadaljnjo delo s temi otroki / (D51). Mislim, da je to pri Janku neprecenljivo, pri njegovem delu.

JANKO: Ja, seveda / (F44).

BERNARD: Točno za to gre, kar praviš – za delovni odnos / (C44). Učitelji imajo velikokrat občutek, da morajo najprej vzpostaviti neko osnovno disciplino, potem delovni odnosi in za tem poučevanje in učenje. Za nas je delovni odnos nekaj drugega. Je prav to, s čemer se približamo tistemu področju, kjer je izvor njegovega (otrokovega) nemira. Mi tega nemira ne krotimo in ga ne omejujemo, ampak ga usmerjamo v nekaj, kjer bo za njega dobro, kar se pokaže kot dobro tudi v skupini / (C45). S tem povečamo verjetnost vpliva na mladostnikov latentni vir njegove notranje napetosti in povečamo verjetnost, da bo zmanjšal ta svoj nemir / (C46). Predpostavljamo, da bo začel mladostnik interpretirati sebe na način: »Pač, jaz sem tak človek, ki moram ves čas nekaj delati«, ali pa: »jaz povem naravnost ljudem« in podobno. Prej se je prepoznaval bolj kot nesramen ali predrzen, zdaj pa se prepozna bolj kot mladostnika, ki je iniciativen, dejaven in ni samo nemiren, ampak je oseba, ki sproža raznovrstne pobude, iniciative.

TAJDA: Kako ocenjujete reakcijo otrok na svoj pristop, na način kako pristopate?

BERNARD: Na vsakega od nas otroci malo drugače reagirajo / (C47). Tako kakor v družini. Malo drugače reagirajo na mamo, drugače na očeta. In tudi otroci so zelo raznoliki / (C48). Vsak je drugačen. In med nami doživljajo raznovrstne pobude, odzive in malo drugače reagirajo / (C49), kar je dobro za njihov razvoj.

JOŠT: Meni se zdi zelo dobra stvar, ki jo imamo to, da gremo, ko pride nekdo nov, od splošnega k specifičnemu, na način, da imamo predvsem dobro platformo splošnega sprejemanja, ki smo jo z mladostni ustvarili / (A65). Imamo odgovor na to kako mi pristopamo na njihove reakcije in predvsem odgovor, zakaj smo tako sproščeni in se tudi mi v končni fazi ne bojimo otrok, s katerimi se marsikdo boji delati / (A66). Mislim, da je bistvo v tej platformi. Mi vsi, odrasli in mladostniki, smo skupaj ustvarili tako dobro splošno platformo sprejemanja in reakcij in odzivov na reakcije, da smo se vsi skupaj zmožni dovolj sprostiti in si veliko dovoliti. Tudi, če je reakcija močna in negativna, se ne počutimo ogroženi in v nevarnosti, zato ker imamo tako trdno in močno platformo.

JANKO: Ali platformo misliš kot kultura odnosov?

JOŠT: Ja. In tako kot sem rekel – od splošnega k specifičnemu. Ko se priključi kak nov mladostnik, ki ga še ne poznamo, nam po navadi Janko pove le nekaj osnovnih dejstev o njem. In čeprav tega mladostnika še ne poznamo, imamo tako dobro platformo sprejemanja, vključevanja v našo skupnost, da se v bistvu pri njem že takoj vzpostavi nekaj, kar vzpodbudi njegov občutek varnosti. Po moje vzpostavimo na taboru splošno okolje, ki je varno za vse nas, da se tudi mi ne bojimo kako se bo mladostnik odzval na naš pristop. Tako si lahko dovolimo malo več.

JANKO: To, kako se mi odrasli obnašamo med seboj, je indikator tega kar lahko otroci pričakujejo od nas – kako se bomo vedli do njih. Mislim, da gre pri tem, če prav razumem tvojo besedo platforma, za vzorce in način kako se vedemo odrasli med seboj. Zdi se mi, da smo v glavnem kar v stanju, da smo v redu med seboj in imamo med seboj dober, pošten in odkrit odnos. Zdi se mi, da kot znamo odrasli ravnati drug z drugim, bomo znali tudi z mladostniki, ki vidijo za kakšne odnose gre in če jim je to všeč, si želijo biti tudi sami v takšnem odnosu / (F45).

TATJANA: Še nekaj se mi zdi zelo pomembno. Zaključek tabora, ko vsak za vsakega napiše nekaj dobrega / (E46). Na teh listih je veliko napisanega o tem, kaj vidimo dobrega drug pri drugem. To se mi zdi dober zaključek tabora, ker s tem vsak odnesejo domov kar mu nekaj pomeni / (E47). Mladostniki so velikokrat presenečeni kar jim drugi napišemo. Po tem kaj napišejo oni, pa se vidi, kaj so (mladostniki) vzeli od nas / (E48), zato, ker tisto, kar napišejo za nas, je tisto, kar so oni opazili in vzeli s sabo. Tako lahko vidiš, kaj so otroci od tebe pobrali, kaj so opazili pri tebi, ko prebere vsak sam.

NIKA: Jaz to knjižico še vedno hranim.

BEBA: Jaz tudi. Glede reakcij, kar je tvoje vprašanje, pa sem želela reči, da je zanimivo, da že po drugem dnevu opažam, da otroci ugotovijo za katero potrebo, željo, ali nalogo, se na koga obračajo / (B45).

NIKA: Ja, pa res / (D52)!

BEBA: Meni je to fenomenalno, ker točno vedo do koga mora iti na primer za orodje, h komu, če se je kdo polulal, komu če se želijo pocrkljati, komu se zaupati, ker ji je, na primer, ena od punc rekla, da je grda, h komu glede zdravil, pa obliž in masiranje in tako dalje. To je res in to tako hitro ugotovijo.

JOŠT: Še mi včasih ne vemo, ko oni že vedo, v čemu je kdo najboljši / (A67).

BERNARD: Za kaj smo posvečeni (C50).

NIKA: Zdi se mi, da čisto vsak mladostnik najde način, da pritegne pozornost / (D53). Eni rabijo malo dlje, eni malo manj / (D54), ampak vsak se v končni fazi odloči in si jo vzame od ljudi tam.

BEBA: Ja.

MILENA: Tudi mi med sabo imamo to svobodo. Saj na taboru ni tako, da ima v tem smislu vsak nekdo določeno vlogo in nekdo drugačno, ampak vse to svobodno teče / (G47). Zjutraj (sestane) imamo tisti okvir, ki si ga postavimo in se mi zdi, da se tudi mi razvijamo kot osebe / (G48), čeprav ne vem, če ravno tukaj to zraven spada, ampak jaz tako čutim. Zdi se mi, da tudi otroci to začutijo.

JANKO: To zelo dobro zraven spada / (F46) in se sliši kot kompliment.

BERNARD: Spada, spada, ja / (C51).

MILENA: Jaz za sebe res lahko rečem, da se počutim svobodno in lahko prevzemam kakršnekoli zadolžitve.

JANKO: S tem vzdušjem ti daš začutiti povabilo mladostniku v nekaj, kar si bo morda zaželel tudi zase. Zato te bo gledal, kako ti to delaš. To se mi zdi zanj pomembno učenje / (F47).

MILENA: Ja, res / (G49).

TAJDA: Ali menite, da imate vsa ustrezna znanja za delo prostovoljca na taboru?

BERNARD: Še ne / (C52).

BEBA: Ne / (B46).

NIKA: Ne / (D45). Pa tudi, če jih profesor Bernard Stritih nima, jih tudi mi nimamo.

BEBA: Po mojem mnenju jih še celo življenje nimaš / (B47).

TAJDA: Ali bi želeli ta znanja, ki vam manjkajo, da se vključijo v pripravo na tabor?

BEBA: Saj se mi skozi pripravljamo na tabor / (B48).

MILENA: Ja / (G50).

TAJDA: Ima kdo še kakšno idejo, predlog? Bi želel kdo še karkoli dodati?

VSI: /

TAJDA: Jaz bi se vam vsem zahvalila, da ste prišli na srečanje in za dragocene prispevke, ki mi bodo pomagali pri diplomskem delu.

11.3 ODPRTO KODIRANJE

Zapo- redna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkate- gorija	Tema
A1	2005 je bil v okviru te projektne skupine organiziran prvi tabor v dolini Dragonje in od takrat sem bil na vsakem.	Dvanajst let	Število let udeležbe tabora	/	Število let
B1	Jaz sem Beba in na tabor hodim deset let in upam da bom šla še na kakšnega.	Deset let	Število let udeležbe tabora	/	Število let
C1	Jaz sem Bernard in na tabore hodim že od nekdaj. Ne vem če nisem bil na vseh. Prej sem vodil tabore skoraj 40 let, ampak malo daljše, enomesečne.	Več kot 40 let	Število let udeležbe tabora	/	Število let
D1	Na taboru sem bila prvič kakšnih 8 let nazaj in sem bila nato aktivna v programu dve, morda tri leta.	Dve ali tri leta	Število let udeležbe tabora	/	Število let
E1	Do sedaj sem se udeležila dveh taborov.	Dve leti	Število let udeležbe tabora	/	Število let
F1	Prvič sem bil na taboru leta 1985, v okviru projektne skupine, ki jo je vodil Bernard Stritih. S to skupino sem nato, kot študent prostovoljec, hodil na tabore štiri leta.	Štiri leta	Število let udeležbe tabora	/	Število let
F2	Pred petnajstimi leti sem dve ali tri leta sodeloval s sodelavkama Ireno in Marto.	Dva ali tri leta	Število let udeležbe tabora	/	Število let
F3	Leta 2005 smo začeli z organizacijo taborov v dolini reke Dragonje, ki še vedno potekajo.	Dvanajst let	Število let organizacije tabora	/	Število let
A2	Ko sem začel hoditi na te tabore, sem bil star 12 let, tako da so se cilji skozi leta precej spremenili.	Skozi leta, skozi odraščanje	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji

A3	... čeprav ne toliko spreminjali, kot zoreli skozi leta z izkušnjam, ki smo jih pridobivali.	Skozi izkušnje pridobljene z leti	Zorenje ciljev	Različnost ciljev	Cilji
A4	Jaz sem vedno čutil te tabore zelo osebno, kot moj cilj.	Tabor kot osebni cilj	Osebni cilj	Različnost ciljev	Cilji
A5	Rad grem tja in vedno sem se tam dobro imel.	Dobro imeti	Dober občutek	/	Doživljanje tabora
A6	Torej sem vedno izhajal iz tega, da se tudi sam dobro počutim v skupini.	Izhajanje iz lastnega dobrega počutja	Pozitiven občutek	Način delovanja	Pristop
A7	Menim, da je cilj naših taborov, v veliki meri predvsem to, da gremo tja in se preprosto en teden dobro imamo – ampak ne samo, da se dobro imamo v smislu zabave, pač pa, da skupaj živimo kvalitetno življenje.	Skupaj živimo kvalitetno življenje	Kvalitetno preživet čas	Kvalitetno življenje	Cilji
A8	... in odrasli dajemo s svojim življenjem zgled mladostnikom.	Dajanje zgleda mladostnikom	Zgled	Kvalitetno življenje	Cilji
A9	Poleg tega cilja pa je še mnogo ciljev, ki se vzpostavljajo sproti.	Sproti vzpostavljeni cilji	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
A10	... in so odvisni od tega, čemu se v določenem obdobju bolj posvečamo.	Odvisnost ciljev od posvečanja primerom	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
A11	... slednje je odvisno od tega kakšni mladostniki se tabora udeležijo.	Odvisnost ciljev od udeleženi mlado stnikov	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
A12	Kakšno leto se bolj ukvarjamo s tem, kako učiti mladostnike postavljanja meja.	Postavljanje meja	Učenje	Kvalitetno življenje	Cilji
A13	... na način da uporabimo sebe kot vzor do katerih meja je primerno iti in kje se je primerno ustaviti, ter zakaj.	Uporabljanje sebe za vzor / doseganje ciljev	Zgled	Način delovanja	Pristop
A14	Kakšno leto pa je lahko fokusna dinamika čisto	Osredotočenost je lahko	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji

	nekje drugje.	vsako leto drugje			
A15	Splošni cilji pa ostajajo znotraj tega: kvaliteten zgled nekega življenja.	Kvaliteten zgled življenja	Zgled	Kvalitetno življenje	Cilji
A16	... začutil sem, da ti otroci niso samo tam z nami.	Več kot le druženje	Nekaj več	/	Doživljanje tabora
A17	Ti otroci gredo naprej v svoja življenja, toda izkušnja tabora gre z njimi oz. jim ostane.	Izkušnja tabora ostane posameznikom v nadaljnjem življenju	Učinek na vse udeležene	Različni učinki	Učinek
A18	Vsaj po mojih izkušnjah vidim, da je to neka taka skupna točka, ki jo vsi imamo.	Izkušnja tabora je skupna točka vsem	Skupna točka	/	Doživljanje tabora
A19	... in jo vsi cenimo.	Cenjenje tabora	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok
A20	... ter nam tudi ostane.	Tabor ostane v dobrem spominu	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok
A21	In tukaj se mi zdi, da očitno nekaj delamo prav.	Očitno nekaj delamo prav	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
A22	očitno neke cilje dobro izpolnjujemo.	Neke cilje se dobro izpolnjuje	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
B2	Moj cilj od začetka, prva leta, ko sem se začela udeleževati taborov, je bil prvenstveno v tem, kako bom čim bolj kvalitetno realizirala projekt, ki sem si ga zadala preko ustvarjalnih delavnic.	Čim bolj kvalitetno realizirane ustvarjalne delavnice	Kvalitetne delavnice	Kvalitetno življenje	Cilji
B3	Potem pa se je začelo iz leta v leto spreminjati.	Spreminjanje ciljev skozi leta	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
B4	... in širiti na različna področja	Širjenje ciljev na različna področja	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
B5	Ni bilo več stroge meje med tem mojim udejstvovanjem, zaradi česar sem bila profesionalno tam in	Brisanje mej med profesionalnim in osebnim udejstvovanjem	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop

	med vsem mojim ostalim udejstvovanjem na taboru.	em			
B6	Vrstile so se nove in nove aktivnosti, ki sem jih vodila, ali v njih sodelovala: taborna televizijo, režija, sodelovanje v celotni organizaciji tabora ipd.	Skozi leta se je vodenje aktivnosti širilo	Širša udeležnost	Način delovanja	Pristop
B7	Z leti sem ugotovila, da sem vse bolj polno udeležena povsod.	Udeležnost na več področjih	Širša udeležnost	Način delovanja	Pristop
B8	Fajn se mi zdi, da te mladostniki srečajo nekje na ulici, ali kjerkoli že, kot je, npr., maloprej omenil Jošt, in te z nekim posebnim navdušenjem ogovorijo.	Tabor ostane v dobrem spominu	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok
B9	Mladostniki ustvarjajo.	Ustvarjanje mladostnikov	Kvaliteten čas	Kvaliteten odnos	Cilji
B10	... poznajo nove tehnike, nove materiale.	Spoznanje mladostnikov z novimi tehnikami in materiali	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
B11	Improvizirajo.	Improvizacij a mladostnikov	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
B12	... se učijo novih spretnosti, ki jih sicer ne poznajo iz svojega vsakodnevne življenja, oziroma se z njimi ne srečujejo.	Učenje novih spretnosti	Učenje	Kvalitetno življenje	Cilji
C2	Ti cilji niso sledili ne principom avtoritarne niti permissivne vzgoje, pač pa so bili bolj podvrženi potrebam sobivanja, kjer se stvari dogajajo po dogovoru in sposobnostih.	Cilji podvrženi potrebam sobivanja	Spreminjajoči se cilji	Različnost ciljev	Cilji
C3	Cilji so bili taki, nekako, kakor vzpostaviti nek osnoven red.	Vzpostavitev osnovnega redu	Red	Kvaliteten odnos	Cilji
C4	Tako, da vsi mladostniki sodelujejo pri izvajanju nalog.	Sodelovanje mladostnikov pri izvedbi	Sodelovanje	Kvaliteten odnos	Cilji

		nalog			
C5	To se mi je zdelo zelo pomembno – da tudi mladostniki delajo nekaj, kar prispeva k skupnosti.	Mladostniki prispevajo k skupnosti	Sodelovanje	Kvaliteten odnos	Cilji
C6	Izhajali smo s stališča, če mladostnik nečesa ne zna, se bo tega morda naučil.	Mladostnik se lahko stvari, ki jih ne zna, nauči	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
C7	Tako bo lahko tudi spoštoval tiste, ki znajo več.	Spoštovanje tistih, ki znajo več.	Spoštovanje	Kvaliteten odnos	Cilji
C8	Vodilo nam ni bilo discipliniranje, ampak tovarštvo, »fair play«.	»Fair play«	Pravičnost	Kvaliteten odnos	Cilji
C9	Na vodjih tabora je velika odgovornost.	Odgovornost vodij	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
C10	... pomembno, da se (vodje tabora) učijo odgovornost sprejeti.	Sprejemanje odgovornosti vodij	Potrebno znanje	Način delovanja	Pristop
C11	pomembno, da se (vodje tabora) učijo nalogo na primeren način speljati.	Naloge speljane na primeren način	Strokovno znanje	Način delovanja	Pristop
C12	Med tem ko se mularija uči spoštovati meje.	Učenje spoštovanja meja	Učenje	Kvalitetno življenje	Cilji
C13	Cilj tabora pa je, da bi med njimi vendarle prevladovali odnosi v smislu »fair play«.	Odnosi v smislu »fair play«	Pravičnost	Kvaliteten odnos	Cilji
C14	Na odraslih pa je, da jih učijo kako do tega priti.	Odrasli morajo naučiti	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
D2	Na nek način se mi prepleta, ko govorim o osebnih ciljih in ciljih tabora.	Prepletanje osebnih ciljev in ciljev tabora	Prepletanje ciljev	Različnost ciljev	Cilji
D3	Jaz sem videla tabor kot priložnost, kot zelo usmerjeno priložnost za te otroke.	Priložnost za otroke	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
D4	Šlo je za skupno sobivanje, ki je drugačno, kot so ga ti otroci imeli v srečevanju na Centru.	Sobivanje, ki je drugačno od srečanj na CSD	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop
D5	Tabor poteka 24 ur na dan.	24 ur	/	Specifika pristopa	Pristop

D6	... in se odvija v okviru skupnega življenja.	Skupno življenje	/	Specifika pristopa	Pristop
D7	to pa ustvarja neko skupno dinamiko.	Ustvarjanje dinamike	Dinamika	Način delovanja	Pristop
D8	To prinese mladostnikom izkušnjo, ki je zelo drugačna od njihovih predhodnih in je v svojem okolju ne morejo dobiti..	Drugačna izkušnja	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
D9	Znotraj te dinamične izkušnje, jim je moč pokazati neke drugačne vzorce, kot so jih navajeni doma.	Drugačni vzorci	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
D10	Na nek način je to bivanje na taboru podobno družini, saj se tam razvije podobna dinamika.	Dinamika podobna kot v družini	Dinamika	Način delovanja	Pristop
C15	Ker je 24 ur.	24 ur	/	Specifika pristopa	Pristop
D11	Ravno zaradi tega, ker smo prisiljeni v to, a po drugi strani so bili naši odzivi, naša ravnanja in naše oblike intervencije drugačne, kot te, ki so bile doma.	Drugačno ravnanje kot doma	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
D12	Predvsem pa se mi zdi, da so bile premišljeno usmerjane.	Reakcije so premišljeno usmerjene	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
D13	Veliko smo se pogovarjali o njih.	O reakcijah se veliko pogovarja	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
D14	... in poskušali v danih situacijah tem otrokom pokazati kako bolje speljati določeno situacijo.	Otrokom se pokaže kako bolje speljati določeno situacijo	Zgled	Način delovanja	Pristop
D15	Poleg tega pa mislim, da so cilji tudi, da se otroci počutijo v neki skupnosti dobro.	Dobro počutje otrok v skupnosti	Dobro počutje	Kvaliteten odnos	Cilji
D16	... ker velikokrat te izkušnje znotraj svojega vsakdanjega življenja nimajo.	Dobro počutje v skupnosti je pomembno, ker tega v vsakdanjiku nimajo	Odsotnost dobrega počutja v vsakdanjem življenju	Neprijetno počutje	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora

D17	Na taboru so obkroženi z otroki, ki se srečujejo s podobnimi izzivi v življenju, kot se sami.	Ljudje s podobnimi izzivi v življenju	Podobnost med otroki	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
D18	Hkrati pa se mi zdi pomembno tudi to, da gre na taborih za izkušnjo življenja v naravi.	Narava	/	Specifika pristopa	Pristop
D19	brez mobilcev, interneta in vseh ostalih distraktorjev, kar spet prinese specifično dinamiko.	Izkušnja brez distraktorjev	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
D20	Ker ni toliko motilcev, ki bi odvrčali pozornost drugam, je ta usmerjena ljudem in dinamiki, ki se odvija na taboru.	Usmerjena pozornost na ljudi	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
D21	Na eni strani so oni in na drugi strani smo mi – prisiljen, da preživimo drug z drugim.	Prisila biti drug z drugim	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop
D22	Kaj je moj osebni cilj, na prvem taboru nisem vedela.	Prvič nisem vedela kaj je moj osebni cilj	Osebni cilj	Različnost ciljev	Cilji
D23	Drugič mi je bilo že bolj jasno in je bilo že več tega »dajmo skupaj zdržati«.	Drugič mi je bil cilj bolj jasen	Zorenje ciljev	Različnost ciljev	Cilji
D24	Pri tem je pomembno, koliko znanja in veščin imaš, da spelješ tabor s temi otroki tako, da vsi nekaj odnesemo od njega.	Znanje in veščine pomembni za učinek tabora	Potrebno znanje	Način delovanja	Pristop
D25	Vedno je bil odziv teh otrok tak, da so se imeli super, pa čeprav so se vmes stepili, se prepirali, smo se kregali drug na drugega – toda na koncu je bilo res super.	Vedno se imeti super	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok
E2	Do sedaj je bilo že skoraj vse povedano in strinjam se s tem, kar je bilo povedano.	Strinjanje s povedanim.	/	/	Cilji

E3	Zdi se mi zelo pomembno, da imajo otroci možnost počitnikovanja.	Tabor kot možnost počitnikovanja za otroke	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
E4	Pomembne so predvsem nove izkušnje.	Nove izkušnje	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
E5	Da dobijo druge vzorce vedenja.	Drugi vzorci vedenja	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
E6	Da spoznajo drugačne načine.	Spoznavanje drugačnih načinov	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
E7	Da spoznajo drugačne ljudi.	Spoznavanje drugačnih ljudi	Priložnost	Kvalitetno življenje	Cilji
E8	Da se učijo malo drugačne komunikacije, kot so je vajeni.	Učenje drugačne komunikacije, kot so je navajeni	Učenje	Kvalitetno življenje	Cilji
E9	Pa tudi, da pridobijo določene veščine.	Pridobivanje določenih veščin.	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
E10	In predvsem, da se prepoznajo v čem so dobri.	V čem so dobri	Prepoznavanje lastnih kvalitet	Kvalitetno življenje	Cilji
E11	Da prepoznajo svoja dobra področja.	Dobra področja	Prepoznavanje lastnih kvalitet	Kvalitetno življenje	Cilji
E12	In da se naučijo ravnati v določenih situacijah.	Učenje ravnanja v določenih situacijah	Učenje	Kvalitetno življenje	Cilji
E13	V življenju so vedno tudi situacije v katerih se aktivirajo močni strahovi ipd. Kakorkoli že, da spoznajo tudi drugačne načine reagiranja.	Spoznanje drugačnih načinov reagiranja	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
E14	Pomembno se mi zdi tudi, da so v naravi.	Biti v naravi	Kvaliteten čas	Kvaliteten odnos	Cilji
E15	Da spreminjajo odnos do narave.	Spreminjanje odnosa do narave	Nova znanja	Kvalitetno življenje	Cilji
E16	Pa tudi pri odraslih gre za to, da ustvarjajo neke skupnosti.	Ustvarjanje skupnosti	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop
E17	Zdi se mi pomembno	Skupnost v	Spoštovanje	Kvaliteten	Cilji

	ustvarjati skupnosti, v katerih je spoštovanje med vsemi prisotnimi.	kateri je med vsemi prisotnimi spoštovanje		odnos	
E18	Večina otrok, ki se udeležuje naših taborov, živi v drugačnih razmerah.	Otroci živijo v drugačnih razmerah	Življenje v drugačnih razmerah	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
E19	Večina otrok, ki se udeležuje naših taborov, živi z drugačnim načinom komunikacije.	Otroci živijo z drugačnim načinom komunikacije	Življenje v drugačnih razmerah	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
E20	Večina otrok, ki se udeležuje naših taborov, živi z drugačnim načinom reagiranja.	Otroci živijo z drugačnim načinom reagiranja	Življenje v drugačnih razmerah	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
F4	Glede ciljev taborov težko natančno rečem.	Cilje je težko natančno opredeliti	Nedefiniranost	Različnost ciljev	Cilji
F5	Imel sem idejo kaj in kako pomagati mladim v težavah, kako ustvariti situacije, v katerih lahko mladostniki spreminjajo svoje vedenjske vzorce.	Ideja kako priti do spreminjanja vedenjskih vzorcev mladostnikov	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
F6	... spreminjajo prepričanja.	Ideja kako priti do spreminjanja prepričanj mladostnikov	Premišljeno ravnanje	Kvalitetno življenje	Cilji
F7	... spreminjajo vrednote ipd.	Ideja kako priti do spreminjanja vrednost mladostnikov	Premišljeno ravnanje	Kvalitetno življenje	Cilji
F8	Sam zase pa imam seveda cilj, da ima to kar počnem pri opravljanju svojega poklica, smisel in učinek.	Cilj, da ima delo smisel in učinek	Osebni cilj	Različnost ciljev	Cilji
G1	Jaz sem Milena, na taboru sem zdaj že tretje leto.	Tri leta udeleženka na taboru	/	/	Število let
G2	Za cilj bi rekla to, kar sta že povedala Janko in Tatjana – da se na	Srečanje s toplino	Dobro počutje	Kvaliteten odnos	Cilji

	taboru nekateri otroci najbrž prvič srečajo z neko toplino.				
G3	... s sprejemanjem.	Srečanje s sprejemanjem	Dobro počutje	Kvaliteten odnos	Cilji
G4	Na taboru namreč vse otroke sprejmemo, ne glede na to, kako delujejo oziroma, kakšne poglede imajo.	Sprejemanje posameznika ne glede na njegove delovanje in poglede	Sprejemanje	Spoštljiv odnos	Pristop
G5	V bistvu se vsakemu posebej poskušamo približati.	Približati se vsakemu posebej	Vključitev vseh	Kvaliteten odnos	Cilji
G6	Pomembno zanje se mi zdi tudi to, da je na taboru več generacij.	Več generacij	Raznoliki ljudje	Način delovanja	Pristop
G7	Delavnice zelo pripomorejo k doseganju ciljev tabora, saj potekajo že ves čas med letom in jih otroci radi obiskujejo.	Delavnice kot pomoč k doseganju ciljev	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
G8	Menim, da je za otroke pomembno, da jih pocrkamo, jih objamemo,	Pomembno, da se otroke pocrkajo, jih objame, da občutek sprejetosti.	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
G9	Pomembno, da jim damo občutek sprejetosti.	Otrokom da občutek sprejetosti	Sprejemanje	Spoštljiv odnos	Pristop
G10	In od vas, mladih prostovoljcev, dobijo še nekaj s čimer vas drugače dojemajo.	Mlade dojemajo drugače	Različno dožemanje različnih odraslih	Raznolikost	Reakcija otrok
G11	Od vsakega od nas nekaj dobijo.	Otroci in mladostniki od vsakega nekaj dobijo	Vsak odrasel da nekaj (drugega)	Raznolikost	Reakcija otrok
G12	... in se na svoj način odzivajo na vsakega od nas.	Otroci in mladostniki se drugače odzivajo na vsakega	Različno dožemanje različnih odraslih	Raznolikost	Reakcija otrok
G13	Pomembno je tudi, da smo moški in ženske, da dobijo oba aspekta.	Moški in ženske	Raznoliki ljudje	Način delovanja	Pristop

G14	Gre za nek svoj način, da se tudi med seboj pocrkljajo.	Med seboj pocrkljati	Medsebojni odnos	Globlji odnos	Reakcija otrok
G15	Gre za drug način odnosa.	Drug način odnosa	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
G16	Ne glede na različne reakcije, se vsakemu otroku prisluhne.	Vsakemu se prisluhne	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G17	Recimo, ko imamo mi odrasli vsako jutro na taboru sestanek, sproti spremljamo to dogajanje.	Spremljanje dogajanja sproti, vsako jutro	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G18	in o vsakemu otroku, ki »ven izpade«, se pogovorimo.	Pogovor o otrocih, ki »ven izpadejo«	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G19	Pogovorimo se kdo bo pristopil do njega.	Pogovor o tem, kdo bo pristopil do posameznika	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
G20	Pogovorimo se kako bo pristopil.	Pogovor o načinu pristopa	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
G21	... in predvsem, da res pristopimo k vsakemu otroku, da ni nobeden prezrt.	Nobenega otroka se ne prezre	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G22	Mogoče se v šoli v naravi lahko eni otroci kar malo zgubijo ali pa gredo bolj po robu, se recimo bolj ob strani držijo. Tukaj pa te bolj opazimo.	Opazi otroke, ki so v vsakdanjih življenjih bolj na robu	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G23	... se jim pridružimo.	Pridružiti se otrokom, ki so bolj na robu	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G24	in jih vključimo.	Vključi se otroke, ki so bolj na robu	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
G25	Zato smo imeli tudi že primere, ko so otroci želeli domov, pa smo jih vključili v dejavnosti in so bili na koncu vsi radi z nami in so šli težko domov in so bili veseli, da so bili na taboru.	Vsi so udeleženi od začetka do konca	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok

G26	Ja tudi narava.	Narava	/	Specifika pristopa	Pristop
G27	To je meni fascinantno. Prvič na taboru mi je bilo, kot da bi bila na drugem planetu.	Izjemen občutek v naravi	Dober občutek	/	Doživljanje tabora
G28	Zdi se mi, da to sprosti tudi otroke.	Narava sprošča udeležence	Sprostitev	Pozitivni občutki	Učinek
G29	Ko prestopiš v tako okolje lahko tudi malo pozabiš tisti del sebe, kjer so problemi.	Okolje preusmeri pozornost iz problemov	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
G30	ali jih tam na novo doživiš, na malo drugačen način.	Zaradi okolja oseba svoje probleme vidi drugače	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
G31	k čemur jih tudi spodbujamo.	Spodbujanje otrok in mladostnikov k raznolikim odnosom do problemov	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
A23	Ko srečam koga od mladih, ki so bili včasih z nami na taborih, bolj vidim to razliko kakor s temi, ki so še vedno z nami.	Učinek bolj zaznaven pri mladih, ki so hodili včasih na tabore	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
A24	Mi jim res pustimo, da nam skoraj karkoli naredijo, ali rečejo.	Pustiti, da mladostniki skoraj karkoli naredijo ali rečejo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
A25	Jih ne zaustavljamo na nespoštljiv način.	Otrok se ne zaustavlja na nespoštljiv način	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
A26	Menim, da nas ravno zato zares poslušajo.	Zaradi spoštovanja posamezniki poslušajo	Spoštovanje	Globlji odnos	Reakcija otrok
A27	Nas pa poslušajo, zato ker ne pridemo pa ne rečemo »puf«, ampak z njimi živimo na taboru.	Poslušajo	Upoštevanje	Globlji odnos	Reakcija otrok
A28	... gremo čez iste stvari. Lupimo isti krompir, spimo na istih dilah.	Na taboru gremo čez iste stvari	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop

A29	Njihovo zaupanje dobimo počasi.	Zaupanje se dobiva počasi	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek
A30	Počasi pa nam uspe vzpostaviti zaupanje in izkušnje kažejo, da smo pri tem uspešni skoraj v vseh primerih.	100% uspešnost pri vzpostavitvi zaupanja	Vzpostavitev zaupanja	Spoštljiv odnos	Pristop
A31	Z vsemi mladostniki, ki ostanejo na enem, dveh, treh taborih, dosežemo to raven zaupanja, te nehinavščine oz. pristnosti in to se mi zdi, če govorimo o učinkih, zelo velik učinek.	Doseganje pristnosti	Pristnost	Pozitivni občutki	Učinek
A32	Mi smo odrasli ljudje, ki nas spoštujejo in nas poslušajo zato ker smo jim dokazali, da nismo hinavski.	Spoštovanje zaradi nehinavskosti	Spoštovanje	Globlji odnos	Reakcija otrok
A33	Jaz vidim v tem glavni učinek tabora. Ta se vidi v toplini, ki se sproži, ko srečaš nekoga, ki je bil deset let nazaj na taboru.	Toplina ob srečanju po taboru	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
A34	Pedagoški učinek je to, da smo mi v resnici za njih nekakšne avtoritete, ki nas upoštevajo zato, ker so se oni za to odločili.	Avtoriteta, ki jo mladostniki upoštevajo, ker so se tako odločili	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
A35	Dopustimo jim veliko večjo svobodo, da nas poslušajo, kot jo po navadi dobijo od odraslih.	Večja svoboda mladostnikov	Sprostitev	Pozitivni občutki	Učinek
A36	Jaz mislim da stvar raste.	Rast	Rast učinkov	Različni učinki	Učinek
A37	Pri vsakem posebej raste.	Pri vsakem posebej rast učinkov	Rast učinkov	Različni učinki	Učinek
A38	Kakor je rekla Milena, je bilo že velikokrat: »hočem domov«, »kriza«, ampak mi nismo nikoli nobenega mladostnika kazensko poslali domov, niti, ker bi on to hotel, saj so se vselej odločili ostati do konca.	Vsi so udeleženi od začetka do konca	Zadovoljstvo z izkušnjo tabora	/	Reakcija otrok

A39	Vedno pa smo vložili vse kar smo lahko, da smo jim dali vso svobodo.	Vložili vse, da so udeleženci imeli svobodo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
A40	... in hkrati podporo.	Vložili vse, da so udeleženci imeli podporo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
A41	A smo si na dolgi rok pridobili njihovo zaupanje.	Pridobitev zaupanja	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek
A42	Seveda je to odvisno od mladostnikov.	Zaupanje je odvisno od mladostnikov .	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek
A43	... od situacije.	Zaupanje je odvisno od situacije	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek
A44	Lahko govorimo o mladostnikih, lahko pa govorimo tudi o naših izkušnjah, o sebi.	Učinki so na ravni mladostnikov in prostovoljcev	Učinek na vse udeležene	Različni učinki	Učinek
A45	Na taboru se odvija dinamika, ki ni samo pedagoški proces in tabor se ne dogaja le mladostnikom.	Tabor več kot le pedagoški proces	Nekaj več	/	Doživljanje tabora
A46	Tabor je za vse nas pomembna izkušnja.	Pomembna izkušnja	Učinek na vse udeležene	Različni učinki	Učinek
G32	Od otrok bi izpostavila Žana, ki je recimo letos po treh letih, na osnovi izredno intenzivnega tretmaja, ki ga je imela Beba z njim, v zvezi z umivanjem, letos šel do vratu v vodo	Otrok je šel v vodo	Higiena	Opažene spremembe	Učinek
G33	in je z nami v vodi sedel in užival, se smejal in zabaval.	Otrok je užival v vodi	Drugačen pogled		
A47	Mi dosežemo v enem tednu stvari, ki jih v šoli ne dosežejo s temi otroki v letih.	Doseže se stvari, ki se jih v vsakdanjem življenju ne	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
A48	Žana v nobeni šoli v naravi ne bi mogel noben učitelj spraviti	Dosegli nekaj, kar jim v šoli ne	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek

	pod tuš.	bi uspelo.			
B13	Ja, je rekel: »Rajši umrem!«	Dosegli nekaj, kar jim v šoli ne bi uspelo.	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
A49	Ta situacija pa je tako specifična, tako intenzivna in tako iskrena iz naše strani.	Ustvarjanje specifičnih in iskrenih situacij	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B14	Jaz mislim, da je poudarek na iskrenosti.	Iskrenost	/	Spoštljiv odnos	Pristop
B15	... na spoštovanju.	Spoštovanje	Spoštovanje	Spoštljiv odnos	Pristop
B16	... kajti mi se nikoli ne obnašamo tako kot povprečni pedagogi na šolah.	Drugačno ravnanje kot v otrokovem vsakdanjem življenju	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B17	Ne vedemo se kot avtoritete, ki imajo vso pravico, da jih tam kar nekaj »hrulijo in v vogale postavljamo«.	Ne hrulimo in ne postavljamo v vogale	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B18	Mi imamo res ta neizmeren občutek, posluš za njih.	Občutek in posluš za otroke in mladostnike	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B19	Učinek tega pa je ta, da potem čutijo občutek pripadnosti.	Občutek pripadnosti	Pripadnost	Pozitivni občutki	Učinek
B20	njihova samopodoba se spreminja.	Spreminjanje samopodobe	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
B21	pojavi in krepi se občutek vključenosti.	Pojavljanje in krepitev občutka vključenosti	Pripadnost	Pozitivni občutki	Učinek
B22	Na ta način nam začnejo verjeti.	Otroci in mladostniki prostovoljcem verjamejo	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek
B23	Mislim, da je zelo pomemben ta odnos, ki ga gojimo s tem, da ne vzpostavljamo te stroge distance.	Ni stroge distance	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
B24	Jasno da je tudi razlika med nami.	Je razlika med mladostniki in	Spoštovanje	Spoštljiv odnos	Pristop

		prostovoljci			
B25	Ne mora se zdaj nekdo obnašati s tabo enako kot z enim »cverglom«, »tamalim«, Tristanom, ampak vseeno na spoštljiv, dostojanstven način.	Odnos je spoštljiv in dostojanstven	Spoštovanje	Spoštljiv odnos	Pristop
C16	Je že človek.	Odnos je spoštljiv in dostojanstven med vsemi, ker smo vsi ljudje	Spoštovanje	Spoštljiv odnos	Pristop
B26	Konkretno, vidim spremembe zadnja leta, ko pripravljamo televizijsko ozadje, od tistega: »Ne, ne bom, nikoli ne bom šel, besede ne bom rekel, ne bom sodeloval«, ker so sramežljivi, vase zaprti, brez zaupanja, v smislu: »ne pristanem, da se bodo meni zdaj vsi smejali« in jih v tem začutimo, podpremo in na ta način pripravimo do nastopanja.	Pripravljenost za sodelovanje, nastopanje	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
B27	Lansko leto je bil rekord, ko so sodelovali vsi udeleženci tabora.	Vsi sodelovali na večernem programu	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
B28	Važno je bilo le, da se je pojavil in mu je s tem takoj zrasla samozavest.	Rast samozavesti	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
F9	Zmore stopiti pred ljudi.	Zmožnost nastopa	Pridobljene kompetence	Različni učinki	Učinek
B29	Vsaka sleherna stvar pripomore k nečemu - samozavest.	Samozavest	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
B30	Rast.	Osebnostna rast	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
B31	Samopodoba.	Samopodoba	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
B32	Občutek pripadnosti.	Občutek pripadnosti	Pripadnost	Pozitivni občutki	Učinek
B33	ta svoboda, da lahko tudi jaz nekaj rečem.	Svoboda govora	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek

B34	Ti učinki so povratni.	Povratnost učinkov	Učinek na vse udeležene	Različni učinki	Učinek
B35	Zame je velik učinek, če se vračajo mladostniki, zdaj že odrasli, že možje in žene, zaljubljeni, sem k nam na Center, zgolj zato da nas pozdravijo.	Vračanje mladostnikov	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
A50	Konkreten primer: kdaj je nazadnje Urban komu kamen vrgel v glavo? Že zelo dolgo ne.	Dolgo ni bilo incidenta	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
A51	Konkretno se vidi, ko opazuješ in srečuješ odrasle ljudi, ki so nekoč z nami hodili na tabor in situacije niso izgledale rožnato, sedaj pa živijo bolj ali manj normalna, zadovoljna življenja.	Težke življenjske situacije zdaj odraslih mladostnikov so se odvile v zadovoljna življenja	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
F10	Urban, preden je prišel na tabor, je enkrat udaril učiteljico. Odkar hodi na tabor pa nobene več ni.	Po taborih ni več nasilja do učiteljice	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F11	Mislim, da je manj nasilen, ima manj teh izpadov, da bi koga udaril, tudi med vrstniki.	Manj nasilja do vrstnikov	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F12	Ima večjo samokontrolo nad svojim vedenjem. Vem, ker hodim na sestanke na šolo.	Večja samokontrola nad svojim vedenjem	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
B36	Meni se zdi, da imajo nekateri otroci najbrž edino priložnost in možnost doživeti sebe kot v redu osebo.	Priložnost doživeti sebe kot v redu osebo	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
B37	Saj jih mi na različne načine dvigamo v lastnih očeh, med tem ko jih povsod drugje tako grozno dol tiščijo.	Dvigujemo v lastnih očeh	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B38	Mi pa pri njih, kljub temu da kdaj naredijo nekaj zelo narobe, poiščemo tiste njihove največje kvalitete, ki jih imajo.	Poiščemo največje kvalitete	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
B39	Ali pa določene predispozicije, ki jih vidimo v njih, nekako	Osredotočenost na določene	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop

	poskušamo pospešiti ali najti, razviti, podpreti.	predispozicije			
G34	Urban je vseeno imel priložnost, da drugače odreagira in se je dejansko tudi pokazal kot bolj razumen in to že za časa tabora.	Priložnost za drugačno ravnanje	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
G35	Domen pa je tudi nekako šel skozi to, da ga ni več tako motilo, ne da bi ga mi pomilovali, vedoč, da je tudi on imel svoj del odgovornosti za njun konflikt in je to tudi prevzel nase, ali se vsaj ni počutil kot žrtev.	Prevzemanje odgovornosti za svoj delež	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
G36	Še to bi rekla, da tako kot imamo te večere ob ognju, da je to otrokom izredno všeč in takrat se tudi radi izražajo.	Otroci se radi izražajo	Sprostitev	Pozitivni občutki	Učinek
G37	Nekaj povedo, tudi v krogu cele skupine.	Izražanje v krogu skupine	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
G38	Presenetilo me je tudi to, da znajo vsi povedati o drugemu kar precej lepih stvari.	Lepe stvari o drugih	Pristnost	Pozitivni občutki	Učinek
G39	Tudi nastopanje.	Možnost za nastopanje	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
G40	Nekaterim ljudem je še v službi težko nastopati in otroci res dobijo tu šanso in vsi so napredovali.	Napredovanje v nastopanju	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
G41	Tako vse dokazuje, da soustvarjamo varen prostor.	Soustvarjanje varnega prostora	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
C17	Ta občutek varnosti je res pomemben.	Občutek varnosti	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
C18	Janko je človek, ki pri marsikomu prebudi občutek varnosti ...	Prebujanje občutka varnosti	Pozitiven občutek	Način delovanja	Pristop
C19	... in neke pravičnosti.	Prebujanje občutka pravičnosti	Pozitiven občutek	Način delovanja	Pristop
C20	Nastane kolektiv, kjer prevladuje simpatija, prijateljstvo in to ni zgolj forma, ampak je	Prijateljstvo	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek

	resničnost.				
C21	In zdaj, če je človek enkrat to doživel, potem je večja verjetnost, da bo vedel, kaj v življenju išče.	Doživetje tega, kar bo posameznik iskal kasneje v življenju	Pozitiven občutek	Način delovanja	Pristop
C22	Tukaj (med nami) se zdi, kot da dosežemo to, da na trenutke za funkcionira ta kolektiv, ta skupina, skupnost, katere cilj je negovati prijateljske odnose, medsebojno simpatijo.	Negovanje prijateljskih odnosov	Vključitev vseh	Kvaliteten odnos	Cilji
C23	Izkušnjo kolektiva, ki deluje na osnovi in predpostavki prijateljstva, medsebojnih simpatij.	Izkušnja prijateljstva	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
C24	To je izkušnja, nujno potrebna človeku, ko si ustvarja svojo družino.	Izkušnja pomembna za ustvarjanje lastne družine	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
D26	Tudi jaz mislim, da je učinkov res veliko.	Veliko učinkov	Rast učinkov	Različni učinki	Učinek
D27	To, da se med mnogimi razvijejo prijateljstva, ki res trajajo potem naprej.	Trajna prijateljstva	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
D28	Mnogi med njimi dobijo tudi izkušnjo glede lastnega telesa, primarnih stvari, da se je potrebno umiti, da si je potrebno umiti zobe, da moramo vsi skrbeti za elementarno higieno.	Izkušnja osebne higiene telesa	Higiena	Opažene spremembe	Učinek
D29	Po drugi strani pa tudi mnogi med njimi dobijo tudi izkušnjo telesne bližine, tudi telesnih dotikov.	Izkušnja telesne bližine	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
D30	To, da se lahko približaš pri zelo intimnih opravilih.	Približanje posamezniku in njegovim intimnim opravilom	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
D31	... mladostniki dobili neke pozitivne odrasle osebe, osebe, ki jim je mar za njih in jim lahko	Odrasla zaupna oseba	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek

	zaupajo.				
D32	Tukaj pa se potem tudi srečajo v skupini z otroki, ki so na nek način različni od njih, ampak tudi podobni pri nekaterih stvareh.	Nekateri otroci so si v nekaterih stvareh podobni	Podobnosti med otroki	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
D33	Pridejo v skupino, kjer ne izstopajo tako zelo kot izstopajo mogoče v njihovem vsakdanjem v življenju.	Posameznik ne izstopa tako kot v vsakdanjem življenju	Podobnosti med otroki	Drugačnost od večine	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
D34	To je ta povezanost, sprejetost in to, kar so že povedali drugi pred menoj.	Povezanost in sprejetost	Sprejemanje	Spoštljiv odnos	Pristop
C25	Pa tudi učenje konstruktivne agresivnosti. Ker ni prepovedano, da ti jaz lahko odgovorim z jezo	Učenje konstruktivne agresivnosti	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
D35	Ja, seveda. (Pa tudi učenje konstruktivne agresivnosti.)	Učenje konstruktivne agresivnosti	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
G42	Meni je to zelo všeč. Na primer, v skupini imamo Patricijo, ki je malo posebna, ker ima Dawnov sindrom. Opazila sem, kako jo otroci v treh letih, kar sem del taborov, že drugače sprejemajo.	Sprejemanje drugačnih	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
G43	Imajo drug odnos do drugačnosti, te njene specifičnosti.	Spreminjanje odnosa do drugačnosti	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
G44	To se mi zdi en tak dober plus, sej je življenjska realnost taka, da smo ljudje različni, takšni in drugačni, kakšni tudi s handicapom, a so tudi oni del nas, se z njimi družimo in nam lahko tudi oni veliko dajo.	Tudi drugačni nam veliko dajo	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
C26	Imam občutek, da se položaj Patricije na taboru precej spreminja.	Spreminjanje položaja na taboru	Pripadnost	Pozitivni občutki	Učinek
B40	Še posebej, ker smo letos še bolj pazili na to,	Vključevanje	Sprejemanje	Spoštljiv odnos	Pristop

	da jo čim bolj vključujemo v dinamiko tabora.				
B41	Ostale otroke smo pogosto prigovarjali, naj jo vključijo zraven, razen če je ona sama izrazila željo, da ne bi. Njej je bilo že to pomembno, da je nekdo prišel in rekel »A greš igrat šah?« in je ona rekla »Ne, zdaj berem«.	Pomembno, da se do posameznika pristopi	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
B42	Tako, da smo bili vsak dan pozorni, da nekdo stopi k njej, od teh otrok s katerimi se je dalo pogovoriti, da ni to neka zafrkancija, saj so lahko mladostniki včasih tudi kruti.	Pristopanje do posameznika v na vsakodnevni ravni	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
D36	Še en zanimiv učinek se mi zdi, ali pa izkušnja teh otrok, da so začutili tudi to našo človečnost.	Mladostniki začutijo človečnost odraslih	Pristnost	Pozitivni občutki	Učinek
D37	To, da so nas videli tudi v vsem tem kar dan prinese. Da smo skupaj. Da so nas videli čisto tako v vsem tem, kar se nam dogaja.	9	Pristnost	Pozitivni občutki	Učinek
F13	Da smo pristni.	Pristnost	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
D38	Da smo tudi mi imeli krize, da smo se tudi mi s kom skregali med odraslimi. Se mi zdi, da smo si v bistvu bolj podobni kot mogoče oni mislijo in imajo samo tisto predstavo, da je odrasel tisti, ki je popolnoma različen od njih.	Mladostniki vidijo podobnosti z odraslimi	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
C27	In nima nobenih problemov.	Mladostniki vidijo, da imajo tudi odrasli probleme	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
D39	Se mi zdi, da ta 24 ur na dan prinese, da smo odprti.	Odprtost	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
D40	Precej več mask pade	Ni mask	Neformalen	Specifika	Pristop

	kot pa pri drugačnem srečevanju.		odnos	pristopa	
C28	To je poseben pomen. Da so 24 ur na dan in več dni. Ne dva dni, ne vikend, ampak nekaj več.	24 ur na dan, več dni zapored	/	Specifika pristopa	Pristop
B43	Po dveh dneh se da še kaj »zblefirati«, v celem tednu se pa res ne da. Ker enkrat ti počí.	Odkritost	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
E21	Skupaj smo vseh 24 ur v dnevú.	24 ur	/	Specifika pristopa	Pristop
E22	Zelo pomembno se mi zdi, da se tudi mi pokažemo takšni kakršni smo.	Odkritost	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
E23	Torej, da nismo perfektni na vseh področjih, ampak da smo nekje močnejši, nekje pa smo šibkejši, pa ni treba, da se za to ne spoštujemo.	Kljub razlikam je prisotno spoštovanje	Spoštovanje	Spoštljiv odnos	Pristop
E24	Nekateri otroci prepoznajo pri sebi tudi to, da imajo neka močna področja in da je dobro, da jih poznajo.	Prepoznavanje močnih področij	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
E25	Na taboru imajo veliko možnosti, da se najdejo na nekem svojem močnem področju.	Možnost razvijanja močnih področij	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
E26	Tistega, kar jim ne gre tako dobro ne usmerijo v negativno, ampak usmerijo svojo pozornost v svoje pozitivne lastnosti.	Usmerjanje v pozitivne lastnosti	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
D41	Ja, to je zelo pomembno (usmerijo svojo pozornost v svoje pozitivne lastnosti).	Usmerjanje v pozitivne lastnosti	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop
E27	Izmed mladostnikov bi izpostavila na primer Eriko, ki se je zelo spremenila.	Spreminjanje mladostnice	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E28	Zelo se je razvila.	Razvijanje mladostnice	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E29	Sprva je bila zelo zadržana, zavrtá, zgedala je malo avtistična, se mi zdi,	Pripovedovanje o sebi	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek

	čepprav ne vem, če ima kako diagnozo. Tekom tabora pa je začela pripovedovati o sebi.				
E30	ne skriva se več.	Zdaj se ne skriva več	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E31	druži se z drugimi.	Druženje z drugim	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E32	Pomagala je drugim otrokom, pri tem, kjer je ona dobra.	Pomoč drugim otrokom	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
G45	Ja (Sprva je bila zelo zadržana, zavrta ... Tekom tabora pa je začela pripovedovati o sebi, ne skriva se več, druži se z drugimi, pomagala je drugim otrokom, pri tem, kjer je ona dobra).	Spreminjanje in rast mladostnice	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E33	Vključila se je s svojimi močnimi področji.	Vključevanje mladostnice v dogajanje z močnimi področji	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
E34	Jaz sem jo pa doživela še tako, da je sprejela sebe, svoje telo, sebe kot žensko.	Sprejetje sebe takšnega kot si	Osebnostne značilnosti	Opažene spremembe	Učinek
D42	Verjetno so imeli tabori na Eriko učinek, zato še vedno hodi nanje.	Nadaljnje udeleževanje taborov	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
C29	Večkrat je imela vlogo črne ovce v družini.	Izobčenost v družini	Izpostavljenost	Neprijetno počutje	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
E35	Večkrat je imela vlogo črne ovce v družini.	Izobčenost v družini	Izpostavljenost	Neprijetno počutje	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
D43	Večkrat je imela vlogo črne ovce v družini.	Izobčenost v družini	Izpostavljenost	Neprijetno počutje	Življenje otrok in mladostnikov izven tabora
E36	Tudi pri Žanu opažam neverjetno spremembo, čeprav sem bila le	Neverjetna sprememba	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek

	dvakrat na taboru.				
E37	Zdi se mi, da je k temu prispevalo tudi to, da opravlja stvari, ki mu ležijo.	Opravljanje stvari, ki posamezniku ležijo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
F14	Pri teh stvareh je odličen.	Opravljanje stvari, ki posamezniku ležijo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
B44	Ja, on je za televizijo razsvetljevalec in vse pripravi. Ima svojo funkcijo.	Mladostnik ima svojo funkcijo	Drugačen način dela kot drugje	Specifika pristopa	Pristop
E38	... začel se je smejati.	Smeji se	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E39	... in biti tudi duhovit.	Uporablja humor	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E40	... kar je prej skrival.	Zdaj se ne skriva več	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
A52	Glede pozitivnih učinkov taborov, se mi zdi, da je Žan neke vrste vzor.	Mladostnik je vzor pozitivnih učinkov tabora	Rast učinkov	Različni učinki	Učinek
A53	Zelo dobro se mi zdi, da se na taborih vsi mi dobro počutimo in se tudi pokažemo v neki pozitivni luči. Toda v roku enega tedna, dobijo mladostniki priložnost videt tudi naše napake.	Mladostniki vidijo resničnost (odkritost)	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
A54	Vidijo naše napake, ampak, po moje, smo mi zanje ljudje, ki se jim zdijo zdravi in dobri.	Dober zgled	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
A55	»Dober človek! Tak človek bi si mogoče tudi jaz želel biti.« V tem vidim priložnost, da si mladostnik reče »ta človek je tako v redu, pa tako dobro funkcionira, kljub temu da ima te napake, mogoče pa lahko tudi jaz.«	Zgled mladostnikom	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
A56	Tukaj pri nas pa vidijo, da smo lahko tudi z nekaterimi napakami, ki jih imamo in so kakšne	Zgled mladostnikom	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek

	celo precej velike, vseeno uspešni in v redu ljudje, takšni kakor bi si tudi oni želeli biti.				
A57	Pa ne samo na plehek način, da jim damo možnost, da pokažejo svoje močne strani, ampak na bolj pristen in fundamentalen, pomenski način.	Možnost pokazati svoje močne strani	Predstavitev svoje pozitivne plati	Opažene spremembe	Učinek
E41	Konkreten, a ne.	Možnost pokazati svoje močne strani	Predstavitev svoje pozitivne plati	Opažene spremembe	Učinek
C30	Bolj izziv, a ne.	Možnost pokazati svoje močne strani	Predstavitev svoje pozitivne plati	Opažene spremembe	Učinek
A58	Kljub temu da imaš ti te svoje slabe lastnosti, kakor jih imamo vsi, ki jih vidiš tudi pri nas. Lahko še vedno narediš marsikaj iz sebe.	Mladostniki vidijo, da lahko kljub nekaterim slabim lastnostim naredijo nekaj iz sebe.	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
F15	Si vreden član skupnosti.	Mladostniki vidijo, da lahko kljub nekaterim slabim lastnostim vredni člani skupnosti	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
F16	Si svoje kompetence dal v korist skupnosti, da je ta boljša.	Mladostniki vidijo, da lahko njihove kompetence koristijo skupnosti	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
D44	Pa še to se mi zdi pomembno, da imajo izkušnjo vztrajanja.	Izkušnja vztrajanja	Vztrajnost	Opažene spremembe	Učinek
D45	Mnogi med vami vztrajajo z njimi.	Odrasli vztrajajo z njimi	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
D46	in vztrajajo tudi oni na teh taborih.	Otroci vztrajajo na taborih	Vztrajanje	Globlji odnos	Reakcija otrok

D47	Mogoče traja 7 let, da se zgodi, da se Erika razcveti, da se Žan razcveti, a do takrat vztrajate vi z njimi in vztrajajo tudi oni, ki vsako leto znova pridejo.	Vztrajanje tekom let	Vztrajnost	Opažene spremembe	Učinek
C31	Tukaj nastaja specifična kultura ene skupine ljudi.	Nastajanje specifične kulture	Dinamika	Način delovanja	Pristop
C32	In ta kultura se nekako postopoma bogati.	Bogatenje specifične kulture	Dinamika	Način delovanja	Pristop
C33	ima več notranjih povezav.	Nastajanje več notranjih povezav v specifični kulturi	Dinamika	Način delovanja	Pristop
C34	ima skupne spomine.	Skupni spomini	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Pristop
C35	Mi se spreminjamo in te informacije so naša zgodovina, naši skupni spomini, kakor naša identiteta.	Zgodovina kot del skupne identitete	Dinamika	Način delovanja	Pristop
C36	Menim, da tega ne moreš ponarediti, tako da bi ta proces naredil na hitro, na primer v pol leta.	Do učinkov se ne da priti na hitro	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
C37	Nekaj se mora razvijati, tekom let, kar je zelo pozitivna stvar.	Razvijanje odnosa	Vsakemu se posveti	Specifika pristopa	Pristop
A59	Mi smo uspeli doseči, da smo združili to varnost, da smo na istem prostoru in je nekaj utečenega s tem, da to novo, po čemur hrepenimo, smo spravili res na ta človeški nivo. Na ta medosebni nivo.	Želja po novem zreducirana na medoseben nivo	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop
A60	Tako da smo se znebili občutka, da bi morali nujno zamenjati prostor, da bi morali nujno zamenjati dogajanje.	Ni občutka, da bi bilo potrebno zamenjati dogajanje	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
C38	Ja (znebili občutka, da bi morali nujno zamenjati prostor, da bi morali nujno zamenjati	Ni občutka, da bi bilo potrebno zamenjati	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek

	dogajanje).	dogajanje			
D48	To je samo okvir, a ne.	Ni občutka, da bi bilo potrebno zamenjati dogajanje	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
A61	Da smo uspeli spraviti s to energijo in s tem okoljem vse to, kar rabimo novega, to vznemirjenje, na dinamične medosebne odnose. Na to, kar se dogaja med nami.	Pomembno je to, kar se dogaja med udeleženci	Skupno življenje	Specifika pristopa	Pristop
A62	S tem smo hkrati pridobili tudi to, da gremo vsako sredo, vsako leto, gor v vas na sladoled in imamo vsako leto lov za zakladom in te stvari, ki so konstantne. Vse to nam da dodatno varnost.	Enako dogajanje daje vsem varnost	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
G46	Ja, tudi otrokom.	Enako dogajanje daje vsem varnost	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
F17	Pojem avtoritete je za družbo in za posameznika pomemben. Po moji oceni, dobijo otroci na taboru uporabno izkušnjo v zvezi s tem.	Izkušnja avtoritete	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
F18	Starš na tak način nastopi kot avtoriteta, ki uveljavlja svojo moč, nastopi kot iracionalna avtoriteta, če uporabim teoretsko klasifikacijo. Na taboru pa poskušamo dajati otrokom izkušnjo druge vrste avtoritete, racionalno, ki temelji na pridobljenem zaupanju.	Izkušnja racionalne avtoritete, ki temelji na zaupanju	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
F19	Se pravi tisto, ki jo odrasli pridobi s tem, ko je z načinom svojega delovanja in udejstvovanja pridobil otrokovo zaupanje in ga otrok na osnovi tega	Sprejemanje avtoritete na podlagi otrokovega zaupanja	Zaupanje	Pozitivni občutki	Učinek

	sprejema kot avtoriteto.				
F20	Na tak način lahko gradijo svojo osebnost.	Gradnja osebnosti	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F21	... in avtoriteto, ki temelji na razvoju osebnih kvalitete.	Razvoj osebnih kvalitete	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F22	... in razvijajo odnose v katerih bodo ljudje pri njih cenili njihove kvalitete in ne le družbeno ali fizično moč.	Razvijanje odnosov, kjer bodo ljudje cenili njihove kvalitete	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F23	Na taboru imajo nekaj možnosti, da spoznajo to razliko.	Spoznavanje razlike med avtoritetam (na taboru in doma)	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek
F24	Drugo kar se mi zdi zelo pomembno za naše tabore, je občutek varnosti, ki ga poskušamo dati mladostnikom.	Občutek varnosti	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
F25	Menim, da na taborih mnogi mladostniki dobijo nek nadomestek tega, kar niso dobili v družini – v smeri izkušnje varne navezanosti.	Izkušnja varne navezanosti	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
F26	Predpostavljam, da dobijo mladostniki občutek, da so ti odrasli ljudje, ki jih srečajo na taboru, zanje varni. Niso vedno udobni, a se jih da razumeti, saj so odprti in pristni v odnosih. Da se jih začutiti, saj so odprti za bližino z drugimi.	Občutek, da so odrasli varni	Varnost	Pozitivni občutki	Učinek
F27	Najdejo toplino.	Toplina	Sprostitev	Pozitivni občutki	Učinek
F28	Najdejo razumevanje za druge.	Razumevanje za druge	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F29	Mladostniki, ki se vključujejo v naše aktivnosti imajo redko kazniva dejanja.	Manj kaznivih dejanj	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F30	... tudi z našo pomočjo razvili neke druge	Razvijanje strategij za	Pedagoški učinek	Različni učinki	Učinek

	strategije v življenju s katerimi predelujejo svoje stiske.	predelovanje stisk			
F31	Pozitivni premiki se pri mnogih kažejo tudi na šolskem področju.	Pozitivni premiki na šolskem področju	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F32	Mnogi mladostniki imajo v svoji škatlici spominov izkušnje s taborov, ki so jim bile v pomoč pri oblikovanju lastne identitete.	Oblikovanje lastne identitete	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F33	Tako jaz to vidim – da so mladostniki nekaj dobili, kar jim je pomagalo, da so si kasneje bolje organizirali svoje življenje.	Lažje kasnejše organiziranje življenja	Izpolnjevanje ciljev	Različni učinki	Učinek
A63	Ja, jaz bi rekel tako (da mladostniki spoznanja, uvide, znanja uporabljajo v situacijah v svojem vsakdanjiku).	Mladostniki nova znanja uporabljajo v vsakdanjiku	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
A64	Dober primer za to so posamezne družine, iz katerih so bili na naše tabore na različne načine vključeni sorojenci. Opazil sem, da so boljše kompetence razvili tisti, ki so bili dlje pri nas in z nami.	Boljše razvijejo kompetence ti, ki so dlje vključeni v aktivnosti	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
F34	Silvo, na primer, se je na taborih in v okviru naših drugih aktivnosti med letom, naučil igrati kitaro.	Igranje kitare	Pridobljene kompetence	Različni učinki	Učinek
F35	In je kasneje igral v glasbeni skupini.	Igranje kitare v glasbeni skupini	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
E42	Konkretno bi bilo tudi to, da se vključijo med prostovoljce na taboru.	Vključevanje med prostovoljce na taboru	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
F36	Ja, tudi Silvo se je želel vključiti kot prostovoljec.	Vključevanje med prostovoljce na taboru	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
E43	Potem včasih tudi starši poročajo, da tudi oni	Starši čutijo podporo	Učinek tudi na starše	Različni učinki	Učinek

	čutijo podporo tega tabora, kar je prav tako pomembno.	tabora			
E44	Da tudi oni vstopijo v nek proces spreminjanja ob tem, ko se otrok spreminja.	Spreminjanje staršev poleg spreminjanja otrok	Učinki na starše	Različni učinki	Učinek
C39	Večkrat sem slišal, da mladostniki pripovedujejo doma duhovite zgodbe iz taborov, kar pritegne tudi njihove starše.	Starše zgodbe s tabora pritegnejo	Učinek tudi na starše	Različni učinki	Učinek
C40	Opaziti je bilo tudi, da so se posamezni mladostniki znali v šoli bolje soočiti s frustracijami.	Boljše soočanje s frustracijami	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
C41	Lahko so bili uspešnejši zaradi večje frustracijske tolerance.	Večja frustracijska toleranca	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
E45	In manj so samo-obtoževalni.	Manj samoobtoževanja	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
F37	In več samokontrole.	Večja samokontrola	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F38	Mladostnik z našo pomočjo večja sposobnost, da kontrolira svoje impulze, kar se vidi v šoli.	Večanje sposobnosti kontroliranja svojih impulzov	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F39	To neredko slišim na različnih sestankih na šolah – da je lažje shajati oz. delati z njim.	Lažje delo z mladostniki v šolah	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
C42	Ne izstopa več.	Prenehanje izstopanja posameznika vE38	Vključenost	Opažene spremembe	Učinek
F40	Ja, tako se da več dogovoriti z njim.	Z otroki in mladostniki se je mogoče več dogovoriti	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
F41	Mladostniki se na taboru enkrat, dvakrat, trikrat stepejo in potem o tem diskutiramo, se pogovarjamo in poskušamo razumeti	Pogovor o tem, zakaj se jim kaj dogaja	Premišljeno ravnanje	Način delovanja	Pristop

	zakaj se jim to dogaja.				
F42	Mladostniki imajo možnost evalvirati svojo izkustvo oziroma svoje vibracije, impulze.	Možnost evalviranja svojega izkustva	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
C43	Ja (Mladostniki imajo možnost evalvirati svojo izkustvo oziroma svoje vibracije, impulze.)	Možnost evalviranja svojega izkustva	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
F43	On dobiva uvid v nekaj, kar prej ni imel. Boljši uvid v svoje vedenje.	Možnost boljšega uvida v svoje vedenje	Drugačen pogled	Opažene spremembe	Učinek
D49	Povedala bi, da je tabor zagotovo pomembna priložnost, kakor bi rekla Gabi, da se vzpostavi nek delovni odnos.	Tabor kot priložnost za vzpostavitev delovnega odnosa	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
D50	Pri tem mislim na pozicijo strokovnega delavca, ki je po taboru še naprej v stiku s temi otroki.	Strokovni delavec je tudi po taboru v stikih z udeleženci	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
D51	Tabor je bil res izjemna priložnost za nadaljnjo delo s temi otroki.	Tabor kot priložnost za nadaljnje delo	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
F44	Ja, seveda (Tabor je bil res izjemna priložnost za nadaljnjo delo s temi otroki.)	Tabor kot priložnost za nadaljnje delo	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
C44	Točno za to gre, kar praviš – za delovni odnos.	Delovni odnos	Strokovno delo	Način delovanja	Pristop
C45	Mi tega nemira ne krotimo in ga ne omejujemo, ampak ga usmerjamo v nekaj, kjer bo za njega dobro, kar se pokaže kot dobro tudi v skupini.	Nemir se usmerja v nekaj dobrega	Napredek v vedenju	Opažene spremembe	Učinek
C46	S tem povečamo verjetnost vpliva na mladostnikov latentni vir njegove notranje napetosti in povečamo verjetnost, da bo zmanjšal ta svoj nemir.	Povečana verjetnost, da mladostnik zmanjša svoj nemir	Spreminjanje osebe	Opažene spremembe	Učinek
C47	Na vsakega od nas	Otroci	Različno	Raznolikost	Reakcija

	otroci malo drugače reagirajo.	reagirajo na vsakega posameznika drugače	dojemanje različnih odraslih		otrok
C48	In tudi otroci so zelo raznoliki.	Otroci so raznoliki	Raznolikost otrok	Raznolikost	Reakcija otrok
C49	In med nami doživljajo raznovrstne pobude, odzive in malo drugače reagirajo.	Otroci doživljajo raznolike pobude, nanje raznoliko reagirajo	Različno dojemanje različnih odraslih	Raznolikost	Reakcija otrok
A65	Meni se zdi zelo dobra stvar, ki jo imamo to, da gremo, ko pride nekdo nov, od splošnega k specifičnemu, na način, da imamo predvsem dobro platformo splošnega sprejemanja, ki smo jo z mladostni ustvarili.	Dober način sprejemanja	Sprejemanje	Spoštljiv odnos	Pristop
A66	Imamo odgovor na to kako mi pristopamo na njihove reakcije in predvsem odgovor, zakaj smo tako sproščeni in se tudi mi v končni fazi ne bojimo otrok, s katerimi se marsikdo boji delati.	Sproščenost	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
F45	Zdi se mi, da kot znamo odrasli ravnati drug z drugim, bomo znali tudi z mladostniki, ki vidijo, za kakšne odnose gre in če jim je to všeč, si želijo biti tudi sami v takšnem odnosu.	Odrasli z medsebojnim i odnosi ustvarjajo željo mladostnika po takšnih odnosih	Učinek viden kasneje	Različni učinki	Učinek
E46	Še nekaj se mi zdi zelo pomembno. Zaključek tabora, ko vsak za vsakega napiše nekaj dobrega.	Vsak vsakemu napiše nekaj dobrega	Različno dojemanje različnih odraslih	Raznolikost	Reakcija otrok
E47	To se mi zdi dober zaključek tabora, ker s tem vsak odnesejo domov kar mu nekaj pomeni.	Vsak iz tabora odnese, kar mu nekaj pomeni	Učinek na vse udeležence	Različni učinki	Učinek
E48	Po tem kaj napišejo oni, pa se vidi, kaj so (mladostniki) vzeli od	Mladostniki napišejo	Učinek na vse udeležence	Različni učinki	Učinek

	nas.	vsakemu, kaj so dobili od njega			
B45	Glede reakcij, kar je tvoje vprašanje, pa sem želela reči, da je zanimivo, da že po drugem dnevu opažam, da otroci ugotovijo za katero potrebo, željo, ali nalogo, se na koga obračajo.	Otroci po drugem dnevu ugotovijo na koga se za kaj obrniti	Vsak odrasel da nekaj (drugega)	Raznolikost	Reakcija otrok
D52	Ja, pa res (otroci ugotovijo za katero potrebo, željo, ali nalogo, se na koga obračajo.)	Otroci po drugem dnevu ugotovijo na koga se za kaj obrniti	Vsak odrasel da nekaj (drugega)	Raznolikost	Reakcija otrok
A67	Še mi včasih ne vemo, ko oni že vedo, v čemu je kdo najboljši.	Otroci vedo pred nami kdo je v nečem najboljši	Vsak odrasel da nekaj (drugega)	Raznolikost	Reakcija otrok
C50	Za kaj smo posvečeni.	Otroci vedo kdo je za kaj primeren	Vsak odrasel da nekaj (drugega)	Raznolikost	Reakcija otrok
D53	Zdi se mi, da čisto vsak mladostnik najde način, da pritegne pozornost.	Vsak mladostnik ima svoj način	Pozornost	Raznolikost otrok	Reakcija otrok
D54	Eni rabijo malo dlje, eni malo manj.	Nekateri potrebujejo dlje, drugi manj	Pozornost	Raznolikost otrok	Reakcija otrok
G47	Saj na taboru ni tako, da ima v tem smislu vsak nekdo določeno vlogo in nekdo drugačno, ampak vse to svobodno teče.	Vloge na taboru niso strogo določene	Neformalen odnos	Specifika pristopa	Pristop
G48	Zjutraj (sestane) imamo tisti okvir, ki si ga postavimo in se mi zdi, da se tudi mi razvijamo kot osebe.	Odrasli se razvijajo kot osebe	Učinek na vse udeležence	Različni učinki	Učinki
F46	To zelo dobro zraven spada (da se tudi mi prostovoljci razvijamo kot osebe.)	Odrasli se razvijajo kot osebe	Učinek na vse udeležence	Različni učinki	Učinki
C51	Spada, spada, ja (da se tudi mi prostovoljci razvijamo kot osebe.)	Odrasli se razvijajo kot osebe	Učinek na vse udeležence	Različni učinki	Učinki

F47	S tem vzdušjem ti daš začutiti povabilo mladostniku v nekaj, kar si bo morda zaželel tudi zase. Zato te bo gledal, kako ti to delaš. To se mi zdi zanj pomembno učenje.	Dajanje zgleda mladostnikom	Zgled	Način delovanja	Pristop
G49	Ja, res (S tem vzdušjem ti daš začutiti povabilo mladostniku v nekaj, kar si bo morda zaželel tudi zase. Zato te bo gledal, kako ti to delaš. To se mi zdi zanj pomembno učenje.)	Dajanje zgleda mladostnikom	Zgled	Način delovanja	Pristop
C52	Še ne (vsa ustrezna znanja za delo na taboru).	Ni dovolj znanja	Ni vsega ustreznega znanja	/	Ustrezna znanja
B46	Ne (vsa ustrezna znanja za delo na taboru).	Ni dovolj znanja	Ni vsega ustreznega znanja	/	Ustrezna znanja
D55	Ne (vsa ustrezna znanja za delo na taboru).	Ni dovolj znanja	Ni vsega ustreznega znanja	/	Ustrezna znanja
B47	Po mojem mnenju jih še celo življenje nimaš.	Celo življenje ni še vseh ustreznih znanj	Ni vsega ustreznega znanja	/	Ustrezna znanja
B48	Saj se mi skozi pripravljamo na tabor.	Konstantne priprave	Način pridobivanja znanja	/	Ustrezna znanja
G50	Ja (Saj se mi skozi pripravljamo na tabor).	Konstantne priprave	Način pridobivanja znanja	/	Ustrezna znanja

11.4 OSNO KODIRANJE

Število let:

1. Število let udeležbe tabora

a) 10 let ali več

- Dvanajst let (A1)
- Deset let (B1)
- Več kot štirideset let (C1)

b) do 10 let

- Dve ali tri leta (D1, F2)
- Dve leti (E1)
- Štiri leta (F1)

2. Število let organizacije tabora

- Dvanajst let (F3)

Cilji:

1. Različnost ciljev

- Spreminjajoči se cilji
 - Skozi leta, skozi odraščanje (A2)
 - Sproti vzpostavljeni cilji (A9)
 - Odvisnost ciljev od posvečanja primerom (A10)
 - Odvisnost ciljev od udeležениh mladostnikov (A11)
 - Osredotočenost je lahko vsako leto drugje (A14)
 - Spreminjanje ciljev skozi leta (B3)
 - Širjenje ciljev na različna področja (B4)
 - Cilji podvrženi potrebam sobivanja (C2)
- Nedefiniranost
 - Cilje je težko natančno opredeliti (F4)
- Zorenje ciljev
 - Skozi izkušnje pridobljene z leti (A3)
 - Drugič mi je bil cilj bolj jasen (D23)
- Osebni cilj
 - Tabor kot osebni cilj (A4)
 - Prvič nisem vedela kaj je moj osebni cilj (D22)
 - Cilj, da ima delo smisel in učinek (F8)
- Prepletanje ciljev
 - Prepletanje osebnih ciljev in ciljev tabora (D2)

2. Kvalitetno življenje

- Kvalitetno preživet čas
 - Skupaj živimo kvalitetno življenje (A7)
- Zgled
 - Dajanje zgleda mladostnikom (A8)
 - Kvaliteten zgled življenja (A15)

- Učenje
 - Postavljanje meja (A12)
 - Učenje spoštovanja meja (C12)
 - Učenje novih spretnosti (B12)
 - Učenje drugačne komunikacije, kot so je navajeni (E8)
 - Učenje ravnanja v določenih situacijah (E12)
- Kvalitetne delavnice (B2)
 - Čim bolj kvalitetno realizirane ustvarjalne delavnice
- Nova znanja
 - Spoznanje mladostnikov z novimi tehnikami in materiali (B10)
 - Improvizacija mladostnikov (B11)
 - Mladostnik se lahko stvari, ki jih ne zna, nauči (C6)
 - Drugi vzorci vedenja (E5)
 - Pridobivanje določenih veščin (E9)
 - Spoznanje drugačnih načinov reagiranja (E13)
 - Spreminjanje odnosa do narave (E15)
- Priložnost
 - Priložnost za otroke (D3)
 - Drugačna izkušnja (D8)
 - Drugačni vzorci (D9)
 - Tabor kot možnost počitnikovanja za otroke (E3)
 - Nove izkušnje (E4)
 - Spoznavanje drugačnih načinov (E6)
 - Spoznavanje drugačnih ljudi (E7)
- Prepoznavanje lastnih kvalitet
 - V čem so dobri (E10)
 - Dobra področja (E11)

3. Kvaliteten odnos

- Kvaliteten čas
 - Ustvarjanje mladostnikov (B9)
 - Biti v naravi (E14)
- Red
 - Vzpostavitev osnovnega redu (C3)
- Sodelovanje
 - Sodelovanje mladostnikov pri izvedbi nalog (C4)
 - Mladostniki prispevajo k skupnosti (C5)
- Spoštovanje
 - Spoštovanje tistih, ki znajo več (C7)

- Skupnost v kateri je med vsemi prisotnimi spoštovanje (E17)
- Pravičnost
 - »Fair play« (C8)
 - Odnosi v smislu »fair playa« (C13)
- Dobro počutje
 - Dobro počutje otrok v skupnosti (D15)
 - Srečanje s toplino (G2)
 - Srečanje s sprejemanjem (G3)
- Vključitev vseh
 - Približati se vsakemu posebej (G5)
 - Negovanje prijateljskih odnosov (C22)

Doživljanje tabora:

1. Dober občutek

- Dobro imeti (A5)
- Izjemen občutek v naravi (G27)

2. Nekaj več

- Več kot le druženje (A16)
- Več kot le pedagoški proces (A45)

3. Skupna točka

- Izkušnja tabora je skupna točka vsem (A18)

Pristop:

1. Način delovanja

- Pozitiven občutek
 - Izhajanje iz lastnega dobrega počutja (A6)
 - Prebujanje občutka varnosti (C18)
 - Prebujanje občutka pravičnosti (C19)
 - Doživetje tega, kar bo posameznik iskal kasneje v življenju (C21)
- Zgled
 - Uporabljanje sebe za vzor / doseganje ciljev (A13)
 - Otrokom se pokaže kako bolje speljati določeno situacijo (D14)
 - Dajanje zgleda mladostnikom (F47)
 - Dajanje zgleda mladostnikom (G49)
- Premišljeno ravnanje

- Očitno nekaj delamo prav (A21)
- Reakcije so premišljeno usmerjene (D12)
- O reakcijah se veliko pogovarja (D13)
- Usmerjanje v pozitivne lastnosti (D41)
- Ideja kako priti do spreminjanja vedenjskih vzorcev mladostnikov (F5)
- Delavnice kot pomoč k doseganju ciljev (G7)
- Pogovor o načinu pristopa (G20)
- Spodbujanje otrok in mladostnikov k raznolikim odnosom do problemov (G31)
- Odrasli morajo naučiti (C14)
- Ideja kako priti do spreminjanja prepričanj mladostnikov (F6)
- Ideja kako priti do spreminjanja vrednosti mladostnikov (F7)
- Pogovor o tem, zakaj se jim kaj dogaja (F41)
- Širša udeležnost
 - Skozi leta se je vodenje aktivnosti širilo (B6)
 - Udeležnost na več področjih (B7)
- Raznoliki ljudje
 - Več generacij (G6)
 - Moški in ženske (G13)
- Strokovno delo
 - Soustvarjanje varnega prostora (G41)
 - Možnost evalviranja svojega izkustva (F42)
 - Možnost evalviranja (C43)
 - Tabor kot priložnost za vzpostavitev delovnega odnosa (D49)
 - Strokovni delavec je tudi po taboru v stikih z udeleženci (D50)
 - Tabor kot priložnost za nadaljnje delo (D51, F44)
 - Delovni odnos (C44)
 - Naloge speljane na primeren način (C11)
- Potrebno znanje
 - Znanje in veščine (D24)
 - Odgovornost vodij (C9)
- Dinamika
 - Ustvarjanje dinamike (D7)
 - Dinamika podobna kot v družini (D10)
 - Nastajanje specifične kulture (C31)
 - Bogatenje specifične kulture (C32)
 - Nastajanje več notranjih povezav v specifični kulturi (C33)
 - Zgodovina kot del skupne identitete (C35)

2. Specifika pristopa

- Neformalen odnos
 - Brisanje mej med profesionalnim in osebnim udejstvovanjem (B5)
 - Ni stroge distance (B23)
 - Pristnost (F13)
 - Odprtost (D39)
 - Ni mask (D40)
 - Odkritost (B43, E22)
 - Mladostniki vidijo resničnost (odkritost) (A53)
 - Sproščenost (A66)
 - Vloge na taboru niso strogo določene (G47)
- Štiriindvajset ur
 - 24 ur (D5, C15, E21)
 - 24 ur na dan, več dni zapored (C28)
- Skupno življenje
 - Skupno življenje (D6)
 - Na taboru gremo čez iste stvari (A28)
 - Želja po novem zreducirana na medoseben nivo (A59)
 - Pomembno je to, kar se dogaja med udeleženci (A61)
 - Sobivanje, ki je drugačno od srečanj na CSD (D4)
 - Ustvarjanje skupnosti (E16)
 - Prisila biti drug z drugim (D21)
- Drugačen način dela kot druge
 - Drugačno ravnanje kot doma (D11)
 - Izkušnja brez distraktorjev (D19)
 - Drug način odnosa (G15)
 - Pustiti, da mladostniki skoraj karkoli naredijo ali rečejo (A24)
 - Otrok se ne zaustavlja na nespoštljiv način (A25)
 - Drugačno ravnanje kot v otrokovem vsakdanjem življenju (B16)
 - Ne hrulimo in ne postavljamo v vogale (B17)
 - Dvigujemo v lastnih očeh (B37)
 - Usmerjanje v pozitivne lastnosti (E26)
 - Opravljanje stvari, ki posamezniku ležijo (E37, F14)
 - Mladostnik ima svojo funkcijo (B44)
 - Pogovor o tem, kdo bo pristopil do posameznika (G19)
 - Vložili vse, da so udeleženci imeli svobodo (A39)
 - Vložili vse, da so udeleženci imeli podporo (A40)
 - Občutek in posluš za otroke in mladostnike (B18)
 - Približanje posamezniku in njegovim intimnim opraviлом (D30)
 - Pomembno, da se otroke pocrklja, jih objame (G8)

- Ustvarjanje specifičnih in iskrenih situacij (A49)
- Narava (D18, G26)
- Vsakemu se posveti
 - Usmerjena pozornost na ljudi (D20)
 - Vsakemu se prisluhne (G16)
 - Spremljanje dogajanja sproti, vsako jutro (G17)
 - Pogovor o otrocih, ki »ven izpadejo« (G18)
 - Nobenega otroka se ne prezre (G21)
 - Opazi otroke, ki so v vsakdanjih življenjih bolj na robu (G22)
 - Pridružiti se otrokom, ki so bolj na robu (G23)
 - Vključi se otroke, ki so bolj na robu (G24)
 - Poiščemo največje kvalitete (B38)
 - Osredotočenost na določene predispozicije (B39)
 - Pomembno, da se do posameznika pristopi (B41)
 - Pristopanje do posameznikov na vsakodnevni ravni (B42)
 - Odrasli vztrajajo z njimi (D45)
 - Razvijanje odnosa (C37)
 - Pogovor o tem, zakaj se jim kaj dogaja (F41)

3. Spoštljiv odnos

- Sprejemanje
 - Sprejemanje posameznika ne glede na njegove delovanje in poglede (G4)
 - Otrokom da občutek sprejetosti (G9)
 - Povezanost in sprejetost (D34)
 - Vključevanje (B40)
 - Dober način sprejemanja (A65)
- Vzpostavitev zaupanja
 - 100% uspešnost pri vzpostavitvi zaupanja (A30)
- Iskrenost (B14)
- Spoštovanje
 - Spoštovanje (B15)
 - Je razlika med mladostniki in prostovoljci (B24)
 - Odnos je spoštljiv in dostojanstven (B25)
 - Odnos je spoštljiv in dostojanstven med vsemi, ker smo vsi ljudje (C16)
 - Kljub razlikam je prisotno spoštovanje (E23)

Učinek

1. Pozitivni občutki

- Sprostitev
 - Narava sprošča udeležence (G28)
 - Večja svoboda mladostnikov (A35)
 - Otroci se radi izrazijo (G36)
 - Toplina (F27)
- Zaupanje
 - Zaupanje se dobiva počasi (A29)
 - Pridobitev zaupanja (A41)
 - Zaupanje je odvisno od mladostnikov (A42)
 - Zaupanje je odvisno od situacije (A43)
 - Svoboda govora (B33)
 - Odrasla zaupna oseba (D31)
 - Sprejemanje avtoritete na podlagi otrokovega zaupanja (F19)
 - Otroci in mladostniki prostovoljcem verjamejo (B22)
- Pristnost
 - Doseganje pristnosti (A31)
 - Lepe stvari o drugih (G38)
 - Mladostniki začutijo človečnost odraslih (D36)
 - Mladostniki vidijo cel dan odraslih (D37)
- Pripadnost
 - Občutek pripadnosti (B19, B32)
 - Pojavljanje in krepitev občutka vključenosti (B21)
 - Spreminjanje položaja na taboru (C26)
- Varnost
 - Občutek varnosti (C17)
 - Enako dogajanje daje vsem varnost (A62, G46)
 - Občutek varnosti (F24)
 - Izkušnja varne navezanosti (F25)
 - Občutek, da so odrasli varni (F26)

2. Različni učinki

- Učinek na vse udeležence
 - Izkušnja tabora ostane posameznikom v nadaljnjem življenju (A17)
 - Učinki so na ravni mladostnikov in prostovoljcev (A44)
 - Pomembna izkušnja (A46)
 - Povratnost učinkov (B34)
 - Odrasli se razvijajo kot osebe (G48, F46, C51)
 - Mladostniki napišejo vsakemu, kaj so dobili od njega (E48)
 - Vsak iz tabora odnese, kar mu nekaj pomeni (E47)

- Izpolnjevanje ciljev
 - Neke cilje se dobro izpolnjuje (A22)
 - Doseže se stvari, ki se jih v vsakdanjem življenju ne (A47)
 - Ni občutka, da bi bilo potrebno zamenjati dogajanje (A60, C38, D48)
 - Izkušnja pomembna za ustvarjanje lastne družine (C24)
 - Lažje kasnejše organiziranje življenja (F33)
 - Dosegli nekaj, kar jim v šoli ne bi uspelo (A48, B13)
- Učinek viden kasneje
 - Učinek bolj zaznaven pri mladih, ki so hodili včasih na tabor (A23)
 - Toplina ob srečanju po taboru (A33)
 - Vračanje mladostnikov (B35)
 - Težke življenjske situacije zdaj odraslih mladostnikov so se odvijale v zadovoljna življenja (A51)
 - Do učinkov se ne da priti na hitro (C36)
 - Mladostniki nova znanja uporabljajo v vsakdanjiku (A63)
 - Boljše razvijejo kompetence tistih, ki so dlje vključeni v aktivnosti (A64)
 - Igranje kitare v glasbeni skupini (F35)
 - Vključevanje med prostovoljce na taboru (E42, F36)
 - Skupni spomini (C34)
 - Odrasli z medsebojnimi odnosi ustvarjajo željo mladostnika po takšnih odnosih (F45)
- Pedagoški učinek
 - Avtoriteta, ki jo mladostniki upoštevajo, ker so se tako odločili (A33)
 - Prevzemanje odgovornosti za svoj delež (G35)
 - Možnost razvijanja močnih področij (E25)
 - Izkušnja avtoritete (F17)
 - Izkušnja racionalne avtoritete, ki temelji na zaupanju (F18)
 - Spoznavanje razlike med avtoritetami (na taboru in doma) (F23)
 - Učenje konstruktivne agresivnosti (C25, D35)
 - Razvijanje strategij za predelovanje stisk (F30)
- Rast učinkov
 - Rast (A36)
 - Pri vsakem posebej rast učinkov (A37)
 - Veliko učinkov (D26)
 - Mladostnik je vzor pozitivnih učinkov tabora (A52)
- Učinki na starše
 - Starše zgodbe s tabora pritegnejo (C39)
 - Starši čutijo podporo tabora (E43)
 - Spreminjanje staršev poleg spreminjanja otrok (E44)
- Pridobljene kompetence
 - Igranje kitare (F34)

- Zmožnost nastopa (F9)

3. Opažene spremembe

- Drugačen pogled
 - Okolje preusmeri pozornost iz problemov (G29)
 - Zaradi okolja oseba svoje probleme vidi drugače (G30)
 - Sprejemanje drugačnih (G42)
 - Tudi drugačni nam veliko dajo (G44)
 - Mladostniki vidijo podobnosti z odraslimi (D38)
 - Mladostniki vidijo, da imajo tudi odrasli probleme (C27)
 - Dober zgled (A54)
 - Zgled mladostnikom (A55, A56)
 - Mladostniki vidijo, da lahko kljub nekaterim slabim lastnostim naredijo nekaj iz sebe. (A58)
 - Mladostniki vidijo, da so lahko kljub nekaterim slabim lastnostim vredni člani skupnosti (F15)
 - Mladostniki vidijo, da lahko njihove kompetence koristijo skupnosti (F16)
 - Možnost boljšega uvida v svoje vedenje (F43)
 - Otrok je v vodi užival (G33)
- Higiena
 - Otrok je šel v vodo (G32)
 - Izkušnja osebne higiene telesa (D28)
- Napredek v vedenju
 - Dolgo ni bilo incidenta (A50)
 - Po taborih ni več nasilja do učiteljice (F10)
 - Manj nasilja do vrstnikov (F11)
 - Večja samokontrola nad svojim vedenjem (F12)
 - Spreminjanje odnosa do drugačnosti (G43)
 - Manj kaznivih dejanj (F29)
 - Pozitivni premiki na šolskem področju (F31)
 - Boljše soočanje s frustracijami (C40)
 - Večja samokontrola (F37)
 - Večanje sposobnosti kontroliranja svojih impulzov (F38)
 - Lažje delo z mladostniki v šolah (F39)
 - Nemir se usmerja v nekaj dobrega (C45)
- Osebnostne značilnosti
 - Spreminjanje samopodobe (B20)
 - Rast samozavesti (B28)
 - Samozavest (B29)
 - Osebnostna rast (B30)
 - Samopodoba (B31)

- Priložnost doživeti sebe kot v redu osebo (B36)
- Napredovanje v nastopanju (G40)
- Prepoznavanje močnih področij (E24)
- Sprejetje sebe takšnega kot si (E34)
 - kot žensko
- Vključenost
 - Pripravljenost za sodelovanje, nastopanje (B26)
 - Vsi sodelovali na večernem programu (B27)
 - Izražanje v krogu skupine (G37)
 - Možnost za nastopanje (G39)
 - Prijateljstvo (C20)
 - Izkušnja prijateljstva (C23)
 - Trajna prijateljstva (D27)
 - Vključevanje mladostnice v dogajanje z močnimi področji (E33)
 - Nadaljnje udeleževanje taborov (D42)
 - Prenehanje izstopanja posameznikov (C42)
- Spreminjanje osebe
 - Spreminjanje mladostnice (E27)
 - Razvijanje mladostnice (E28)
 - Pripovedovanje o sebi (E29)
 - Druženje z drugim (E31)
 - Pomoč drugim otrokom (E32)
 - Spreminjanje in rast mladostnice (G45)
 - Neverjetna sprememba (E36)
 - Smeji se (E38)
 - Uporablja humor (E39)
 - Zdaj se ne skriva več (E30, E40)
 - Gradnja osebnosti (F20)
 - Razvoj osebnih kvalit (F21)
 - Razvijanje odnosov, kjer bodo ljudje cenili njihove kvalitete (F22)
 - Razumevanje za druge (F28)
 - Oblikovanje lastne identitete (F32)
 - Večja frustracijska toleranca (C41)
 - Manj samoobtoževanja (E45)
 - Povečana verjetnost, da mladostnik zmanjša svoj nemir (C46)
 - Izkušnja telesne bližine (D29)
 - Priložnost za drugačno ravnanje (G34)
- Predstavitev svoje pozitivne plati
 - Možnost pokazati svoje močne strani (A57, E41, C30)

- Vztrajnost
 - Izkušnja vztrajanja (D44)
 - Vztrajanje tekom let (D47)

Reakcija otrok:

1. Zadovoljstvo z izkušnjo tabora

- Cenjenje tabora (A19)
- Tabor ostane v dobrem spominu (A20, B8)
- Vedno se imeti super (D25)
- Vsi so udeleženi od začetka do konca (G25, A38)

2. Raznolikost

- Različno dožemanje različnih odraslih
 - Mlade dojemajo drugače (G10)
 - Otroci in mladostniki se drugače odzivajo na vsakega (G12)
 - Otroci reagirajo na vsakega posameznika drugače (C47)
 - Otroci doživljajo raznolike pobude, nanje raznoliko reagirajo (C49)
 - Vsak vsakemu napiše nekaj dobrega (E46)
- Vsak odrasel da nekaj (drugega)
 - Otroci in mladostniki od vsakega nekaj dobijo (G11)
 - Otroci po drugem dnevu ugotovijo na koga se za kaj obrniti (B45, D52)
 - Otroci vedo pred nami kdo je v nečem najboljši (A67)
 - Otroci vedo kdo je za kaj primeren (C50)
- Raznolikost otrok
 - Otroci so raznoliki (C48)
 - Vsak mladostnik ima svoj način (D53)
 - Nekateri potrebujejo dlje, drugi manj (D54)

3. Globlji odnos

- Medsebojni odnos
 - Med seboj pocrklati (G14)
- Spoštovanje
 - Zaradi spoštovanja posamezniki poslušajo (A26)
 - Spoštovanje zaradi nehinavskosti (A32)
- Upoštevanje
 - Poslušajo (A27)
- Vztrajanje
 - Otroci vztrajajo na taborih (D46)

Življenje otrok in mladostnikov izven tabora

1. Drugačnost od večine

- Življenje v drugačnih razmerah
 - Otroci živijo v drugačnih razmerah (E18)
 - Otroci živijo z drugačnim načinom komunikacije (E19)
 - Otroci živijo z drugačnim načinom reagiranja (E20)
- Podobnosti med otroki
 - Nekateri otroci so si v nekaterih stvareh podobni (D32)
 - Posameznik ne izstopa tako kot v vsakdanjem življenju (D33)
 - Ljudje s podobnimi izzivi v življenju (D17)

2. Neprijetno počutje

- Odsotnost dobrega počutja v vsakdanjem življenju (D16)
 - Dobro počutje v skupnosti je pomembno, ker tega v vsakdanjiku nimajo
- Izpostavljenost
 - Izobčenost v družini (C29, E35)

Ustrezna znanja prostovoljcev na taboru

1. Manko na področju znanja

- Ni dovolj znanja (C52, B46, D55)
- Celo življenje ni še vsega ustreznega znanja (B47)

2. Način pridobivanja znanja

- Konstantne priprave (B48, G50)